

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ 1457 NUMARADA KAYITLI
MENSUR MECMUA (İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE YAPICI

BALIKESİR 2020

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ 1457 NUMARADA KAYITLI
MENSUR MECMUA (İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE YAPICI

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. İSMAİL AVCI

BALIKESİR, 2020

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

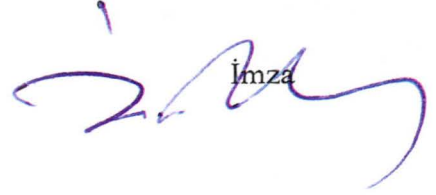
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 201712511001 numaralı Merve YAPICI'nın hazırladığı "Süleymaniye Kütüphanesi 1457 Numarada Kayıtlı Mensur Mecmua (İnceleme-Metin)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12.08.2020 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

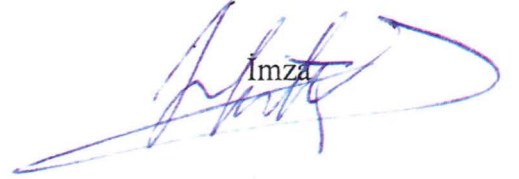
Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA (Başkan)

İmza

Doç. Dr. İsmail AVCI (Danışman)

İmza

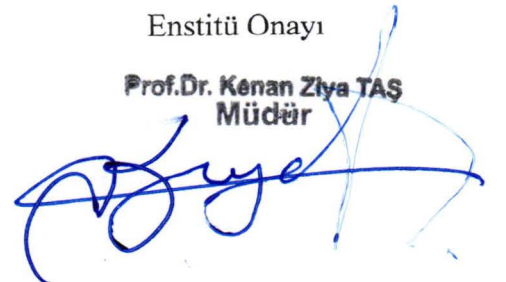
Dr. Öğr. Üyesi Haluk AYDIN (Üye)

İmza

27.08.2020

Enstitü Onayı

Prof.Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ETİK BEYANI

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

12/08/2020

İmza

Merve YAPICI

ÖZET

Süleymaniye Kütüphanesi 1457 Numarada Kayıtlı Mensur Mecmua (İnceleme-Metin)

Bu çalışma Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1457 numarada kayıtlı mensur mecmua üzerine yapılan bir çalışmadır. Eser, içinde sekiz farklı risale barındıran 95 varaklık mensur bir mecmuadır.

Çalışma iki bölümden oluşmuştur. İlk olarak giriş bölümünde mecmualar hakkında bilgi verilmiş, öneminden bahsedilmiş ve yapılan tasnifler ele alınmıştır. Birinci bölümde çalışılan mecmuaya dair genel bilgiler verilmiş, dil ve imla hususiyetlerine değinilmiştir. Yine bu kısımda mecmua muhteva açısından ele alınmış ve sekiz risale incelenerek haklarında detaylı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde eserin yeni ve eski harfli metni yer almaktadır. Mecmuanın en hacimli metni olan okçuluk metninin tespit edilebilen diğer nüshalarla transkripsiyonlu karşılaştırılması yapılmış ve eserde geçen okçuluk terimleri tespit edilerek anlamlarıyla beraber maddeler hâlinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Nasihatname, Zafername, Kıyafetname, Okçuluk

ABSTRACT

Prose Mecmua Numbered 1457 in Süleymaniye Library (Analysis-Text)

The present study deals with a prose mecmua numbered 1457 in the Department for the Donated Manuscripts (Yazma Bağışlar) at the Süleymaniye Library. The work is a prose mecmua that consists of 95 pages and contains eight different texts.

The study comprises of two chapters. Firstly, the mecmuas have been introduced, their importance are emphasized, and the classifications have been stated in the introduction. In the first chapter, an outline of the studied mecmua has been given, and the features of language and spelling have been explained. Again in this part, the content of the mecmuas has been addressed and eight texts have been analysed and explicated.

The second chapter contains the work both in the old and new alphabet. The work, which is about the archery, is the most voluminous text of the journal. Spelling variations between the text and its detected copies have been transcribed. Also, the terms about the archery have been identified and listed with their meanings.

Key Words: Mecmua, Nasihatname, Zafername, Kıyafetname, Archery

ÖNSÖZ

Mecmualar, yalnızca edebiyatımız açısından değil, kültür ve tarihimiz açısından da oldukça değerli kaynaklardandır. İçinde barındırdıkları konular bakımından hemen her alanda yarar sağlayabilecek metinlerdir. Manzum veya mensur şekilde yazılan bu eserler, birçok edebî ürünün günümüze gelmesini sağlamıştır. Bunun dışında dönemin zevkini ve anlayışını yansıtmaları bakımından da önemlidirler.

Çalıştığımız mecmua Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1457 numarada kayıtlı farklı konulardaki sekiz metnin birleşmesiyle oluşmuş mensur bir mecmuadır. Çalışmamızın giriş bölümünde mecmualar hakkında kısaca bilgi verilerek mecmua tasniflerinden ve mecmuaların Türk edebiyatı için öneminden bahsedilmiştir. I. bölümde eldeki mecmuayla ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, asıl metinlerin aynı elden çıkması ve dil özelliklerinin benzer olması sebebiyle ortak bir dil incelemesine yer verilmiştir. Ardından bu farklı metinler ve türleri hakkındaki bilgilerin dışında, metinlerin diğer nüshalarıyla ilgili bilgiler de verilmiştir.

II. bölüm mecmuanın yeni ve eski harfli metnine ayrılmıştır. Eserin en hacimli metni olan okçulukla ilgili metin diğer nüshalarla karşılaştırılarak verilmiştir. Karşılaştırmalı metin hazırlanırken tüm nüshalar göz önünde bulundurulmuş, ihtiyaç duyulan yerlerde, eksik ve anlamı tamamlayıcı olan bir kelime veya ek, köşeli parantezle ilave edilmiştir. Metinde yanlış yazılmış bir kelime olduğunda, bunun doğrusu yazılmış ve dipnotta gerekli açıklama yapılmıştır. Dipnotta farklar verilirken önce metne alınan kısım yazılmış, ardından iki nokta “:” konularak farklar gösterilmiştir. Nüshalarda olmayan kısımlar için yok anlamında kısa çizgi “-” kullanılmıştır. Metindeki ayet veya hadislerin Arapça ibareleri metinde ilk geçtikleri yerde *italik* yazılarak dipnotta gerekli açıklamalar yapılmıştır. Metinde tam bir cümle oluşturacak şekilde yazılan Arapça ifadeler, Arap harfli olarak yazılarak dipnotta açıklanmıştır. Eserde bazen Farsça veya Arapça kelime ya da başlıklar kullanılmış fakat ardından metin içerisinde bunların Türkçe açıklaması yapılmıştır. Böyle durumlarda dipnotta bu ibarelerin Türkçe tercümelerine yer verilmemiştir.

Mecmuada bulunan “Nasîhat-i İskender” ve “Zafernâme-i Nûşirrevân” başlıklı metinlerin de farklı nüshaları tespit edilmesine rağmen bu nüshaların aralarında fazla benzerlik bulunmadığından karşılaştırma yoluna gidilmemiştir.

Mecmuada noktalama işaretleri yer almamasına rağmen, daha anlaşılır olması bakımından bazı yerlere noktalama işaretleri eklenmiştir.

Öncelikle tez konumu bulmam ve çalışmamda bana yardımcı olan, aklıma takılan her soruyu cevaplandırarak, tezin gelişim sürecini titizlikle inceleyen ve yol gösteren danışmanım Doç. Dr. İsmail AVCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Verdikleri kaliteli eğitimlerle bu günlere gelmemi sağlayan Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki değerli hocalarıma, yüksek lisans ders döneminde eski Türk edebiyatı alanında bana çok şey katan Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim GÜLHAN ve Dr. Öğr. Üyesi Haluk AYDIN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca her zaman bana destek olan aileme teşekkürü borç bilirim.

Merve YAPICI

Balıkesir 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	1
1.4. Varsayımlar	1
1.5. Sınırlılıklar.....	2
1.6. Tanımlar	2
2. İLGİLİ ALANYAZIN	3
2.1. Kuramsal Çerçeve	3
2.2. İlgili Araştırmalar	7
3. YÖNTEM.....	9
3.1. Araştırmanın Modeli	9
3.2. Evren ve Örneklem.....	9
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	9
3.4. Verilerin Toplama Süreci	10
3.5. Verilerin Analizi.....	10
4. BULGULAR VE YORUMLAR	11
4.1. Mecmuaya Dair Genel Bilgiler	11
4.2. Mecmuanın Dil ve İmla Hususiyetleri	12
4.3. Mecmuanın Muhtevası	16
4.3.1. Nasîhat-i İskender	16
4.3.1.1. İskender	16
4.3.1.2. Nasîhat-i İskender’in Nüshaları ve Muhtevası.....	17
4.3.2. Zafernâme-i Nûşirrevân.....	18
4.3.2.1. Nûşirrevân ve Büzürchmihr’e Dair	19
4.3.2.2. Zafernâme-i Nûşirrevân’ın Nüshaları ve Muhtevası.....	19
4.3.3. İlm-i Yed.....	22

4.3.3.1. Firasetnameler ve Metnin Muhtevasına Dair.....	23
4.3.4. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi	26
4.3.4.1. Kıyâfetnamelere Dair	27
4.3.4.2. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi'de Uzuvarla İlgili Yorumlar	28
4.3.5. Nu'ûtü'l-kavs.....	35
4.3.5.2. Nu'ûtü'l-kavs'ın Nûshaları ve Muhtevaya Dair.....	38
4.3.5.3. Nu'ûtü'l-kavs'ta Geçen Okçuluk Terimleri	41
4.3.6. Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir	45
4.3.7. Hz. Peygamber'in Pend-i Şerifleri.....	47
4.3.8. Bir Padişah İradesi Sureti	48
4.4. Mecmuanın Yeni Harfli Metni	50
İskender-i Zü'l-karneyn Hâceci Aristatâlis Hâşş(uñ) Naşihat ve Terbiyyet İçün Gönderdögi Cevâblardur.....	50
Fî-Beyân-ı Zafer-nâme-i Nûşi'r-revân-ı 'Âdil	51
Der-Beyân-ı 'İlmü'l-Yed	55
Hâzâ fî-Beyân-ı Kıyâfet-nâme-i Mergûb ez-Te'lifât-ı Merhûm Yûnus Efendi Rahmetu'llâhi 'Aleyhi Rahmeten Vâsi'aten.....	58
Hâzâ'r-risâletü fî-Beyân-ı Nu'ûtü'l-kavsi vemâ fîhâ bi'l-'Arabîyyeti	64
[Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir].....	88
Bâb-ı Hazret-i Risâlet-penâh Hazretlerinüñ Pend-i Şerîfleridür.....	89
[Bir Padişah İradesi Sureti].....	90
4.5. Mecmuanın Eski Harfli Metni.....	91
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	139
KAYNAKÇA	142

KISALTMALAR LİSTESİ

A	: Âtîf Efendi Nüshası
Age.	: adı geçen eser
bin	: bin (oğlu)
bkz.	: bakınız
c	: cilt
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
H.	: Hicrî
Hız.	: Hazret-i
İ	: İstanbul Arkeoloji Müzesi Nüshası
K1	: Kemankeş Emîr Hoca Bölümü 495 Numaralı Nüsha
K2	: Kemankeş Emîr Hoca Bölümü 496 Numaralı Nüsha
M	: Miladi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
S.	: sayı
s.	: sayfa
SE	: Selimiye Nüshası
vr.	: varak
Y	: Yazma Bağışlar Nüshası (Süleymaniye Ktp.)
yy.	: yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	'	ص	ş
ا	a, e	ض	d, z
آ	â	ط	t
ب	b	ظ	z
پ	p	ع	'
ت	t	غ	ğ
ث	s	ف	f
ج	c	ق	k
چ	ç	ك	k
ح	h	گ	ğ
ح	h	گ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü
س	s	ه	h, a, e
ش	ş	ی	y, ı, i

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Çalışmanın problemi, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1457 numarada kayıtlı mensur mecmuayı yeni harfli metne dönüştürmek, incelemek ve içindeki metinlerin, tespit edilebilen nüshalarıyla transkripsiyonlu karşılaştırmasının yapılmasıdır.

1.2. Amaç

Çalışmanın amacı, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1457 numaralı mensur mecmuanın hatasız şekilde yeni harfli metnini oluşturmak, mecmuada yer alan sekiz ayrı metni incelemek, türleriyle ilgili bilgi vermektir. Mecmuadaki metinlerin, tespit edilebilen nüshalarının bulunması ve uygun olanların karşılaştırılmasıdır. Okçulukla ilgili terimlerin listelenmesiyle, bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yardımcı olmasıdır.

1.3. Önem

Çalışılan mensur mecmuada bulunan metinlerin, tespit edilebilen nüshalarının belirtilmesi, diğer nüshalar ile ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterecektir. Okçuluk ile ilgili çok rastlanmayan terimlerin listelenmesi, bu alanda çalışacaklara kolaylık sağlayacaktır.

1.4. Varsayımlar

Çalışmada incelenen metinler dönemin zevkini, dilini, sosyal yaşamını ve ilgi alanlarını yansıtır. Mecmuadaki metinlerin çoğu benzer konuludur ve birkaç ana başlık altında incelenmeye uygundur.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma, mecmualar hakkında yapılmış çalışmalar ve elde bulunan mecmuadaki metinler ve bunların nüshaları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Mecmua: Genelde bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dini, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplar.

Firaset: Bir kimsenin dış görünüşüne bakarak, onun ahlâk ve karakteri hakkında tahminde bulunma yetisi.

Kıyafetname: Kişinin yüzüne ve dış görünüşüne bakılarak, karakterini ve ahlâkını anlamaya yönelik bilgilerin bulunduğu eser.

Nasihatname: Fert ve toplumu eğitmek, devlette dirlik ve düzenliği sağlamak amacıyla yazılan eserlerin genel adı.

Kavsname: Ok atmanın âdabı, menziller ve okçulara dair bilgi veren eserlerin ortak adı.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın kuramsal çerçevesini klasik Türk edebiyatında son dönemde üzerinde çokça durulan mecmualar oluşturmaktadır. Aşağıda mecmua kavramı, mecmuaların tasnifi ve değeri konusunda bilgi verilmiştir.

2.1.1. Mecmualar Hakkında Genel Bilgiler

Mecmua kelimesi “cem” mastarından türemiş bir kelimedir. Cem, “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” anlamlarına gelmektedir (Uzun, 2003: s. 265). Mecmua, kütüphanecilik literatüründe “derleme”, günümüzde de “dergi” anlamını taşımaktadır. Klasik Türk edebiyatında ise “farklı kişilere ait metin veya metin parçalarının bir araya getirildiği eserler bütünü” olarak tanımlanır. Bir araya getirilen bu parçalar genellikle benzer konulu eserlerdir ve bunların adlandırılması içerdikleri konulara göre yapılır. Örneğin fetvalardan oluşana “mecnû‘a-i fetâvâ” denirken, ilahilerden oluşana “mecnû‘a-i ilâhiyât” denir (Köksal, 2012, s. 411).

Mecmualar başlangıçta cönklerle pek çok benzerlik göstermiştir. Cönkler gibi ayetlerin, hadislerin, fetvaların, duaların, şiirlerin, ilahilerin, şarkıların, belge ve kayıtların, çeşitli yararlı bilgilerin, ilaç tariflerinin bulunduğu eserler olarak ortaya çıkmış, ardından ise daha derli toplu bir hâle bürünüp kitaplaştırılmıştır (Uzun, 2003, s. 265).

Mecmualar edebiyatımız açısından birçok bakımdan önemlidir. Mecmualar sayesinde, bilinen şiirlerin eksik parçalarına rastlanılabilir. Daha önce adı duyulmamış şairlerle karşılaşılabilir. Var olan şairlerin, hiçbir yerde görülmemiş şiirleri ortaya çıkabilir. Günümüzde kullanılmayan nazım şekilleri gün yüzüne çıkabilir. Mecmualarda zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli bilgileri de yakalama imkânı vardır. Mecmualar ayrıca var olan bir eserin nüshası ise, eseri karşılaştırarak inceleme imkânı sağlar. Bazı şiir mecmualarında, bilhassa bir şairin şiirleri yoğunluktadır, bu durum dönemin zevkini yansıtmaya açıktır.

Özellikle mecmualarda çok sık rastladığımız edebiyat dışı kimi hususlar da ayrıca ele alınması gereken önemli konulardandır. Mecmuaların boş kalmış sayfalarına veya derkenarlara yazılan dualar, ilaç yapım tarifleri, tılsım, remil gibi gizli ilimler ve kimi resmî kayıtlar, bu eserlerin sadece edebiyat için değil, sosyoloji, tarih, kültürel antropoloji, dinler tarihi, halkbilim için de ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar (Köksal, 2012, s. 417-421).

Mecmuaların çeşitli yönlerden yapılmış pek çok tasnifi bulunmaktadır. Muhteva açısından ilk olarak Agâh Sırrı Levend tarafından yapılan sınıflandırma şu şekildedir:

1. Nazire mecmuaları, meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
2. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
3. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
4. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar (Levend, 1984, s. 166-167).

Bu konuda ikinci denemeyi yapan Günay Kut'un mecmua tasnifi ise şöyledir:

1. Nazîre mecmuaları,
2. Seçme şiir mecmuaları,
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar,
4. Karışık mecmualar (farklı dillerde veya nazım-nesir karışık),
5. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar (Kut, 1986, s. 170-174).

Atabey Kılıç da mecmualar üzerine geniş kapsamlı bir tasnif denemesi yapmıştır:

1. Cilt ve tertip hususiyetleri bakımından:
 - 1.1. Cönkler,
 - 1.2. Mecmualar:

1.2.1. Tertip durumuna göre mecmualar (mürettep mecmualar, mürettep olmayan mecmualar),

1.2.2. Mürettep durumuna göre mecmualar (mürettibi bilinen mecmualar, mürettibi bilinmeyen mecmualar, aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerinin toplandığı mecmualar).

2. Şekil bakımından:

2.1. Manzum metinler mecmuaları (Kaside, gazel, nazîre, mu‘ammâ, manzum lugât, ilâhi, şehrengîz, na‘t, hilye, mi‘râciyye, mersiye, çeşitli mesnevîlerden seçkileri barındıran, güfte, müstezâd, tarih, musammat, kıt‘a ve rubâ‘î, divan mecmuaları),

2.2. Mensur metinler mecmuaları (Lugaz, fetva, tefsir, şerh, sakk, mekân tasvirlerini içeren, münşe‘ât mecmuaları),

2.3. Karışık manzum ve mensur eserler mecmuaları (fevâid ve eş‘ar mecmuaları, farklı türleri barındıran mecmualar).

3. Dil bakımından:

3.1. Arapça mecmualar,

3.2. Farsça mecmualar,

3.3. Türkçe mecmualar,

3.4. Çok dilli mecmualar.

4. Muhteva bakımından:

4.1. Din,

4.2. Tasavvuf,

4.3. İlm-i nücûm / fal ve remil,

4.4. Hikâye / latîfe,

4.5. Hezel ve hiciv,

4.6. Edviye,

4.7. Mûsıkî,

4.8. Hat ve kitâbet.

5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilen mecmualar (Kılıç, 2012, s. 75-96).

Mehmet Gürbüz'ün sınıflandırması ise şöyledir:

Şiir mecmuaları:

1. Şiirlerin şekil özelliklerine göre oluşturulan şiir mecmuaları (gazel, kaside, müstezad, matla, beyit, mısra, farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmualar),

2. Şiirlerin konularına göre oluşturulan (tematik) şiir mecmuaları (tarih, na't, mu'ammâ, lügaz, medhiye, şehrengiz, farklı konularda yazılmış şiirleri içeren mecmualar),

3. Nazire mecmuaları,

4. Şairlerin aidiyeti / mensubiyeti esasına göre hazırlanan mecmualar:

4.1 Aynı zümreye mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar:

4.1.1 Aynı coğrafyada ya da aynı şehirde yetişmiş veya aynı milliyete mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar (mevlevî şairlerin şiirlerini toplayan mecmûalar, Hurûfi-Bekâşî şairlerin şiirlerini toplayan mecmûalar),

4.2 Aynı coğrafyada ya da aynı şehirde yetişmiş veya aynı milliyete mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmûalar.

5. Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin dîvânlarını / şiirlerini bir araya getirmeyi amaçlayan mecmualar (Gürbüz, 2012, s. 97-113).

Klasik Türk edebiyatı denince akla ilk olarak manzum metinler gelmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar ve öğretiler de bu düşüncelyi destekler niteliktedir. Maalesef klasik Türk edebiyatı alanında, nesir türüne karşı küçümseyici bir bakış söz konusudur. Bu olumsuz düşünceler daha XIV. yüzyılda dile getiriliyordu (Güleç, 2019, s. 308). Mecmua türü eserlerde de yapılan çalışmaların ve araştırmaların daha çok şiir mecmualarını kapsadığı görülmektedir.

Mecmualar, sanat amacı gütmeyi veya akılda kalıcılığının fazla olması nedeniyle daha çok manzum şekilde yazılmış olsa da mensur türde yazılmış olanlar da oldukça fazladır. Bu mensur mecmualar, içerisinde benzer konulu risaleler barındırmakta, bu yüzden de muhtevalarına göre adlandırılmaktadır. Bu tür

mecmualarda fetva, dua, hutbe, ayet veya hadis gibi dinî konuların yanı sıra tarihe ışık tutacak belge ve kayıtları veya ilaç tariflerini ve çeşitli faydalı bilgileri bulmak da mümkündür. İçeriğin oluşmasında tamamen yazan kişinin ilgi alanı esastır. Mecmuayı oluşturan kişi beğendiği ve faydalı olduğunu düşündüğü bilgileri eserinde toplar. Bu yönden bakıldığında mecmuaları bir nevi not defteri olarak görmek yanlış olmayacaktır. Daha sonrasında bu eserler zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle bürünmüştür. Bir mecmua genel itibarıyla benzer konudaki metinleri barındırır fakat içerik, derleyicinin zevkine kaldığı için birbirinden bağımsız konudaki eserlerin bir araya getirildiği de görülmektedir. Çalıştığımız metin de farklı konudaki risalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İçinde nasihatname ve kıyafetname türünde eserler çoğunlukta olsa da bunların dışında okçuluk ile ilgili hacimli bir metin de bulunmaktadır.

Çalışmada ilk olarak Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1457 numarada kayıtlı mensur mecmua incelenecek, mecmuada bulunan metinlerin türleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu türlerle ilgili mevcut çalışmalar taranacak ve incelenecektir. Okçulukla ilgili metinde çokça terim bulunduğundan bunların anlamları tespit edilip listenecektir. Mensur mecmuada mevcut olan sekiz farklı metnin nüshalarının olup olmadığı araştırılacaktır. Tespit edilebilen nüshaların temini sağlanarak inceleme ve karşılaştırmaya hazır hâle getirilecektir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çalışılan mensur mecmuada sekiz farklı metin bulunduğundan her konu hakkında yapılan çalışmalar farklıdır.

Mecmuanın ilk metni olan “Nasihat-i İskender”le ilgili yapılan ve bizi ilgilendiren en önemli çalışma Avcı’nın 2018 yılında, Ahmedî Sempozyumu’nda sunmuş olduğu “Aristo’nun İskender’e Nasihatleri ve İskendernamelere Yansımaları” adlı bildirisidir. Bu bildiride eserin nüshaları tespit edilmiş ve bunlarla ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci metin “Zafer-nâme-i Nûşirrevân”dır ve bir nasihatname örneğidir. Müjgan Çakır’ın “Büzürcmihr-i Hakîm’in Nûşirevân-ı Âdil Adına Yazdığı Zafer-nâme’nin Türkçe Tercümeleri Üzerine Bir Değerlendirme ve Bir Zafer-nâme Tercümesi” başlıklı yazısı çalışmaya ışık tutmuştur. Söz konusu makalede metnin

tespit edilebilen nüshaları belirtilmiştir. Bu nüshaların içinde tarafımızdan çalışılan mecmuadaki nüsha da yer almaktadır.

Bir sonraki metin “İlm-i Yed” başlığının yanı sıra iki alt başlığa daha sahiptir. Bu alt başlıklar ömür uzunluğu ve evlat sayılarıyla ilgilidir. Genel itibarıyla firasetnameler altında incelenebilecek olan metin daha özel anlamda kefname metnidir. Bu alanda pek çok çalışma mevcuttur. Çalışmalar incelenerek bu konu hakkında kısaca bilgi verilmiş, var olan benzerlik ve farklılıklar üzerinde durulmuştur.

“Kıyafetname-i Yunus Efendi” başlıklı metin, adından da anlaşıldığı üzere bir kıyafetname örneğidir ve bu alanda pek çok çalışma mevcuttur. Çalışılan kıyafetname Hamdullah Hamdi’nin, Mustafa bin Bâlî’nin, Abdulmecid Tosyevî’nin, Visâlî’nin, Şaban-ı Sivrihisarî’nin kıyafetnamelerindeki yorumlarla karşılaştırılmış ve bu sayede metinde geçen uzuvlarla ilgili yorumların genele uyup uymadığı tespit edilmiştir.

Mecmuanın en hacimli metni olan okçulukla ilgilidir. Bu tür metinler hakkında pek çok çalışma olmasına karşın, Enes Azbay tarafından 2016 yılında yapılmış “Hazâ Kitâb-ı Kavsnâme: İnceleme-Metin-Dizin” adlı yüksek lisans tezi bizim için önemlidir. Azbay, Âtîf Efendi Yazma Eserler Ktp. Âtîf Efendi Koleksiyonu 34 Atf 2229 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshanın incelemesini yapmış, tespit edebildiği nüshaları tanıtmış ve bir sözlük oluşturmuştur. Tespit edilen nüshalar içerisinde, çalıştığımız mecmua bulunmamaktadır.

Bu metinler mecmuanın ana hattını oluşturur, diğer metinler hacimsizdir ve onlarla ilgili özel bir çalışma bulunamamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada ilk olarak mecmuanın inceleme kısmına yer verilecektir. Mecmua tanıtılacak, içinde bulunan metinler ve konularıyla ilgili detaylı bilgiler verilecek, tespit edilebilen nüshaları tanıtılacaktır. Okçuluk metni incelenirken metinde geçen terimler ve anlamları sıralanacaktır. Çalışmanın ikinci kısmında, mecmuanın yeni harfli metnine yer verilecek, karşılaştırmaya uygun olan metinlerin nüsha karşılaştırması yapılacaktır. Son bölümde ise mecmuanın eski harfli metni yer alacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada yalnızca, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bölümü 1457 numarada kayıtlı mecmua ve mecmuadaki metinlerin tespit edilebilen nüshaları ele alınmış ve incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Bu çalışmada metinlerin inceleme kısımlarının yapılabilmesi için metinlerin türleriyle ilgili detaylı çalışma yapılacak, bugüne kadar yapılan çalışmalar incelenecektir. Mecmuadaki metinlerin başka nüshalarının olup olmadığı araştırılacak, saptanabilen nüshalar temin edilip incelenecektir. Karşılaştırmaya uygun olan nüshaların karşılaştırması yapılacak ve diğer nüshalar yardımıyla metinlerin en doğru şekli ortaya konmaya çalışılacaktır. Mecmuanın en hacimli metni olan okçuluk metninde pek çok terim bulunduğundan bunların anlamları verilecektir.

3.4. Verilerin Toplama Süreci

Çalışma, eski harfli bir metin olduğundan ilk dönem metnin eksiksiz ve doğru biçimde tespitine ayrılacak, bilinmeyen kelimelerin anlamları bulunacaktır. Sonraki iki ay literatür taraması yapılarak metinlerin nüshalarının tespiti ve teminine çalışılacaktır. Bir sonraki dönem nüshaların karşılaştırmasına ayrılacak ve son olarak mecmuanın inceleme kısmına geçilecektir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi, çalışılan mecmuaya ve metinlerin tespit edilebilen nüshalarına göre yapılmıştır. Tespit edilen nüshalar incelenmiş, uygun olanlar karşılaştırılmıştır. Diğer nüshalar neticesinde metnin en doğru hâli ortaya konulmaya çalışılmış ve müellif hatalarının olup olmadığı belirlenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Mecmuaya Dair Genel Bilgiler

Elimizdeki eser Süleymaniye Ktp. Yazma Başılar Bölümü 1457 numara ile kayıtlı mensur bir mecmuadır. Eser 95 varaktan oluşmaktadır. Eserdeki ilk beş risale 9 satır, sonraki iki risale 15 ve son risale ise 17 satırdır. Yazı nesihdir, yer yer harekelidir. Mecmuanın kim tarafından meydana getirildiği belli değildir. Mecmuanın üç yerinde (1b, 45b ve 91b) farklı bir el tarafından yazılmış “Sâhibuhu ‘İzzet Usta” temellük kaydı bulunmaktadır. Eserin tertip tarihi ve yeri gibi bilgiler elimizde bulunmamaktadır. Mecmuada son metin dışındaki başlıklar ve metin içindeki bazı kelimeler sürh mürekkeple yazılmıştır. Eserin iç kapağında sonradan başkası tarafından yazılmış bir fihrist bulunmaktadır. Mecmuada yer alan risale isimleri, dilleri, sayfa ve satır numaralarının belirtildiği söz konusu fihrist şu şekildedir:

1. Nasîhat-ı İskender,
2. Zafer-nâme-i Nûşi'r-revân,
3. ‘İlm-i Yed,
4. Risâle-i Tûlü'l-‘ömr ve Kasru'l-‘ömr,
5. Kıyâfet-nâme-i Yûnus Efendi,
6. Risâle-i Nu‘ûtü'l-kavs-Okculuk,
7. Halk İ‘tikâd ve Ahlâkları,
8. Peygamberimizün 20 Tane Buyrukları,
9. Halkı Tahsile Ta‘vîk Hakkında Pâdişahuñ İrâdesi.

Fihristte dokuz ayrı risale gösterilmesi, fihristin başkası tarafından yazıldığı fikrini kuvvetlendirmektedir. Zaten yazı türü de ana metinden farklıdır. Fihristte ayrı birer eser olarak gösterilen üçüncü ve dördüncü metinler aslında tek bir metindir. Bu

bilgiler ışığında incelendiğinde mecmuada aşağıdaki metinlerin olduğu ortaya çıkmaktadır:

1. Nasîhat-i İskender,
2. Zafernâme-i Nûşirrevân,
3. İlm-i Yed,
4. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi,
5. Nu'ûtü'l-kavs,
6. Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir,
7. Hz. Peygamber'in Pend-i Şerifleri,
8. Bir Padişah İradesi Sureti.

4.2. Mecmuanın Dil ve İmla Hususiyetleri

Mecmuanın içinde sekiz farklı metin bulunmasına rağmen, metinlerin dil özelliklerini ayrı ayrı incelemek yerine, beraber incelemeyi uygun gördük. Bu düşüncemizin sebebi yazılan metinlerin aynı elden çıkması ve aynı dönem özelliklerine sahip olmasıydı. İlk beş metin aynı elden, diğer üç metin de sonradan eklendiği tahmin edilse de aynı elden çıktığı düşünülen metinlerdir. Metinler incelendiğinde dil ve imla özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini barındırdıkları görülmüştür. Kullanılan ekler bu dönemi işaret eden en belirgin husustur.

- Kalınlık incelik uyumu hususu incelendiğinde Türkiye Türkçesinde uyuma girmeyen –ki ekinin eserde bazı yerlerde uyuma girdiği saptanmıştır: “burnundağı” (54b), “yanındağı” (58a), “ucundağı” (87a) gibi.

- İçün edatının eklediği yerlerde (-çün ekinin) kalınlık-incelik uyumunu bozduğu görülür: “anuñ'çün” (63a, 80a, 82a).

- -up zarf fiil eki, metinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Yazımı ya “ötre ve be” ya da “ötreli vav ve be” ile yazılmıştır: “yiyüp” (2b), “geçüp” (23b), “yetişmeyüp” (23b), “idüp” (48a), “segriyüp” (49a), “getirüp” (49a), “büküp” (49b).

- “issi” (13a), “ikki” (51b) gibi kelimelerde ikizleşme bulunmaktadır.

• EAT eklerinden sıfatları karşılaştıran -rak, -rek ekinin kullanıldığı görülür: “azizrek” (15b), “yücerak” (78a).

• EAT devrinin karakteristik eklerinden olan -IsAr gelecek zaman ekinin metinde bir kelimedede geçtiği görülür: “atısar” (78b).

• t sesinin Türkiye Türkçesinde ötümsüz olmasına rağmen metinde ötümlü hâlinin bulunduğu görülür: “dürlü” (59a) gibi. Kimi zaman ise kelimenin hem “t” hem de “d” kullanılarak yazıldığı görülür: “toğuz” (93a), “doğuz” (85a).

• Metinde p>b değişimi de görülmektedir. Bu manada metinde imlada bir birlik oluşturulamamış, kimi yerlerde “barmak” (42a) yazarken kimi yerlerde “parmak” (17b) yazılmıştır. Burada şunu belirtmek gerekir ki, kelimenin “parmak” şeklinde yazımı sadece birkaç yerde kullanılmıştır. Ayrıca 19b’de kelimenin hem “b” ile hem de “p” ile yazımı mevcuttur.

• Metinde g>v dudaklılaşmasına örnek teşkil eden “sovak” (8b) kelimesi bulunmaktadır.

• Türkiye Türkçesinde belirtme eki -I ile yapılırken, metinde -n ekinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum aslında akuzatif ekinin kullanılmaması durumudur: “amelin” (9b), “atasın” (95a), “anasın” (95a).

• Eski Türkçe özelliği olarak zamirlere, akuzatif ve datif hâl ekleri “ñ” ile gelmektedir: “añ” (9a), “sañ” (8a) gibi.

• EAT özeliğinin görüldüğü diğer bir nokta genitif ekleridir. Metinde yuvarlak ünlülü ve ñ kullanılarak yazılmıştır. “ayaguñ” (47a), “okuñ” (44b), “omuzuñ” (48a), “ışkâtuñ” (47a).

• Lokatif ve ablatif eklerinin bazı yerlerde birbirleri yerine kullanıldığı görülür: “*’ayblarda kanqı ’ayb büyükdür ululardan baql ve ’ulemâdan ’ucb ve hâatunlardan hayâsızlık ve erenlerden yalan* (10b)” cümlesinde anlam açısından -dAn eki lokatif, -da eki ise ablatif işlevindedir.

• Instrumental hâl eki, ünlüyle biten bir kelimededen sonra gelirse araya koruyucu ünsüz -y- girer: “ğâyetiyle” (17a).

• İstek kipinin bazı yerlerde EAT dönemine uygun kullanıldığı görülür: “eyleyem” (7a). Bu durum fiilin olumsuz hâlinde de kullanılmıştır: “kılmañ” (90a).

• Emir kipinin de kimi yerlerde EAT dönem özelliği taşıdığı görülür: “bilgil” (61b, 62a).

• Metinde bazı kelimelerin dikkatsizlikten veya kopyalama hatasından yanlış yazıldığı görülmektedir: “hayâsızlık” şeklinde yazılması gereken kelimenin son harfi “kef” ile yazılmıştır: حياىزللك (10b). “mütevâzî” kelimesinde “elif” yazımı unutulmuş “kef” ile yazılmıştır: متوضى (3a). “sitebr” kelimesi “tı” kullanılarak ayrıca “be” ile “tı” harfinin yerleri de yanlış yazılarak سبطر hâliyle geçmektedir (36a).

• Her iki yazımı da doğru olan “kağı” kelimesinin yerine daha az yaygın olan “kañkı” (9b, 10a, 15a) yazımı tercih edilmiştir.

• Mecmuada bazı secili ifadeler de bulunmaktadır. Bunlara daha çok “Zafernâme-i Nüşirrevân” metninde rastlamaktayız. Secili cümlelere örnek gösterebileceğimiz kısımlar şunlardır: “Kendüyi ögmek kişi[ye] izhâr-ı fazl itmek revâdur, velîkin kendözin ögmek haîâdur” (7b). “Ġâyet eyü dosta dilerseñ pâk ola iy dost bir iş, güzîde yâruña eyle sipârîş” (7a). Nefsdür nefş gâyet ‘adûdur şaķın andan, çıkarur âdemi ‘îmân ü cândan” (15b).

• Mecmuada manzum parçaların bulunduğu tek kısım yine bu metindir. Metinde toplam 11 beyit mevcuttur. Vezinleri “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” olan bu beyitler şunlardır:

*Şehâ bî-ġam dur[ur] ehl-i kanâ‘at
Ki çekmez mülk ü mâl için kasâvet*

*Cihânda kâni‘ olan âb u dâne
Baş egmez dünyada şâh-ı cihâne (10b)*

*Nedür dir iseñ ahlâķ-ı hamîde
Tevâzu‘la sehâdur ‘âdemîde (11b)*

*Benî âdemde cânâ baħl u hisset
Ķatı kemdür ne ħürmet ħor ne ‘izzet (11b-12a)*

*Olur şeh merdüm-i dânyaya muħtâc
Bulur re‘y ile ħoşdur taħt ile tâc (13b-14a)*

Oķunmakla bilinmez âķir-i kâr
Ķazâyaya vir rızâ ģâlûñde ol var (14a-b)

Ŗekerden tatlıdur lezzât-ı Ŗehvet
Velâkin çekdürür tadana zahmet (14b)

Binâ-yı 'adl yüz tutmaz ģarâba
Varur her yapınuñ Ŗoñı ģarâba (14b-15a)

Ger dilerseñ işüñ olmaya ģarâb
İtme kârûnda Ŗaķın hîç Ŗitâb

Çalış eylige it kendüñi mu 'tâd
Ki eskimez unutulmaz eyü ad (15a)

Ĥamâķat ol marâzdur iy melek-ģû
Ki 'âcizdür 'ilâcında Aristû (15b)

Mecmuada günümüzde kullanımdan düşmüş bazı kelimelere de rastlanır: gökçek(12a), issi(13a/84a), eñ(25), añ(2a), eñek(37a/56b), üce (26b), öküрге(26b), debe(27b), tulun(28b/31b), endek(29b), ivmek(29b), yügrük(31a), ağduk(76b), ķovalmak(75b), geñşek(76a) gibi.

Tüm bunları özetleyecek olursak mecmuada sekiz farklı risale bulunmasına rağmen aynı dönem metinleri olduğu dil özelliklerindeki ortaklıktan anlaşılmaktadır. Genel itibarıyla metnin dil özellikleri eski Anadolu Türkçesi dil özellikleridir. Metin kopya edilirken bazı hataların oluştuğu da anlaşılmaktadır. Bu hataların birkaç sebebi olabilir. İlk sebep dikkatsizliktir, ikinci sebep müstensihin kelimeyi okuyamaması ve doğru yazımını bilmemesidir. Son ihtimal ise kopyasının alındığı nüshada yanlış yazımların bulunmasıdır. Bu yanlış yazımlar azdır, bariz hatalar da değillerdir. Bunun dışında dikkat çeken bir diğer husus ise metinde imla birliğinin olmamasıdır. Kelime bazen -d ile yazılmışken, kimi yerde -t tercih edilmiştir. Bu durum -p ve -b yazımında da görülür. Aynı sayfada dahi bu farklılıklara zaman zaman rastlanmaktadır.

4.3. Mecmuanın Muhtevası

Mensur mecmua sekiz ayrı risaleden meydana gelmektedir. Bu risalelerle ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir.

4.3.1. Nasihat-i İskender

Metindeki ilk risale mecmuanın 1b-3b varakları arasında bulunan “İskender-i Zülkarneyn Hâcesi Arîstatâlis Hâs[un] Nasihat ve Terbiyet İçün Gönderdiği Cevâblardur” başlıklı metindir. Söz konusu metne geçmeden önce İskender’le ilgili kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

4.3.1.1. İskender

İskender, MÖ 356 yılında Makedonya’nın başkenti Pella’da doğmuştur. Babası II. Filip, annesi ise Epiroslu Kral Neoptolemus’un kızı Olympias’tır. İskender, ilk eğitimini annesi Olympias’tan ve çeşitli eğitmenlerden almışsa da asıl hocası, Platon’un öğrencisi Aristo’dur. Aristo’dan tıp, edebiyat, zooloji, devlet yönetimi, politika, coğrafya, botanik, felsefe gibi dallarda eğitim almıştır. İskender, babası Filip’in ölümü üzerine MÖ 336 yılında kendisini “Makedonya Kralı” ilan ederek tahta geçmiş, 334 yılında doğu seferine çıkmıştır. Doğu Akdeniz, Suriye, Fenike, Mısır, Babil ve İran’ı fethetmiş, Hindistan’da Ganj Nehri’ne kadar gitmiştir. Yaşamının son zamanlarında ise Arabistan seferinin hazırlıklarını yapmıştır. MÖ 323 yılında henüz 33 yaşındayken Babil’de ölmüştür. İskender ve Kur’an’da adı geçen Zülkarneyn, Doğu literatüründe zaman zaman aynı kişi olarak kabul edilmiştir. Ancak Zülkarneyn hakkında kesin bilgi yoktur. Kim olduğu, nerede ve ne zaman yaşadığı belli değildir. Bilinen, Allah tarafından sevilen salih bir kul olduğudur. Kur’an’da (Kehf Suresi, 83-97. ayetler) kendisinden, Yecüc ve Mecüc kavminin bozgunculuğunu engelleyen kişi olarak bahsedilir. Zülkarneyn’in peygamber, melek, hükümdar, hem peygamber hem hükümdar ya da insan olduğu var olan rivayetlerdendir. Gerçek kimliği bilinmeyen Zülkarneyn tarihte yaşamış birçok şahıs ile de ilişkilendirilmiştir. Makedonyalı İskender’in tacının iki ucundaki boynuz benzer çıkıntı, ona Zülkarneyn denmesine sebep olmuştur. Zülkarneyn’in doğuya ve batıya hâkim olduğu bilgisi, onun İskender ile ilişkilendirilmesinin bir başka sebebidir. Ancak yapılan çalışmalar bu iki şahsın aynı kişiler olamayacağını

göstermektedir. Edebî alanda ikisinin tek kişi olarak düşünülüp “İskender-i Zülkarneyn” olarak isimlendirilmesi yanlış olan bir görüştür. Bu eserlerde anlatılanlar çatı bakımından İskender’in hayatından kesitlerdir fakat Zülkarneyn’in özellikleri de İskender’e mâl edilerek ortaya efsanevi bir şahıs çıkmıştır (Avcı, 2014, s. 15-34).

4.3.1.2. Nasîhat-i İskender’in Nüshaları ve Muhtevası

Mecmuadaki bu ilk risalenin toplam 11 nüshası tespit edilmiştir. Nüshalardaki nasihat sayısı 24’le 40 arasında değişmektedir. Hem nasihatlerdeki sayısal farklılık hem de bunların ifadesindeki değişiklikler nedeniyle nüshaları karşılaştırmak mümkün değildir. Bu nedenle karşılaştırmalı metin kurma yoluna gidilmemiştir. Nüshalar nasihat sayılarıyla birlikte şöyledir:

1. “İskender-i Zül’-karneyn Eflâtûn'dan Nasîhat Taleb İtdüğü Nasîhatlerdür”, Kastamonu İl Halk Ktp., 37 Hk 86, vr. 12b-13b (28 nasihat).
2. “Restâlis Hakîmüñ İskender'e Gönderdüğü Nasîhatdür”, Konya BYE Ktp., Konya İHK Kol., 42 Kon 2785/10, vr. 107a (24 nasihat).
3. “Aristâlis Hakîm[üñ] İskender'e Gönderdüğü Pend-nâmedür”, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 37/3, vr. 264b-265b (25 nasihat).
4. “Aristâlis Hakîmüñ İskender-i Zül’-karneyn'e Söyledüğü Nasîhatleridür”, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 3757/21, vr. 125a-b (28 nasihat).
5. “Aristatâlis Hakîm[üñ] İskender-i Zül’-karneyn'e Eyledüğü Nasîhat-nâme”, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 5192/10, vr. 157b (40 nasihat).
6. “Eflâtûn[üñ] İskender'e Virdüğü Nasîhatidür ki ‘Amel Oluna”, Millî Ktp., Ordu İHK Kol., 52 Hk 895, vr. 174b (27 nasihat).
7. “Hazâ Risâle-i Arustâtârus Hakîmüñ Pendi Nasîhati[ni] Beyân İder”, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 5020/11, vr. 169b-171b (40 nasihat).
8. “İskender-i Zül’-karneyn H^vâcesi Aristatâlis Hâs[üñ] Nasîhat ve Terbiyyet İçün Gönderdüğü Cevâblardur”, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, 1457/1, vr. 1b-3b (30 nasihat).

9. “İskender-i Zül-karneyn'e Hâcisi Aristâlis[ün] Terbiyyet İçün Gönderdiği Nasîhat-nâmesidür”, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, 656/45, vr. 223b (26 nasihat).

10. “Aristâlis Hakîm[ün] İskender-i Zül-karneyn Hazretlerine İtdüğü Nasîhatdür”, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, 247/M2, vr. 6b-7b (35 nasihat).

11. “Nasîhat-i İskender-i Zül-karneyn”, Türk Dil Kurumu Ktp., A 102, vr. 10a-b (39 nasihat) (Avcı, 2018, s. 175-176)

Nasihatname, İskender'e hocası Aristo tarafından verilen otuz öğütten meydana gelmektedir. Her bir nasihat sürh mürekkep ile numaralandırılarak verilmiştir. Bu öğütler, genel olarak nasihatnamelerde bahsedilen konularla benzerlik göstermektedir. Öğütler kısadır ve sade bir dille yazılmıştır. Metinde geçen nasihat konuları şunlardır: sır saklamak, az konuşmak, sadık olmak, temkinli davranmak, kavgadan uzak durmak, kimseye sebepsiz düşmanlık beslememek, kimse hakkında dedikodu yapmamak ve kınamamak, fakirleri hor görmemek, büyüklere saygı göstermek, kendini kaybedecek kadar sarhoş olmamak, ölümler arkasından hayır ve dua etmek, tanınmayan kişilerle fazla yakınlık kurmamak, herkese karşı yumuşak huylu olmak, az kişi ile münasebet içinde olmak, eski düşmana güvenmemek, imkânsız şeyler için kendini üzmemek, başkasının başına gelen felakete sevinmemek, kendinden üstünlerle ve büyüklerle çatışmamak, kimseyle alay etmemek, doğru olmak, musibetlere karşı sabırlı olmak, boş yere gururlanmamak, mütevazı olmak, kibirlenmemek, önce düşünüp sonra konuşmak, sırrını taşıyamayacaklarla paylaşmamak, bir işe başlarken sonunu düşünmek, tedbirli olmak, mazlumun ahını almamak, sırrını kimseyle paylaşmamak.

4.3.2. Zafernâme-i Nûşirrevân

Mecmuadaki ikinci eser 3b-16b sayfalarını kapsamaktadır. “Fî Beyân-ı Zafer-nâme-i Nûşirrevân-ı ‘Âdil” başlığını taşımaktadır. Metin Nûşirrevân ile Büzürchmihr arasındaki diyaloglardan meydana gelmektedir. Nûşirrevân'ın Büzürchmihr'e bazı sorular yöneltmesi ve verilen cevapların yazıya dökülmesi bu metnin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

4.3.2.1. Nûşirrevân ve Büzürchmîhr'e Dair

Nûşirrevân, asıl adıyla I. Hüsrev (MS 531-579) 19. Sâsâni hükümdarıdır. “Nûşirrevân”ın anlamı hakkında farklı görüşler mevcuttur. En yaygın açıklama ise bu adın “ölümsüz ruh” anlamına gelen Pehlevice “enüşegrûvân” veya “anöşek ruvân”dan geldiğidir (Sivrioğlu, 2013, s. 225). Nûşirrevân henüz 18 yaşındayken tahta geçmiş ve halkını muhteşem bir şekilde yönetmiş, devleti düzene sokmuştur. Özellikle adalet duygusu çok gelişmiş olan hükümdar “Âdil” sıfatıyla anılmaya lâyık görülmüştür. Babası I. Kubad ülkeyi çok iyi yönetememiş, bu durumu fırsat bilen memurlar ve askerler ise kendi çıkarları doğrultusunda kararlar verip bunları uygulamışlardır. Nûşirrevân tahta geçtikten sonra bu durumun değişmesi için elinden geleni yapmış ve halkı tarafından çok sevilmiştir (Nizamü'l-Mülk, 2016, s. 43-49). Burada kısaca Büzürchmîhr'den de bahsetmek gerekir. Bozorgmîhr-i Bâhtegân yani “Bâhtegân'ın oğlu Bozorgmîhr” olarak da bilinir ve Pehlevi kaynaklarda “Baş vezir” anlamına gelen “Vazûrg Mîtr” ve “Vozorgmîhr” olarak geçer. İslam sonrasında Arap ve Fars kaynaklarda “Ebûzorcmîhr”, “Bûzorcmîhr” ve “Bozorcmîhr” olarak geçmeye başlamıştır. Zekâsından, yeteneklerinden, hikmet ve düşüncedeki üstatlığından çokca bahsedilse de kimliği hakkında net bilgiler yoktur. Nûşirrevân'ın oğlu IV. Hürmüz'ün padişahlığı döneminde vefat etmiştir (Aslanoğlu, 2018, s. 239).

4.3.2.2. Zafer-nâme-i Nûşirrevân'ın Nüshaları ve Muhtevası

Kaynaklar Nûşirrevân ile onun âlim veziri Büzürchmîhr'i sıkça konu etmektedirler.

“Anlatıldığına göre bu şöhretli vezir Nûşirrevân için nasihatlerden müteşekkil, soru-cevap şeklinde tertip edilmiş olan Zafer-nâme adlı bir kitap kaleme almıştır. Bu Pehlevice eser, daha sonra İbn Sina tarafından Nûh ibn Mansûr'un emriyle zamanın Farsçasına aktarılmıştır... Katayun Mazdapur, Zafer-nâme adıyla yazılmış birçok metin olduğunu belirterek bu eserin aslının Büzürchmîhr'e ait bir nasihatnâme olduğuna değinmektedir.” (Çakır, 2013, s. 167-168).

Çalıştığımız metinde eserin Nûşirrevân hazinesinden çıkıp Horosan padişahı Sencer'in eline geçtiği ve eserin Acem halifesi Ebû Tûrâb-ı Sâni Nûh bin Mansûr Sâmani'ye hediye edildiği ve onun da eseri Farsçaya tercüme ettiği anlatılmaktadır:

“... şoñra mürûr-ı eyyâm ile Nûşirrevân hazînesinden ihrâc olunup elden ele gelüp
Horâsân pâdişâhı Sultân Sencer'e vâsıl oldı Sencer anı (4b) Ebû Tûrâb-ı Sâni Nûh bin

Manşûr Sâmânî'ye ki 'Acem hâlfesi idi ve Buğâra'da otururdu. Hediyeyle tarîkiyle gönderdi Nûh bin Manşûr Re'isü'l-hükemâ Ebû 'Alî Sînâ'dan iltimâs itti ki ol Zâfer-nâme'i luğat-ı Pehlevî'den Fârsî luğat ile terceme eyleye Ebû 'Alî Nûh bin Manşûr'uñ iltimâsını kabûl idüp Zâfer-nâme'i Fârsî (5a) diliyle terceme eyledi hâl budur ki ğarib ü 'acîb es'ile vü ecvibedür ve umûr-ı siyâseti ve tedbîr-i müddeti ol risâleden mefhûm u ma'lûm olur ve selâîn-i zevî'l-ihtirâm ve 'ulemâ-yı ve ümerâ-yı kirâm[a] lâyıq tuhfe ve anuñ ile 'amel eylemek ve 'âmil olmak devletdârınuñ şerefiyle müşerref olmağa sebebdür..."

Metin her ne kadar zafername adıyla anılsa da klasik zafernamelerden ayrılır, muhteva açısından tam bir nasihatname örneğidir. Nasihatnamelerdeki gibi amaç doğru yolu göstermektir, kısa ve anlaşılır cümleler ile açıklamalar yapılmıştır. Nûşirrevân'ın çocuklarına devleti nasıl yönetmeleri gerektiği hususunda yol gösterici bir mirasıdır:

“Râvîler şöyle rivâyet iderler ki (3b) Nuşî'r-revân-ı 'Âdil tahtında oturup erkân-ı devlet ü a'yân-ı memleket huzûr-ı şerîfnde her biri yirlü yirinde otururken Büzürcmihr-i Kâminden pâdişâh-ı 'Âdil bir niçe su'âller idüp Büzürcmihr daği bedîhe cevâb virüp pâdişâh emr itdi evvel esvile vü ecvibe'i yazdılar adına Zâfer-nâme diyü nâm (4a) kodılar ve hazine içinde şakladılar evlâdına vaşiyet eyledi ki ol su'al ve cevâblar ile 'âmil olalar tâ ki sâyir mülûk üzre dâniş kuvvetiyle zafer bulalar..."

Bu nasihatnamenin Firdevsî tarafından kısmen nazma çekildiği ve Farsçaya aktarıldığı da söylenmektedir.

“Zafer-nâme ile ilgili Gulam Hüseyin Sıddıkî'nin yapmış olduğu bir çalışma bulunmaktadır. Araştırmacıya göre eserin asıl adının Zafer-nâme olması tereddütlüdür, büyük ihtimal asıl adı “Pîrûze nâmek” olmalıdır. Çalışmada belirtildiğine göre, Zafer-nâme'nin kimi nüshalarında soruları Nûşirrevân sormakta Büzürcmihr yanıtlamakta, bazılarında Buzürcmihr sormakta Aristatalis yanıtlamakta, bazılarında Büzürcmihr sormakta üstadı cevaplamakta, bazılarındaysa soruyu soran kişi belli olmayıp cevapları Büzürcmihr vermektedir” (Çakır, 2013, s. 169).

Zafernamenin bugüne kadar tespit edilen nüshaları şu şekildedir:

1. Süleymaniye Ktp., M. Hilmi-F. Fehmi Bölümü, No. 182/3.
2. Süleymaniye Ktp., Tahir Ağa Tekkesi Bölümü, No. 5555.
3. Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bölümü, No.1981.
4. Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar Bölümü, No. 1457/2.
5. Süleymaniye Ktp., Hayri-Abdullah Efendi Bölümü, No. 130/2.

6. Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bölümü, No. 2864/2.
7. Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan Bölümü, No. 445/5.
8. Millî Kütüphane, No. A8294/10.
9. Sadberk Hanım Müzesi, Hüseyin Kocabaş Yazmaları, No. 3/2.
10. İBB Taksim Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No. 615/2.
11. İBB Taksim Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No. 955/3.
12. Diyarbakır İl Halk Ktp., No. 21 Hk 1012/8.
13. Millet Ktp., Ali Emirî Roman Bölümü, No. 109¹ (Çakır, 2013, s. 169-170).

Tespit edilebilen bu nüshalar genel itibarıyla mensurdur. Belediye Yazmaları 615 numaralı yazmanın sonunda, mütercim son kısma bir Türkçe ve bir Arapça beyit ekledikten sonra bir de 8 beyitlik gazel ilave etmiştir. Sadberk Hanım Müzesi ve Osman Ergin nüshalarında da sonda Farsça bir beyit yer almaktadır. Nüshalar arasında çalıştığımız mecmua da mevcuttur. Nüshalardan hiçbiri çalıştığımız metin ile yakın benzerlik teşkil etmediğinden tenkitli metin oluşturma yoluna gidilememiştir. Eserdeki öğütlerin Büzürcmihr tarafından verildiği bilinmektedir. Milli Ktp., No. A8294/10 nüshasında ise öğütler farklı olarak dönemin yirmi üç hakîmi tarafından verilmiş ve kitaplaştırılmıştır. Bir başka dikkate değer farklılık ise kimi eserlerde bu diyaloglar “soru-cevap” şeklinde oluşturulmuşken, kimisinde ise “goftem-goft” veya “didüm-didi” şeklindedir. Bu farklılıkların çeviri yapılan Farsça nüshalardan kaynaklandığı düşünülmektedir (Çakır, 2013, s. 171-176). Nasihatnamenin tercümelerinin yapılması ve nüsha sayısı, ideal yaşam ve yönetim tarzını kısa ve öz bir şekilde ifade eden Büzürcmihr’e ait bu nasihatlerin değer gördüğünü düşündürmektedir.

¹ Bunların dışında “Osman Râsih, Mükâlemât-ı Edebiyye, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul, 1392” künyesiyle basılmış eser de bir Zafernâme tercümesi olup giriş kısmında Osman Râsih, “Büzürcmihr nâm âsaf-ı meşhûrun asrının fâzıl-ı yegâne ve müfred-i zamânesinden olan üstâd-ı hikmet-nihâdî beyninde nush u pend tarzında su’âl ve cevâb tarîkiyle vukû‘ bulan mükâlemât-ı hikmet-âmîzi hâvî âtû’z-zikr otuz dokuz es’ile-i cemîle ile ecvîbe-i es’ile bi-ibârethâ işbu mecelle-i cemîleye terkîm ü tasfîr kıldır.” demektedir. Bu eser için bkz. Agâh Sırrı Levend, “Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963*, Ankara 1988, s. 95; Nurgül Sucu, “Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, Konya 2006, s. 136.

Soru-cevap şeklinde kaleme alınan ve yer yer beyitlerin de yazıldığı eserde şu soruların cevapları aranmıştır: Allah'tan ne istenmesinin uygun olacağı, her yerde ve her zaman değerli olan unsurların neler olduğu, yanlış dostlardan nasıl ayrılmak gerektiği, işin kime emanet edilmesi gerektiği, hangi unsurların insana daima dost olacağı, işlerin sırayla mı yoksa kazaya göre mi olacağı, yiğitlerde sevilen ve pirlerde rağbet edilen hususların neler olduğu, gamdan kurtuluş için kimlerden korkmak gerektiği, kimlerin gerçek anlamda cömert olduğu, kişinin ömrünü nasıl hoş geçirip ruhunu ne ile besleyeceği, neyin herkes tarafından rağbet görmesine rağmen satın alınamayacağı, iyiliğin ne olduğu, ayıplı olan hünerin ne olduğu, kahramanlık işaretinin ne olduğu, hangi unsurun insanın amelini süsleyip insanı değerli kıldığı, kimin sonsuz ve daimi olduğu, âkillerin hangi işinin güzel olduğu, hangi ayıbın daha büyük olduğu, insanın hangi zamanlarda ömrünün boşa geçtiği, terk edilmemesi gereken emirlerin kimlerin emirleri olduğu, hangi yoldan geçinmenin doğru olduğu. Örnek olarak aşağıda iyiliğin, ayıplı hünerin ve bahadırılık nişanının ne olduğu soruları cevaplandırılmıştır:

“... Su’âl: Eylük nedür Cevâb: Yaramazlıktan dür olmak Su’âl: Ol ne hünerdür ki ‘aybludur Cevâb: Seḥâ vü ‘atâ ki yanınca bile minneti ola Su’âl: Bahâdurlık (9b) nişânı nedür Cevâb: İntikâm almağa kâdir iken ferâgat idüp ‘afv eyleye Su’âl: Ol ne nesnedür ki âdemüñ ‘amelin müzeyyen eyler Cevâb: Toḡruluḡdur Su’âl: Ol kimdür ki bâkî vü pâyendedür Cevâb: Hâḡḡ celle ve ‘alâdur Su’âl: ‘Âkıllaruñ ḡankı işi ḡâyet yaḡşıdır Cevâb: Halkı yaramazlıktan men’ i[t]düğidir...”

4.3.3. İlm-i Yed

Mecmuada bulunan üçüncü risale “Der-Beyân-ı ‘İlm-i Yed” başlığını taşımakta ve 16b-24b varakları arasında yer almaktadır. Fihristte her ne kadar ayrı bir metinmiş gibi gösterilse de “Hâzâ Ahkâm-ı Kesret-i Evlâd ve Kıllet-i Evlâd” ile “Hâzâ Ahkâm-ı Tûlü'l-‘ömr ve Kasru'l-‘ömr” başlıklarını taşıyan kısımlar da bu risalenin devamıdır. Eserin bu kısmında genel olarak “firâset” ilmi çatısında toplanılan ve daha özel olarak ise “kıyâfetnâme” olarak adlandırılan bir metin örneği bulunmaktadır.

4.3.3.1. Firasetnameler ve Metnin Muhtevasına Dair

“Firâset” kelimesi sözlükte “keşfetme, sezme, ileri görüşlülük” gibi anlamlara gelmekle beraber dar anlamda kişinin dış görünüşünden yola çıkarak, karakter analizi yapmayı ifade eder. Firasetname türündeki bilinen ilk eser Aristo tarafından yazıldığı ve Yuhanna bin Bitrîk'in Arapçaya tercüme ettiği düşünülen *Kitâbü's-siyâse fî Tedbîri'r-riyâse*, diğer adıyla *Sırrü'l-esrâr* adlı eserdir. Eserle ilgili araştırma yapanlar bu eserin Aristo'ya, çevirinin ise Yuhanna'ya ait olamayacağını iddia etmektedir.² Rivayete göre Aristo, savaş öncesi hangi tarafın mağlup, hangi tarafın galip olacağını önceden tahmin etmenin yollarını öğretmiştir. Bu inanış dolayısıyla bu tür eserlere ilgi artmıştır (Uludağ, 1996, s. 116).

Falname denilen eserler arasında kıyafetnamelerin, firasetnamelerin de bulunduğu görülmektedir. Bu isimler birbiri içine geçmişlerdir. Bu risale de bazı yönleri neticesiyle el fallarına yakınlık gösterse de günümüzdeki el falı anlayışından uzaktır. El fallarında, daha çok ellerdeki çizgilerden hareketle ve parmakların şekli değerlendirilerek, kişinin geleceği hakkında yorumlarda bulunulur. Eldeki bu çizgiler ilk olarak hayat, akıl ve kalp çizgisi olarak isimlendirilmiştir. Bunun yanı sıra kader, sağlık, güneş çizgileri de bulunmaktadır ve son olarak da çok az kişide bulunan nesil, ilham, bilek, ay, evlilik çizgileri ve Venüs Hilali vardır. El falının tarihî geçmişi Hindistan'a dayandırılmaktadır. Hinduların üç bin yıl önce yazılmış “Vedalar” kitabında el falıyla ilgili kısımlar olduğu söylenmektedir. İleriki dönemlerde ise el falı daha gelişmiş ve ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi “şironomi”dir. Bu, eli biçimine, parmakların yapı ve boyutuna göre yorumlama işidir. İkincisi ise “şirozofi”, yani elin çizgilerine ve aralarındaki boşuklara bakarak yorum yapmadır (Uygun, 2005, s. 14).

Burada el fallarına benzerlik gösteren ve firasetname türü eserlerin örneklerinden biri olan kefnamelerden de bahsetmek gerekir. Zira bu risale de pek çok yönden kefnamelerle benzerlik göstermektedir. “Kef” kelimesi *İslam Ansiklopedisi*'nde “kişinin el, ayak ve yüz hatlarına bakarak huyunu ve şahsiyetini anlama” diye tanımlanmıştır. Ali Çavuşoğlu, kıyafetnamelerle ilgili çalışmasında kefnamelerden şu şeklide bahseder:

² Detaylı bilgi için bakınız: İslam Kavas, Sırrü'l-Esrâr'ın Kökenine Dair Bazı Sorunlar, History Studies C. 10, S. 3: 121-130, Nisan 2018

“Kıyafetnâmelerde en hacimli yeri el ilmi (ilm-i kef) konusu işgal eder. Elin muhtelif resimleri çizilerek düzenlenen bu bölümlerde elin ayası içindeki çizgilerden hareket edilerek ömür, hastalık, sağlık, talih, zenginlik, fakirlik, kişinin günlük hayatındaki durumu ve ömrü boyunca nelerle karşılaşacağını belirten ayrıntılı izahlar vardır... İlm-i Hututu'l-Kef ve'l Akdam ismi ile de kullanılan el falı insanın elinde ve ayağında bulunan hücresel çizgilerden kişinin durumuyla ilgili hükümler çıkarmaktadır.” (Çavuşoğlu, 2001, s. 29).

Kefname türü eserlerde de el ve parmaklar bazı harfler ile sembolize edilir. İncelediğimiz metinle benzerlik gösteren bir kefnameden örnek teşkil etmesi amacıyla kısa bir bölüm şöyledir:

“Bir kimsenin avretleri ve uşakları nicedir beyan olunur. Eger her parmağın dibinden elin sol cânibi tarafında küçük hatlar elin uzunluğuna inerse, ol kadar oğulları ola... Eger “d” parmak tarafında olan hat, ol toğrı mertebesine göre ol hat uzun olursa uzun ömri, uzun hat kısa olursa ömri kısa ola...” (Sümbüllü, 2009, s. 580).

Çalıştığımız risalede de “Hâzâ Ahkâm-ı Kesret-i Evlâd ve Kıllet-i Evlâd” ve “Hâzâ Ahkâm-ı Tûlü'l-‘ömr ve Kasru'l-‘ömr” alt başlıklarında bu konulara değinilmiş, benzer değerlendirmeler yapılmıştır. Örneğin:

“...baş barmağın büklümüne nazar idesin eger baş barmağında olan büklümler ikişer gözikür ola delâlet ider ki bu nev'e elün şâhîbi kimesneye evlâd-ı zükûr ünâs çok naşîb-i evlâd... kâ'ide budur ki sağ elüni toğrı açup ve barmaqlarını mensûb ve mebsût soñra serçe barmağın nazar idesin ve uzunluğı tahâret barmağına üçünci büklümünden geçüp mafşal 'ilâsına yetişürse 'ömr uzunluğuna delâlet ider...” (22b-23a).

Metinde ana başlık dışında “Hâzâ Ahkâm-ı Kesret-i Evlâd ve Kıllet-i Evlâd” ve “Hâzâ Ahkâm-ı Tûlü'l-‘ömr ve Kasru'l-‘ömr” alt başlıkları yer almaktadır. Her ne kadar yukarıda, konuyla ilgili olarak el fallarına kısaca değinmiş olsak da metin bir el falı örneği değildir. Metnin ilk cümlesinde, yazar bu metnin bir firasetname olduğunu şu cümleyle dile getirir:

“Elün uzunluğı ve kısalığı ve daği barmaqların uzunluğı ve kısalığı ve neye delâlet itdügünüñ 'ilmin beyân ider ve bu 'ilm gâyetiyle şerîf ve lañîfdür ve 'ilm-i firâsetden 'add olunur ve 'ömrün kısalığı ve uzunluğı ve mâluñ keşretin ve kılletin ve neslün ziyâde olmasını ve noqşânını ve kesb ü kârün müsâ'ade-i rûzgârün ahvâlini ve sa'âdet ve şekâvetini bu 'ilmden ma'lûm itmek olur...” (16a-16b).

Metinde kişinin zenginlik derecesinin ne olacağı, ömrünün uzunluğu-kısalığı ve neslinin nasıl devam edeceği konularına değinilmiştir. Metinde öncelikle “hayt” denilen bir ip ile dirsek ve parmaklar arası bir ölçüm anlatılmaktadır. Her bir

parmağın başı ve sonu bir harfle isimlendirilmiştir. Örneğin şahadet parmağının başı ح (ha) harfine karşılık gelmektedir. Ölçüm sonucuna göre kişinin geleceğiyle ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler daha çok kişinin maddi durumunun nasıl olacağı ile ilgilidir. Örnek teşkil etmesi bakımından kişinin hangi durumda zengin olacağı şu cümlelerle anlatılmıştır:

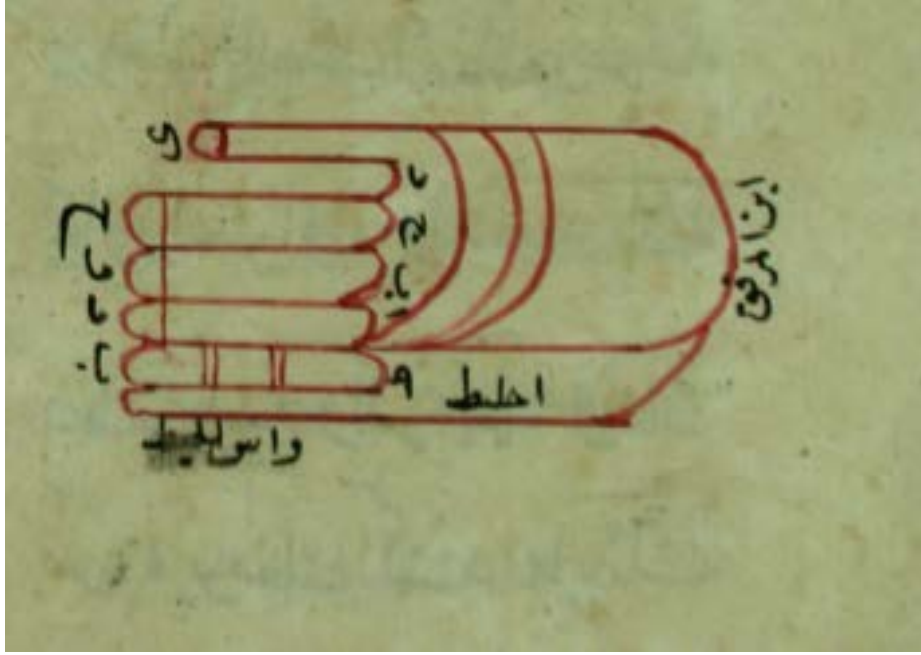
“... eger haytũn ucu serçe barmaguñ evvelki bũklũmũnden tecãvũz idũp mafşaluñ nişfina veyãhud nişfindan eksige veya ziyãdeye yitişirse delãlet ider ki bu nev'e elũñ sãhibi kesb-i mâ'aşa kãdir ola kimseye muhtãc olmaya ammã mâluñ cem'ine kãdir olmaya ve eline gireni tĩz harc ide gãyeti bu kim 'õmri tamãm olunca dahli harcına vefã eylemeye...”(20a-20b)

Metnin sonunda bu harflerin hangi parmağa denk geldiğini gösteren bir resim çizilmiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi kefname tarzı eserlerde veya el fallarında da el çizgileri ve parmaklar belirli isim veya harflerle adlandırılmıştır. Yapılan bu harflendirmelerin amacı anlatımı kolaylaştırmak ve okuyucuya da uygulama imkânı sağlamak olsa gerektir. Risalede ilk olarak kişinin maddi durumuyla ilgili yorumlar yapılmıştır. Bir iple dirsek ve serçe parmak arası yapılan ölçüm sonucu, zenginlik-fakirlik belirlenir. Buna göre dirsekte tutulan ipin bir ucunun serçe parmağın ilk bũklũmũne yetişmesi rızkın artacağına, yetişmemesi ise aciz ve fakirliğine işarettir. Eğer ipin ucu serçe parmağın ilk bũklũmũne değip eklemin yarısına, yarısından azına veya çoğuna erişirse bu, kişinin kimseye muhtaç olmayacağına delildir. Haytın ucu serçe parmağın ikinci bũklũmũne değiyor ve ekleme temas ediyorsa, kişinin çok paraya sahip olacağı fakat bunu çabuk harcayacağı anlaşılır. Haytın ucu serçe parmağın üçüncü bũklũmũne yetişirse bu kişi on bin akçeye kadar ulaşabilir fakat daha fazlasını kazanamaz.

“Hãzã Ahkãm-ı Kesret-i Evlãd ve Killet-i Evlãd” başlığıyla diğer bir konu olan evlat sayısına geçilir. Baş parmağın bũklũmlerine göre evlat sayısı hakkında yorumlar yapılır. Bu bũklũmler ikişer veya daha fazla ise erkek evladın çokluğuna delildir. Bũklũmũn sadece iki tane ve bũklũm çizgilerinin belirsiz oluşu evlat azlığının göstergesidir, hatta bu kişinin çocuğu olsa dahi çok yaşamayacağına inanılır.

“Hãzã Ahkãm-ı Tũlũ'l-'õmr ve Kasru'l-'õmr” başlığıyla ise başka bir noktaya değinilir. Sağ el açılır, eğer serçe parmak yüzük parmağının üçüncü bũklũmũne erişip eklem yerine yetişiyorsa bu kişinin õmrũ uzun olacaktır. Üçüncü bũklũme

yetiştiriyor olması, ömrün orta uzunlukta olacağına işaret eder. Eğer serçe parmak sadece yüzük parmağının ikinci bükümüne veya daha altına yetiyorsa ömrün kısa olacağına inanılır. Diğer bir yorumlama şekli el içindeki çizginin durumuna göreler. Serçe parmağın altından başlayıp işaret parmağının arasına uzanan çizgi belirgin ve el ayasına ulaşıyorsa ömür uzunluğuna delalettir. Bu çizginin çok belirgin olmaması ve aya ile temas etmemesi ömrün kısalığına işarettir. Çizginin ne uzun ne kısa olması ve çok belirgin olmaması ömrün orta uzunlukta olacağına göstergesidir.

4.3.4. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi

Metinde bulunan dördüncü metin “Hâzâ fî Beyân-ı Kıyâfet-nâme-i Mergûb ez-Te’lîfât-ı Merhûm Yûnus Efendi Rahmetu’llâhi ‘Aleyhi Rahmeten Vâsi’aten” başlıklı bir kıyafetnamedir. Bu risale yazmanın 25a-43a sayfaları arasında yer almaktadır. Başlıktan da anlaşıldığı üzere eserin Yunus Efendi adında bir şahıs tarafından yazıldığı ve eserin yazıldığı dönemde bu şahsın vefat etmiş olduğu görülür. Yunus Efendi bu metnin bir firasetname örneği olduğunu dile getirip, firaset ilminin tanımını ³“الفراصة عبارة عن الاستعداد بى احوال الظاهرة على الاخلاق الباطنة” cümlesiyle yapmıştır. “Ma’lûm ola ki Aristatâlîs ve Bukrât ve İmâm-ı Şâfi’ ve İmâm-ı Râzî ve Şeyhü’l-muvahhidîn ve Seyyid ‘Ali Hemedânî ve sâ’ir hükemâ-yı Hind ü Rûm...”

³ Firaset ilmi insanın görünen hâllerinden bilinmeyen ahlakının çıkarılmasıdır.

cümlesi de Yunus Efendi'nin bu eseri yazarken kimlerden esinlendiğini bizlere göstermektedir.

4.3.4.1. Kıyafetnelere Dair

“Kıyâfet” kelimesi, Arapça “kavf” kökünden türemiş ve “iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek” anlamlarına gelen bir kelimedir. Arap coğrafyasında daha çok firaset kelimesi kullanılsa da Türkler kıyafet kelimesini daha yaygın kullanmışlardır. Türkler firaset ilminin, Arap coğrafyasını ilgilendiren; hayvanın kürek kemiğine bakıp gelecekle ilgili tahminde bulunma, bulut şimşek gibi doğa olaylarına bakıp yağış tahmininde bulunma gibi kısımları yerine, insanın bedenî ve ruhi yapısıyla ilgilenen bölümlerini incelemişlerdir. Ayrıca bunları “Kıyâfetü'l-isr” ve “Kıyâfetü'l-beşer” olmak üzere iki kısımda değerlendirmişlerdir. “İsr” kelimesi sözlükte “ayak” anlamına gelmektedir. Kıyâfetü'l-isr ayak izlerinin takibi üzerine kurulmuş bir ilimdir. İnsanların ayak, hayvanların ise ayak, tırnak veya pençe izlerine bakarak iz sürme olayıdır. Kıyâfetü'l-beşer ise insanların derisine bakılarak aradaki soy bağlantısını bulmaya yönelik bir ilimdir. Burada nesep, soy belirleme esastır. Bunun yanında bu işte uzmanlaşmış kişiler, deri renginden ecdadın karakter analizini dahi yapabilme eğilimindedirler (Sarıççek, 2012, s. 173).

Yukarıda bahsedildiği üzere kıyafet ilmi, firaset ilminin alt başlıklarından biridir. Genel itibarıyla firaset ilmi, zahire bakarak bâtını bulmayı amaçlamakta, yani görünenin ardındakine ulaşmayı hedeflemektedir. Özel manada ise kıyafetnameler, insanların uzuvlarına bakarak kişinin ahlakı, karakteri, huyu hakkında bilgi vermeye dayanan ilimdir. Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetnâme* adlı eserinde konuyla ilgili şu cümleleri dile getirmiştir:

“gerçi insanoğlunun hepsini tıynet ve hilkatte bir yaratmıştır. Ama fertlerini sûret ve sirette birbirinden farklı yaratmıştır...sûreti sirete ve a'zâyı ahlâka alâmet ve nişan etmiştir. Böylece insan önce kendi kıyafetinden kendi sıfatlarını tamamiyle bilip, ihtimam ile ahlâkını güzelleştirir. Sonra akran ve dostların kıyafetlerine fehm ve firâsetle bakıp, her birinin zâtında gizli olan hâller ve ahlâklarına vâkıf ve muttali oldukta, onlara ya ahlâkına göre rağbet ve muhabbetle muamele eder veya aklınca güzel idare ile geçinip gider...” (Meyan, 1999, s. 386)

Dış görünüş ile ilgili halkın gözlemlerinden ve inanışlarından meydana gelen bazı tip örnekleri de oluşmuştur. İncelenen bazı kıyafetnamelerde de verilen

yorumların genel itibarıyla halkın gözlemlerine, deneyimlerine ait inançlar olduğu göze çarpmaktadır. Anadolu halkının körlük, çolaklık gibi bedensel rahatsızlıkları olan kişileri ya da alışılmışın dışında bir görünüşe sahip olan kişileri uğursuz sayması, kıyafet ilminin halk inanışlarında da var olduğunu ortaya koymaktadır. Kıyafet ilmiyle bağlantılı bir diğer yansıma atasözleridir. Bazı atasözlerinde kıyafet ilmine benzer şekilde insanın dış görünüşünden yola çıkılarak karakter analizi yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: “Tarlanın taşlısı kızın saçlısı öküzün başlısı.”, “Beyazın adı var, esmerin tadı var.”, “Bir dirhem et bin ayıp örter.”, “Yüzü güzel olanın huyu da güzel olur.”, “Atta karın, yiğitte burun.”, “Boyu sırk, akli kıvık (yılık).”, “Uzun adam herek⁴ olur, ayda yılda gerek olur.”, “Körden savaktan, meyvası bitmedik kavaktan sakın.”, “Köse hesabını bilir.”, “Kel arsız, kör yanaz⁵ olur.”, “Akli kısayla boyu köseyle arkadaş olma.”, “İyilik etme kellere, gider söyler ellere.”, “Köpeğin koca kuyruklusundan, adamın koca bıyıklısından korkulur.”⁶ (Mengi, 1977, s. 304-307).

4.3.4.2. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi’de Uzuvarla İlgili Yorumlar

Üzerinde çalıştığımız Yûnus Efendi’nin Kıyafetnamesi’nde baş, kıl, ten rengi, alın, kaş, göz, burun, ağız, dudak, diş, çene, sakal, yüz, kulak, boy, ses, nefes, et, gülüş, hareket ve konuşma, boyun, karın, sırt, kürek kemiği, incik, parmak ve tırnakla ilgili yorumlara yer verilmiştir. Eserdeki yorumlar sırasıyla şöyledir:

Baş: İdeal olan baş daire şeklinde olandır. Şakakların biraz içerde olması, başın arka ve önünün hafif çıkıntılı olması iyidir. Bu, aklın olgunluğuna ve anlayışın güzelliğine delildir. Büyük baş, yücelik göstergesi olmakla beraber çok büyük baş kalın kafalılığa karşılık gelir. Küçük olan baş ise akılsızlık alametidir.

Kıl: Kalın kıl cesarete, yiğitliğe; yumuşak kıl ise korkaklığa delildir. İkisinin ortası olan ise dengeli bir kişiliğin göstergesidir. Bunun dışında bazı eserlerde, kılın bulunduğu bölgeye göre de yorumlar yapılmıştır. Eğer sırtta kıl fazla ise kişi şehvete düşkün ve hırslı birisidir (Çelebioğlu, 1998, s. 246).

⁴ Asmaları, fidanları fasulye gibi tırmanıcı nebatları bağlamak için yanlarına dikilen sırk, değnek.

⁵ İnatçı, ters, huysuz, aksi, hırçın.

⁶ Detaylı bilgi için bakınız: Mine Mengi, Kıyafetnameler Üzerine, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, 1977, 299-309.

Ten rengi: Çok fazla kızıl beniz acelecilik ve çabuk öfkelenmeye delalettir. Sarı beniz geçimsizliğe, akli kızılı beniz güzel ahlaka ve ölçülü bir kişiliğe, kızıl benizlik siyasete, karaya çalan sarı beniz kötü ahlaka, buğday ten ise güzel ahlaka delildir. Bazı eserlerde sarı beniz, yalancılık ve hainlik ile ilişkilendirilmiştir. Karaya çalan beniz ise diğer kıyafetnamelerde de çalıştığımız kıyafetnamedeki anlamındadır (Çelebioğlu, 1998, s. 238).

Alın: Sinirsiz ve damarsız alın, düşmanlığa ve uygunsuz talihe delildir. Orta boyuttaki alın, kuvvetli bir hafızaya ve doğru fikirler alabilme yeteneğine karşılık gelir. Alın üzerindeki büklümler kötü işler işlemeye, şakaklara doğru olan büklümler zekâyâ yorulmuştur. Alında çok fazla büklümün olması dedikoduculuğa delildir.

Kaş: Kaşın çok kalın olması gam ve kedere delildir. Şakaklara doğru yükselen kaş kibirlilik göstergesidir. Arası açık kaş sevinç ve ferahlığa delildir. Kaşın inceliği zekâyâ, sevince ve ahlakın güzelliğine karşılıktır. Ne kalın ne ince olan kaş ölçülülüğün temsilidir. Burada olmayıp diğer eserlerde var olan özellikler şu şekildedir: Hilal şeklinde kaş fitne ve hile göstergesidir ama bazen sakin mizaç olarak yorumlanmıştır. Hamdullah Hamdi'ye göre, kaş ince ve uzun ise sahibi kibirlidir (Çelebioğlu, 1998, s. 240). İnce ve siyah ise nazlıdır. İncelik, kalınlık ve kısalık olarak vasat ölçülerde olan kaşın uyanık ve kavrayışlı olduğu söylenir (Sarıçiçek, 2014, s. 329). Eğer kaş çatik, kavisli olursa sahibinin uğuru açık olur ve bu kaşın sahipleri aynı zamanda alçak kişiliğe sahip olur (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 31b).

Göz: Göz, hakkında en çok yorum yapılan uzuvdur. Büyük göz olgunluk göstergesidir. Küçük göz davranışlarda hafifliğe, hoppalığa delalettir. Orta büyüklükteki göz hoşsohbet olmaya, zarafete delildir. Çukur göz sahibi hilekâr ve hasettir. Çıkık gözler çabuk öfkelenmeye, hayâsızlığa, yemek düşkünlüğüne ve cahilliğe yorulur. Gözlerin hareketine göre de yorumlar mevcuttur. Gözü hızlı açıp kapatmak hilebazlık, yavaş açıp kapatmak ahmaklık ve kötü düşünceye, orta derecede bir hızla açıp kapatmak ise akla delildir. Renklere göre yorum ise şu şekildedir: Oldukça siyah göz sevdaya, mavi göz ahlaksızlığa ve çabuk öfkelenmeye, çok açık mavi göz korkaklığa ve ahmaklığa, siyah göz akla karşılıktır. Küçük, titrek ve mavi göz namus yoksunluğuna, şehvete delalet eder. İçinde sarılık barındıran mavi göz kötü sıfatlara yorulmuştur. Alaca göz en iyi göz rengi olarak kabul edilmiş ve güzel ahlaka delil gösterilmiştir. Yeşil göz kötü sıfatlara, içinde ak veya kızıl

noktalar olan yeşil göz ise daha da kötü sıfatlara işaret etmektedir. Şaşlı göz tuhaflık ve gülünçlük göstergesidir.

Mustafa b. Bâli, Hamdullah Hamdi, Abdulmecid Tosyevi, Şaban-ı Sivrihisarî ve Visâli'nin eserlerinde göz ile ilgili yorumlar bizdeki metin ile benzerlik gösterir. Çalıştığımız eserde olmayan ek birkaç bilgi şu şekildedir: Çukur gözler pisliğin göstergesidir. Safi şarap rengi göz cehle delildir. Çok gök ve çukur göz hainliğe ve huysuzluğa delilidir. Göz kapağının gözü tamamen kapatmaması hileci ve yalancı bir karakterin göstergesidir (Sarıçiçek, 2014, s. 330-336). Şaşlı göz, inatçı ve zorbadır. Kıpık göz ise hilekârdır (Çelebioğlu, 1998, s. 241-242). Visâli ek olarak, su rengi gözün korkak, kedi gözün kıskanç, yeşil gözün uğursuz olduğundan bahseder (Yerdelen, 1988, s. 217-225).

Şehla göz bizdeki metinden farklı olarak diğer eserlerde zararsızlık ve karakter hoşluğu ile ilişkilendirilmiştir (Sarıçiçek, 2014, s. 333). Siyah gözün çalıştığımız eser dışında sevda ile ilişkilendirildiği görülmez. Daha çok yığıtlik göstergesidir, bazen ise boyun eğmeye meyilli bir karakter olduğu dile getirilmiştir.

Burun: İnce ve uzun burun her işte aceleciliğe; yassı burun akılsızlığa, kibre ve şehvete; geniş burun delikleri hasede delildir. Burun orta uzunlukta ve delikleri orta büyüklükteyse bu durum anlayışlılığa ve sağlıklı olmaya karşılık gelir.

Hamdullah Hamdi, ince burnu akıl hafifliği ve düşmanlıkla, kambur burnu şehvet düşkünlüğüyle ilişkilendirmiştir. Bunlara ek olarak, burun ucunun ağza yakın olması cesur yürek alametidir (Çelebioğlu, 1998, s. 243). Mustafa b. Bâli'nin eserinde de bu bilgiler geçer. Ayrıca burnunun üstü kaba olan kişinin, hissini az olduğundan, yay şeklinde burna sahip olanın ise hayâsız olduğundan bahsetmektedir (Sarıçiçek, 2014, s. 338). Tosyevî'de de bu bilgiler geçmekle birlikte, burun ucunun kulaklı olması öfke ile ilişkilendirilir (Çolak, 2016, s. 40). Sivrihisarî, ise kısa burnun uğurlu olduğunu söyler (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 35b).

Ağız: Büyük ağız korkaklığa delildir. Çalıştığımız metinde ağız ile ilgili tek yorum budur. Mustafa b. Bâli'ye göre, büyük ağız, yiyeceğe istekli olmaya ve çalışkan olmaya delildir (Sarıçiçek, 2014, s. 338). Hamdullah Hamdi'ye göre de büyük ağız çalışkanlık belirtisidir. Dar ağız ise korkaklık göstergesidir (Çelebioğlu, 1998, s. 243). Aynı yorumlar Tosyevî'de de mevcuttur (Çolak, 2016, s. 41).

Dudak: Kalın dudak ahmaklığa, kabalığa; ince dudak kişinin tabiatının güzelliğine delildir. Dudak renginin aklı, kızılığ ve göklüğü kötüdür. Diğer kıyafetnamelerde bunlara ek başka bilgiler de mevcuttur. Kırmızı ve yumuşak dudak aklın ve güzel huyun göstergesidir (Çelebioğlu, 1998, s. 244). Aşırı büyük dudak eğlence düşkünü olmaya delildir (Çolak, 2016, s. 43).

Diş: Arası açık küçük dişler tembelliğe, uzun ve büyük diş fitneye, orta büyüklükteki diş doğru ve iyi söz söylemeye delildir. Birbiri üzerine geçmiş yamuk dişler ölçsüzlüğe ve hileye karşılık gelir. Diğer kıyafetnamelerde seyrek diş tasa, gam ve zaaf sahibi olmakla ilişkilendirilmiştir (Çolak, 2016, s. 43). Çalıştığımız metinde tembelliğe delil sayılan seyrek ve küçük diş, bazı eserlerde beden zayıflığı ile ilişkilendirilmiştir (Çelebioğlu, 1998, s. 244) Seyrek diş Sivrihisari'nin eserinde, beden zayıflığı yanında ömür azlığına da delildir (Şaban-ı Sivrihisari, *Kıyâfetnâme*: 36b). Dişi önde olanın işi rast gitmez (Çolak, 2016, s. 45). Düzgün dişler ise en çok tercih edilen dişlerdir ve kıyafetname yazarlarına göre bu tür diş sahiplerinden asla zarar gelmez, huyları güzel olur ve birçok iyilik bunlardan gelir.

Çene: İnce çene hoppalığa ve tasasızlığa, orta büyüklükteki çene aklın göstergesine delildir. Başka kıyafetnamelerde bunların dışında büyük çenenin ululuk göstergesi olduğu ifade edilir (Çolak, 2016, s. 45). Mustafa b. Bâlî'ye göre büyük çene kibir göstergesidir (Sarıççek, 2014, s. 344). Orantılı çene ise mutedil bir mizaca ve ince bir zekâyâ delildir (Sarıççek, 2014, s. 344; Çolak, 2016, s. 45).

Sakal: Çok kıllı sakal ahmaklığa, kaba ve çirkinliğe, ayrıca dedikoduculuğa delildir. Az kıllı olmak şerre delildir. Fazlasıyla uzun sakal cehalet göstergesidir. Kısa sakal ahmaklığa ve kötü niyete delildir (Şaban-ı Sivrihisari, *Kıyâfetnâme*: 39a-39b). Sakal kalın ve gür ise, o kişinin sohbeti ağır olur. Yuvarlak ve çok olan sakal, vakarlı olmayı temsil eder. Sakalsız olmak ise hoş karşılanmaz, şeytanın hilesi onunladır. Sakalın zarif ve az olması, akıl ve zekâyâ delalet eder (Çelebioğlu, 1998, s. 245).

Yüz: Yüzün çok etli olması cahilliğe, eti az olan yanaklar zekâyâ delildir. Oldukça yuvarlak yüz ahmaklığın işaretidir. Çok küçük yüz hoppalığa, tasasızlığa ve cahilliğe, her yönden orta derecede ölçülü olan yüz güzel sözler söylemeye ve iyi ameller işlemeye delalet eder. Büyük yüzlü kişi, her işinde uyuşuktur. Küçük yüzlü kişi alçaktır. Etli yüz nezaketsizlik göstergesiyken, yumru yüz cahillik göstergesi

olarak ifade edilir (Çolak, 2016, s. 39). Etili ve yuvarlak yüz fazlasıyla yaramazlığa delildir. Zayıf olan yüz akla ve himmete delildir. Fazlasıyla küçük yüz kötülüğe delildir. Damarların ve şakakların şişkin olması kötülüğe delildir (Şaban-ı Sivrihisârî, *Kıyâfetnâme*: 37a).

Kulak: Büyük kulak ömür uzunluğuna ve sertliğe, oldukça küçük olan kulaklar şirrete ve ömrün kısalığına, oldukça büyük kulaklar tabiatın sertliğine delildir. Kulağın kıllı olması iyi duymaya, dinlemeye ve anlayışın azlığına delildir. Kulakların hayvan kulağı gibi kalkık olanı ömrün uzunluğuna ve yüksek derece emek ve çabaya delildir. Başka kıyafetnamelerde de büyük kulaklar ömür uzunluğu ile beraber cehalete, tembelliğe, kabalığa ve yiğitliğe yorulmuştur. Abdulmecid Tosyevî büyük kulaklıları ahmak ve eşek olarak nitelendirir (Çolak, 2016, s. 33). Şaban-ı Sivrihisârî “Kıyâfetnâme” adlı eserinde, bu bilgiler dışında büyük kulağın himmete ve zinaya delalet ettiğini ifade eder (Şaban-ı Sivrihisârî, *Kıyâfetnâme*: 34b-35a). Küçük kulakların hastalığa, gaflete ve yoksulluğa delil olduğunu yazan eserler de mevcuttur (Türk, 2007, s. 43).

Boy: Uzun boy mübarekliğin ve sade bir tabiatın göstergesidir. Kısa boy fitneye ve düşmanlığa delildir. Orta boy zekânın ve ölçülü davranışın göstergesidir. Diğer incelenen tüm kıyafetnamelerde bu görüşler aynıdır. Kısa boylu kişiler hırçın olurken orta boy, ölçülü olmanın göstergesidir b.2089/2090 (Hacib, 2005, s. 418). Hamdullah Hamdi de uzun boyluluğu iyi tabiat göstergesi, kısa boyu ise fitnecilik olarak yorumlamıştır (Çelebioğlu, 1998, s. 238). Visali’ye göre de orta boy, en iyi olandır ve bu kişiler hikmet sahibidir (Yerdelen, 1988, s. 207).

Ses: İyi ses akla delildir. Hızlı ve sesli konuşmak cehalet göstergesidir. Diğer kıyafetnamelerde ses ile ilgili başka bilgiler de mevcuttur: Kaba ses, cesaret ve hileci olmayı ifade eder. İnce ses, acelecilik ve anlayış kıtlığının göstergesidir. Sesin orta kalınlıkta ve konuşmanın orta hızda olması akla ve doğruluğa delildir. Yüksek ve hızlı konuşmak hiddet ve kötü ahlak göstergesidir. Sesin hoş olması ve kalbe tesir etmesi ahmaklık göstergesidir (Sarıççek, 2014, s. 348-349). İnce ve tiz olan ses, cahillik ve yalancılık delilidir. Genizden konuşan kişi, ahmak ve kibirli olur. Kadın sesli erkek ve erkek sesli kadın, kötülük ehliendir (Çelebioğlu, 1998, s. 244).

Nefes: Derin, uzun soluklu nefes alma karakter güzelliğine, kısa kısa alınan nefesler zaafa delildir.

Et: İri yani çok etli olmak kötü karaktere ve akılsızlığa delil gösterilir.

Gülüş: Abartılı gülmek, gülerken elleri dize vurmak haset ve cimrilik göstergesidir. Kahkaha ile gülmek hayâsızlık işareti, hiç gülmemek ise mizaçta hastalık göstergesi olarak yorumlanır. Hafif, usulca gülmek utanma ve arlanmaya delildir. Sivrihisarî, gülerken elleri dize vurmak, akılsızlığa ve kötü ahlaka delildir der (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 38a). Mustafa b. Bâli ve Hamdullah Hamdi'ye göre de kahkaha ile gülmek hayâsızlık göstergesidir (Çelebioğlu, 1998, s. 244; Sarıççek, 2014, s. 345). Bâlî çok gülen kişinin geçimli olduğunu söylerken, Hamdullah Hamdi geçimsiz olduğunu söyler (Çelebioğlu, 1998, s. 244; Sarıççek, 2014, s. 344). Balî, az gülen kişinin inatçı, muhalefet eden ve geçimsiz biri olduğunu vurgular (Sarıççek, 2014, s. 345). Sivrihisarî ise az gülmenin fehme ve dertliliğe delil olduğunu söyler (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 38a).

Hareket ve konuşma: Ağır hareket etmek ve yavaş konuşmak fikrin ve düşüncenin kötülüğüne delalet eder. Hızlı konuşma ve hareket etme kişinin hızlı bir anlayış gücüne sahip olduğunun göstergesidir. Bakılan diğer kıyafetnamelerde bu durumlar farklı yorumlanmıştır. Örneğin Mustafa b. Bâli, hızlı hareket etmenin şiddete, yavaş hareket etmenin ise ahmaklığa delil olduğunu söyler (Sarıççek, 2014, s. 352). Hamdullah Hamdi ise hareketli olan kişilerin bencil ve hilekâr olduğunu ifade eder (Çelebioğlu, 1998, s. 239).

Boyun: Kısa boyun hile ve hıyanete delildir. Boynun uzun ve ince olması ise korkaklık göstergesidir. Kalın boyun cehalete ve zevk düşkünlüğüne, orta derecedeki boyun ise hâl ve tavrın ölçülü olmasına delildir. Boynun uzun ve ince olması yukarıdaki bilginin yanı sıra anlayış zayıflığının ve sersemliğin de bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Çolak, 2016, s. 46-47). Bâlî'ye göre ise çalıştığımız metnin aksine, kalın boyun akla delil iken kısa ve ince boyun akılsızlığa delildir (Sarıççek, 2014, s. 320). Sivrihisarî'nin eserindeki yorumlar, bizdeki metin ile hemen hemen aynıdır. Bizde bulunan bilgilere ek olarak; boynun uzun ince olup, başın ise küçük olmasının korkaklığa ve yalancılığa delil olduğu, damarları belirgin olan boynun, akıl çokluğuna delil olduğu yazılmıştır (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 40a).

Karın: Karnın büyük olması kişinin hırslı ve şehvete düşkün olduğunun göstergesidir. Mustafa b. Bâlî, karnın güzel olmasını akıl güzelliğiyle ilişkilendirir. Büyük karın, çalıştığımız metindeki gibi cahillik, korkaklık ve şehvet göstergesidir

(Sarıçiçek, 2014, s. 353). Hamdullah Hamdi de karnın büyük olmasının cahillik göstergesi olduğunu söyler. Karnın büyük ve boy da kısa ise, o kişi çok şer bir insandır. Küçük karnın zekâ ve kabiliyet göstergesidir (Çelebioğlu, 1998, s. 247).

Sırt: Yassı sırt kibrin, bükülmüş sırt ise zekânın göstergesidir. Bu metinde sırt ile ilgili çok fazla yorum bulunmamaktadır. Diğer kıyafetnamelerde bulunan sırt ile ilgili bazı yorumlar şöyledir: Sivrihisarî de yassı sırtı kibrin yanı sıra kuvvet ve gazap ile ilişkilendirmiştir. Eğri sırt, incelediğimiz metinde olduğu gibi zekânın göstergesi sayılmıştır. Düz sırt akıl, ince sırt ise iyilik göstergesidir (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 40b).

Hamdullah Hamdi'nin eserine göre, sırtı eğri olanın huyu çirkin olur ve bencildir. Sırtın kıllı olması şehvet göstergesidir. Sırtın yassı olması ise, kişinin atılgan olduğunun göstergesidir (Çelebioğlu, 1998, s. 246).

Kürek kemiği: Kürek kemiğinin yassı olması ahmaklık göstergesidir. Diğer kıyafetname örnekleri incelendiğinde bu konuya özel olarak değinildiğine rastlanmamıştır, yalnızca bazı eserlerde omuzla beraber anılmıştır.

İncik: Uzun incik cehalete ve kibre delildir. Kısa incik hile ve şerre delildir. Orta boyutta incikler yiğitliğe ve cömertliğe delalet eder. Mustafa bin Bâlî'nin *Kıyâfetnâmesi*'nde, baldırın sinirli olması nefsin kuvvetine delalet eder. Baldır ve ökçe sinirlerinin etli ve semiz olması ise ahmaklık ve hayâsızlığa delildir (Sarıçiçek, 2014, s. 357).

Parmak: Uzun parmaklar akıl ve idrake, kısa parmaklar anlayış kıtlığına delildir. Elin ayasının ve parmakların yumuşaklığı akıl ve idrake delil olan bir diğer göstergedir. Sivrihisarî'ye göre de uzun parmak fehme delildir. Parmak etli ve doğruysa ahmaklık göstergesidir. Kısa ve etli yoğunlukta ve incelikte orta olan parmak, kişinin iyi huylu olduğunun göstergesidir (Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*: 41b). Parmak ayası uzun olanların her işini fazlasıyla özüne uygun yaptığı ve hamarat olduğu söylenir. Parmakları sıcak olanların zeki, akıllı ve tedbir sahibi oldukları ifade edilir (Çolak, 2016, s. 49).

Tırnak: Tırnağın beyaz olması zekâyâ delalet eder. Tırnakların düzgün olmayıp hasarlı olması kötü ahlakın göstergesidir. Başka eserlerde tırnakla ilgili başka bazı bilgiler de mevcuttur. Tırnağın beyaz olması mübareklik nişanı olarak görülür (Çolak, 2016, s. 49).

Metinde toplam 27 tane uzuvdan bahsedilmiştir. Yazılan kıyafetnamelerde geçen yorumların genel itibarıyla aynı olup olmadığının incelenmesi ve bizdeki metin ile benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması için bazı kıyafetname örnekleri incelenmiştir. İncelenen kıyafetnameler ile bizdeki metnin ortak ve farklı yönleri örneklerle verilmeye çalışılmıştır. Hamdullah Hamdi'nin, Mustafa bin Bâlî'nin, Abdulmecid Tosyevî'nin, Visâlî'nin, Şaban-ı Sivrihisarî'nin eserleri incelenen eserlerdendir. Bunun dışında *Kutadgu Bilig* gibi eserlerin konumuzla ilgili kısımlarından da kimi yerlerde örnekler verilmiştir. İncelenen kıyafetnameler sonucunda, kıyafetnameler arasında çok bariz farkların olmadığı anlaşılmıştır. Eserlerde genel olarak benzer yorumlar mevcuttur. Var olan farklılıklar veya çalıştığımız metinde olmayan yorumlar yukarıda kaynaklarıyla beraber verilmiştir. Metinde bulunan incik, kürek kemiği, nefes, hareket ve konuşma ile ilgili yorumlara diğer kıyafetnamelerde özel olarak değinilmemiştir. Bazı eserlerde bu uzuvlar özel bir başlıkla değil, benzer bir uzuvla beraber değerlendirmeye alınmıştır. Tüm kıyafetnamelerde var olan ortak görüş ise her uzvun orta hâlde olanının makbul olduğudur.

4.3.5. Nu'ütü'l-kavs

Bu metin, mecmuanın 43a-91b varakları arasında yer almaktadır. Risalenin başlığı “Hâzâ'r-risâletü fî Beyân-ı Nu'ütü'l-kavsi” şeklindedir. Bu risale, mecmuanın en hacimli kısmıdır. Mecmuanın diğer nüshaları incelendiğinde, eserin Muhammed bin Yûnus ed-Dervâzî tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiş bir okçuluk kitabı olduğu keşfedilmiştir. Mecmua 33 fasıldan meydana gelmiştir. Her fasıl başında, hangi konudan bahsedileceği bir cümle ile belirtilmiştir. Örneğin birinci fasıl şöyle başlamaktadır: ... “ya'nî ‘Arab dilince yayuñ sıfatların beyân ider...” (43a). İlk iki fasıl ok ve yayın sıfatlarına ayrıldıktan sonra, “şimden soñra ok atmağı beyân idelüm” (45b) denilerek okçulukla ilgili asıl kısma geçiş yapılmıştır.

4.3.5.1. Ok, Okçuluk ve Kavname

Okun kullanımı, çok eski dönemlere kadar gitmektedir. İnsanlığın var olduğu tarihten itibaren ok ve yaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç hem avlanma hem de düşmandan ve tehlikeden korunma biçimindedir. Türklerin de arasında bulunduğu

bazı milletler okçu milletler olarak anılmıştır. Batı ve Yakın Doğu Hristiyan tarihçileri Hunları ve Avarları daha sonra Moğolları, Türkleri ve Tatarları okçu kavimler olarak adlandırmışlardır (Yücel, 1999, s. 1). Bir halkın yaşayış biçimi, onun diline, geleneğine, sanatına da dâhil olmaktadır. Bu yüzdendir ki Türkçede okçuluğun 200 kelimeyi bulan bir sözlüğü vardır.⁷ Bu kelimelerin çokluğu, okun o toplum için değerini, kullanım yaygınlığını ortaya koymasının yanında, toplum tarafından ihtiyaç duyulan kelimeler olduğunun da bir göstergesidir. Örneğin çöl hayatına mensup bir toplum olan Araplar, deve ile ilgili en zengin kelime hazinesine sahip olan toplumdur. Öyle ki bu kelimeler büyük bir kitabı dolduracak sayıda (Önkal ve Bozkurt, 1994, s. 223).

Türklerin, ok atmadaki becerileri birçok kaynakta geçmektedir. El-Cahiz'in (766-869) “Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri” adlı eserinde Türkler hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

“Türk, vahşi hayvana, kuşa, havadaki hedefe, insana, çömeltilmiş veya yere konmuş hayvandan hedeflere, avının üstüne pike yapan kuşlara ok atar. O, hayvanını hızlı sürdüğü hâlde, öne arkaya, sağa ve sola, yukarıya ve aşağıya ok atar. Harici yayına bir ok koymadan, Türk on tane ok atar. Dağdan inerken veya bir vadinin içine girerken atını Haricinin düz yerde sürdüğünden daha hızlı sürer. Düşmanla karşılaşınca, başlangıçta geri çekilirler. Bununla beraber çok defa geri dönerler. Fakat bu askeri tehlikeye maruz bıraktıktan, düşmanı hücumu tama ettirdikten sonra vuku bulur. Türk geri döndüğü takdirde öldürücü bir zehir, insanın işini bitiren bir ölümdür. Zira arkasındaki insana önündeki insan gibi okunu isabet ettirir” (Yücel, 1999, s. 15).

Mete Han'ın “Ok ve yay gerebilen kavimleri bir aile gibi birleştirdim şimdi onlar Hun oldular” beyanı ve ok atılırken baş parmağa takılan zihgit adındaki yüzüğün her zaman parmaklarda takılı olması okçuluğun Türk toplumundaki yerini gösteren delillerdir (Metin, 2014, s. 132). Bu ustalık İslam öncesi ve sonrası olarak her iki dönemde de devam etmiştir. İslam inancıyla birlikte okçuluk daha da kutsiyet kazanmıştır. Okçuluğun bir sünnet olarak görülmesi ve ok ile yayın Allah tarafından gönderildiği inancı, okçuluğa verilen önemi daha da arttırmıştır. Ok ve yayın Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla Hz. Âdem'e gönderildiğine inanılmaktadır. Bu yönden ok ve yay ayrı bir kutsiyete bürünmüştür (Yücel, 1999, s. 14).

⁷ Okçuluk terimleri ile ilgili şu çalışmalara bakılabilir: İnan, 1992; Aksoyak, 1995; Bulut, 2001; Köksal, 2001; Yıldırım, 2004; Erdoğan, 2008; Egüz, 2011; Ergin, 2011; Şenarlan, 2012; Ergin ve Çetin, 2015; Uçar, 2015; Aksoyak, 2016; Bakırcı, 2018; Azbay, 2019.

Türk toplumlarında ok, kullanım alanı dışında siyasi ve hukuki bir sembol olarak da görülmüştür. Türk milleti ok ve yaylarla o kadar iç içe bir yaşam sürmüştür ki bunlara özel bir değer vermekten, özel anlamlar yüklemekten geri duramamışlardır. Türkler için bunlar âdeta kültürel bir değer niteliği taşımışlardır. Hun Devleti'nden itibaren, Türklerin devlet yönetiminde ve hâkimiyetinde ok ve yay özel anlamlar yüklemesinin örnekleri görülmektedir. Yay hâkimiyeti sembolize ederken ok tabilik göstergesi olmuştur. Özellikle Selçuklular devrinde ok ve yay devletin sembolü hâline gelmiş, çetr,⁸ sikke ve tuğralarda yerini almıştır, Sembolün bir diğer kullanım alanı ise fetihnameler ve mektuplardır. Türk kağan ve sultanlar, kendilerine tabi olan bey veya hükümdarlara ok göndererek onları savaşa ya da toplantıya davet ettiklerini bildirmişlerdir. Çin kaynaklarına göre, Gök Türkler “On-ok” olarak adlandırılırdı. Bu adlandırmanın sebebi Gök Türklerin on kavimden oluşmasıydı. Gök Türklerde kağanın her bir başbuğuna bir ok göndermesi sebebiyle, bu kavimlere On-ok denildiği varsayılmaktadır. On-ok ismi Orhun Yazıtları'nda “On-ok bodunı” şeklinde görülmektedir (Turan, 1945, s. 307-313).

Türkler kabile teşkilatında, yay'a metbuluk, oka ise tabilik anlamı yüklemişlerdir. Oğuz Kağan Destanı'nda ok ve yayın Türk hâkimiyetindeki yeri şu cümlelerle açıklanabilir:

“(Oğuz Hanın) altı oğlu bir gün ava gittiler. Tesadüfen altın bir yay ile üç altın ok buldular... Babaları Oğuz, yayı üçe parçalayıp daha büyük üç oğluna, üç oku da küçük üç oğluna verdi... Şöyle karar verdi: kendilerine yay verdiği üç oğlunun soyundan gelecek kavme “Bozoq(k)” densin... kendilerine ok verdiği diğer üç oğlunun neslinden gelecek kavmin lâkabi “Üçoq(k)” olsun.. kararlaştırdı: yay verdiklerinin yeri daha üstte olsun ve orduda sağ kolu teşkil etsinler. Kendilerine ok verdiklerinin yeri daha altta olup sol kolu teşkil etsinler. Zira yay padişah gibi hükmeder, ok ise ona tâbi bir elçidir...” (Toğan, 1972, s. 48)

Ok ve okçulukla ilgili kavramlardan biri “kavsname”dir. Kelime Arapça yay anlamına gelen “kavs” ile Farsça mektup, kitap anlamına gelen “name” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. İran ve Türk yazılı kültüründe okçulukla ilgili eserlerin isimlendirilmesinde kullanılan bir kavram olan kavsname, ok atmanın adabı, menziller ve okçulara dair bilgi veren eserlerin ortak adıdır (Aksoy, 2002, s. 70). Okçuluktan bahseden en eski kaynaklar furusiyye denilen, binicilik ve

⁸ Hükümdarın, sefere veya alayla bir yere giderken, başı üzerinde tutulan atlas veya altın sırmalı kadifeden yapılan saltanat şemsiyesi.

silahşorlukla ilgili bilgi veren kitaplardır. Bu eserlerde kılıç, mızrak gibi silahların yanında ok ve yay ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Bu türe ait bilinen en eski eser ise şu an Oxford Bodleian Huntington Kütüphanesi 264 numarada bulunan ve XII. yüzyılda Selahaddin Eyyubi kitaplığı için hazırlanmış olan risaledir (Yücel, 1999, s. 30). Yalnızca okçuluğu ele alan en eski eser meşhur Memlûk silahşoru Tayboga el-Eşrefî el-Yunânî'nin *Bugyetü'l-merâm Gâyetü'l-garâm* adlı eseridir. Bu konuda Türkçe ilk yazılı eser olarak ise XII. yüzyıl sonlarında Selçuklu emiri Tülü Bey'in Hüseyin b. Ahmed Erzurumî'ye 1208-1209 yıllarında yazdırmış olduğu *Hulâsa fî 'İlm-i Remy* adlı kitabı gösterilebilir. Bu eserden sonra aslen mensur olmakla beraber yer yer nazım kısımlara da sahip olan eserler verilmeye başlanmıştır. Tespit edilen en eski ve büyük önem arz eden ilk Türkçe telif eser *Bahtiyarzâde Risâlesi*'dir. Kâtip Abdullah Çelebi'nin 17. yüzyılda yazmış olduğu *Kavâ'idü'r-remî* ve *Tezkiretü'r-rumât* adlı iki kitap ise Bahtiyarzâde'nin kitabından sonraki en önemli kitaplardır. "Ok Meydanı Yönetmeliği" olarak kabul edilen "Atıcılar Kanunnamesi" de aynı yazar tarafından kaleme alınmıştır. Çuhadar Ahmet'in *İrşâdü'r-rumât* adlı eseri yarım kalmış olmasına rağmen orijinal bir telif olması açısından önemlidir. Yazılmış son önemli eser ise Mustafa Kânî Bey'in 18. yüzyıl sonlarında yazdığı *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*'ıdır (Şenarşlan, 2012, s. 5).

4.3.5.2. Nu'ûtü'l-kavs'ın Nüshaları ve Muhtevaya Dair

Çalıştığımız metin, Muhammed bin Yûnus ed-Dervâzî tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiş bir okçuluk kitabıdır. Eserin elimizdeki nüshası dışında keşfedilen beş ayrı nüshası daha mevcuttur. Nüshalar ve bu nüshalara ait bazı hususlar şöyledir:

1. Atıf Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi, Atıf Efendi Koleksiyonu, No. 34 Atf 2229. Eser 1011 / 1603 tarihinde Mustafa b. Hüseyin tarafından istinsah edilmiştir. Elde olan nüshalardan en hacimlisi bu nüshadır. Eser 67 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 10 satır mevcuttur. Nüsha harekeli nesih ile yazılmıştır. İçerisinde 38 bâb ve 3 fasıl bulunmaktadır. Bâb, fasıl, ayet, hadis ve Arapça isimler kırmızı ile yazılmıştır.

2. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş Emîr Hoca, No. 495. Hasan Aksoy bu nüsha üzerinde çalışma yapmış ve yazılış tarihi olarak 1070 / 1660 yılını

vermiştir. Eser 60 varaktır, her sayfada 11 satır bulunmaktadır. 34 bâb ve 4 fasıldan meydana gelmiştir. Bu nüsha da harekeli nesih ile yazılmış ve Arapça ibareler kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Nüshanın ilk sayfasında “vakf-ı Emîr hâce câmi‘-i Vâlide-i ‘Atîk der-Üsküdâr” kaydı mevcuttur. Eserde “Tevârîhü'l-‘Osmân” başlıklı bir kısım vardır. Bu kısımda Osman Gazi’den, Sultan Mustafa’ya kadar padişahların saltanat sürelerinin yazıldığı bir fihrist yer almaktadır. 10. varakta üstte “Kavsname” altta ise “Üsküdâr'da vâki‘ Vâlide-i ‘Atîk Câmî‘-i Şerîfine Emîr hâcenüñ vakf u vaz‘ eyledüğü kitâblardandır” kaydıyla bir damga bulunmaktadır. Esas metin 11. varak ile 57. varak arasında yer alır. Buradan sonraki kısımda Allah’ın adları yazılmıştır.

3. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş Emîr Hoca, No. 496. Yapılan çalışmalar sonucu eserin yazılış tarihi olarak tespit edilen yıl 1070 / 1660 tarihidir. Eserde bulunan damgada ise verilen tarih 1135 / 1722-23’tür. Nüsha 25 varaktan oluşmaktadır, sayfalarda 15 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir ve hareke kullanılmamıştır. Nüshadaki ayetler, hadisler ve özel isimler üstleri kırmızıyla çizilerek gösterilmiştir. 28 bâb ve 3 fasıldan oluşan nüshada, bâb kelimeleri ve hadislerden önce gelen “el-hadîs” kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın 1a sayfasında kitabın ne amaçla ve nasıl yazıldığına dair bilgiler, 1b kısmında ise Mısır fethedildikten sonra Mısır’da beylerbeyliği yapmış paşalardan bir kısmının isimleri ve görev tarihleri yer almaktadır.

4. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, No. 1582. Nüsha 31 varaktan oluşmaktadır. Sayfalar 9 satırdan meydana gelmiştir. Kısmen harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. Bâb, fasıl, ayet ve hadisler kırmızı ile yazılmıştır. 10 bâb ve 1 fasıldan oluşan bu nüsha diğerlerine göre en hacimsiz nüshadır. Eserde tarih kaydı olarak 1083 (1672-73) yazılmıştır. Hasan Aksoy, *İslam Ansiklopedisi*’ne yazdığı “Kavsnâme” maddesinde bu eseri Mehmed Efendi’nin 1145 (1732) yılında telif ettiği Kavsnâme (*Fezâ’il-i Remy*; Süleymaniye Ktp., Mehmed Hafîd Efendi, No. 255; İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., No. 1582) olarak göstermiştir (Aksoy, 2002, s. 70). Ramazan Şeşen ise literatüre girmemiş Türkçe yazmaları tasnif ettiği çalışmasında bu künye kaydını “Muhammed b. Yûnus ed-Dervâzî, Kavsnâme, İstanbul Arkeoloji Müzesi. No. 1582” şeklinde aktararak, eserin Dervâzî’nin bir nüshası olduğunu dile getirmiştir (Şeşen, 1978, s. 389). Şeşen yazım tarihi olarak 1070 (1659-1660) yılını vermiştir.

5. Edirne Selimiye Kütüphanesi, El Yazmaları Bölümü, *Mecmu'a-i Resâ'il*, No. 533/7, v. 105a-141b. Rifat Gürgendereli'nin bu nüshayı tanıttığı bir çalışması mevcuttur (Gürgendereli, 2015, s. 1318). Eser 36 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfada 11 satır mevcuttur. Eserin başında tamamlanmamış bir fihrist mevcuttur. Çalıştığımız nüsha dışında, bir fihriste sahip olan tek nüsha budur. Eserde 32 bâb ve 4 fasıl vardır. Yazı türü harekeli nesihdir. Gürgendereli, yazdığı makalede eserin müellifinin belirsiz olduğunu dile getirmiştir. Bazı ayet ve hadisler ile bazı Arapça ibarelerin üstü kırmızı ile çizilmiştir.⁹

Bu nüshalardan üçü harekeli nesih, biri ise kısmen harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. Diğer iki nüshadan biri harekesiz talikle, diğeri de harekesiz nesihle yazılmıştır. Eserlerin yazılış tarihi Atif Efendi nüshası hariç bilinmemektedir. Bu nüsha, içinde müstensih kaydıyla birlikte istinsah tarihi olan tek eserdir ve kayıt şöyledir: “Mustafa bin Hüseyin, 1011” (1603). Bu yazmanın girişinde mütercim, “Muhammed bin Yunus ed-Dervâziyyü'l-meşhûrû'l-mülakkab” (vr. 1b) olarak tanıtılmıştır. Eserin Arapçadan Türkçeye tercüme edildiği ise bu nüshanın 2a varağında şu şekilde ifade edilmiştir: “... 'ilm-i kavsdan bir kitâb Türkî dilince tercüme kılınup kaleme gele...”. Diğer bir delil ise “Kitâbü'r-remî Mürhif ibnü 'Abdü'l-kerîm aydur”¹⁰ (vr. 24b) ibaresidir. Ayrıca çoğu konuda “Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm aydur” denilerek onun düşüncelerine yer verilmiştir. Eserin Arapçadan Türkçeye tercümesinin Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm'in *Kitâbü'r-remî* adlı eseri doğrultusunda yapıldığı söylenebilir.

Atif Efendi nüshası bilinen nüshalar içinde en hacimlisidir. Çalıştığımız nüsha 33 fasıldan ibaretken, Atif Efendi nüshası 38 bâb ve 3 fasıldan oluşmuştur. Bu nüshanın konu başlıkları şu şekildedir: Peygamber'in Ok Atmayı Öğrenip ve Öğretmeyi Emretmesi, Ok Atmanın Faziletleri, Ok Atmayı Bırakmanın Günahları, Pazar İçinde Okun Nasıl Taşınacağı, Yayın Ortaya Çıkışı, Bâb, Ok Atış Kitabı, Ok Yarıştırmının Şartları, Ok Atışındaki Öncelik Üzerine, Fasl, Arapçada Yayın Adları, Okun Bölümleri, Fasl, Yayın Kirişlemek, Oturarak Atma, Ok Tutuşu Üzerine, Okun Bağlanması, Okun Çözülmesi, Ok Atışı, Hedef Alma, Hatasız Atma, Kirişin Ötme

⁹ Çalışmamızda, nüshaların tanıtımı kısmında ve okçuluk metninde geçen bazı kelimelerin okunması ve anlamlandırılması kısmında Enes Azbay'ın “XVII. Yüzyıldan Bir Okçuluk Kitabı: Hâzâ Kitâb-ı Kavsnâme ve Okçuluk Terimleri” makalesinden ve “Hazâ Kitab-ı Kavsnâme: İnceleme-Metin-Dizin” adlı yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır.

¹⁰ Bu nüshada ibnü 'Abdü'l-kerîm olarak geçmesine rağmen, diğer nüshalarda bin 'Abdü'l-kerim şeklinde dir.

Sebebi, Yayın ve Okun Ağırlıkları, Fasl, Atıcı Okunun Ağırlığı Ne Kadar Olmalı, Atıcıya Gerekli Olan Şeyler, Uzağa Atma, Kirişin Bileğe Zarar Vermesi, Kirişin İşaret Parmağına Zararı, İşaret Parmağının Zedelenmesi, Tırnak Kırılması, Kirişin Kulağa Vurması, Kirişin Sol Elin Baş Parmağını Sıyırması, Kabza Gevşekliği, Sağ Elin Baş Parmağının Ağrması, Kirişin Sakala Vurması, Oklar, Sarılma, Birleştirme, Üstatların Anlaşmaları, İşaret Parmağını Baş Parmak Üzerine Getirme. Çalıştığımız nüshada “Arapçada Yay’ın Adları” bölümünden öncesi eksiktir. Bunun dışında diğer nüshalarda “Okun Bölümleri” kısmında geçen Hz. Muhammed’in ok atanlara selam vermemesinin anlatıldığı bir hikâye bizdeki nüshanın son kısmında bulunmaktadır. Arkeoloji Müzesi No. 1582’deki nüsha oldukça eksiktir. Eserde yalnızca bizde eksik olan ilk bölümler ve son iki kısım bulunmaktadır. Bu yüzden yaptığımız karşılaştırmalı inceleme bölümünde, bu nüshanın yalnızca iki kısmını kendi nüshamızla karşılaştırabildik. Nüshalarda dil özelliği bakımından büyük farklar bulunmamaktadır. Genel itibarıyla bakıldığında nüshaların hepsinde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin hâkim olduğu görülür.

Metinde bazı okçuların ve müelliflerin isimleri geçmektedir. Bu isimler şunlardır: Mürhif bin Abdü'l-kerîm, ‘Ubeyd Muhammed bin Hâlid, İshakü'r-refâ, Üstâd Muhlis, Ebu'l-Hasan, Tâhir Belhî, Ebû Hâşim, Edhem, Seyfû'l-mücâhidîn, Ebû'l-Esbâl, Behrâm-ı Gûr,¹¹ Sa‘id bin Hafif-i Semerkandî, Ebû ‘Abdullahü'z-zerâd, Hüseyin oğlu Muhammed, Kadı Muhlis, Ebû ‘Abdu'llâh, Bâbek oğlu Ardeşîr Behlül.

4.3.5.3. Nu‘ûtü'l-kavs'ta Geçen Okçuluk Terimleri

Eldeki metinde okçuluk literatürüne özel bazı terimler geçmektedir. Başka kaynaklarda da zaman zaman karşılaşılan bu terimler şunlardır:

acs: kabza

a‘ille: ok

akvâs: yaylar

‘azm: kemik

barancak: yayın kabzasında boynuz eklenen yere konan kemik parça

beyt-i a‘la: yayın başı, yukarı kısmı

¹¹ Metinde imlası بهرام جور şeklindedir.

beyt-i ekmel: yayın yukarı kısmı

beyt-i esfel: yayın aşağı kısmı

beytü'l-aksar: yayın aşağı kısmı

beytü'l-eskât: düşürme, düşürülme

beytü'l-kavs: yayın girişlerinden atıcının oku tuttuğu yere kadar olan kısmın tümü

beytü'r-remî: yayın yukarı kısmı

çevgân: 1. cirit oyununda atlıların birbirine attıkları değnek 2. ucu eğri değnek, baston 3. Allah'ın ezeldeki takdiri

çile: giriş, (vetr, ketame, maza', hecar, cecer, ser'an, şer'a, hasibe, hasib, şîr, çilenin diğer isimleridir)

engüştüvâne: okçu yüzüğü

fetha bi'ş-şimâl: sol el ile yayı kavramak

fetha: halka yüzük, büyük yüzük, okçulukta parmağın korunması için takılan yüzük

fetre: okun temreni

fevk: okun gezi, giriş konulacak yer

hakm: yeleşin bulunduğu yer

hasab: ok atışından sonra yaydan çıkan ses

hasîb: yayda durmayan çile

hasîbe: ince ve daima yay üstünde duran çile

hüsâm: keskin kılıç

ırgar: (ılgar) 1. çok çabuk, hızlı 2. hücum, akın 3. verilen söz 4. öfke 5. atla ansızın yapılan doludizgin saldırı

ıskât: düşürme, düşürülme

ıtlâk: salıverme, koyuverme

ıflât: kement veya bağdan kurtulup kaçma, şeşmek

'ıkba: yeleşin gezden taraftaki ucu
kabz ü bast: kapanıp açılma, daralıp genişleme
kadh: henüz yelek ve temren geçirilmemiş ok
katre: temren
kavs: yay
kıtba: temren
kiriş: yayın iki ucu arasında bulunan esnek bağ
kisî: yaylar
kiyâs: yaylar
kullâb: çengel, kanca, ucu eğri nesne
kutbe: nişanlara atılan ufak ok, nişan okunun temreni
kuzze: ok yeleşi
küşâd: 1. açılış, açma 2. yayın çekilerek okun atılması
lugâb: oktaki yünlerin duruş şekline verilen ad
meremmetli ok: ayağı kırılıp, onarılmış ok
metîn: yünün altında okun aşağısına kadar eğmeye verilen ad
midre: okun ince yeri
muşakkas: enli uzun temren
mürmât: ok
nasîbe: dikili taş, yollara nişan için dikilen taş
nasl: temren, ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir
neble: ok, Arapların kullandığı ok
nüşâb: temrenli oklar
rasafe: ok üstüne sarılan kiriş
ra'z: temrenin girdiği, yerleştirildiği yer

rekbe: kasana bitişik yerden kabzaya doğru olan yer, Türklerde sal olarak adlandırılan kısım

remî (remy): ok atma

risâf: temren yerinin üstüne sarılan sinir

ru'z: okun demirinin sokulduğu kısım

sehm: ok

sihâm: oklar

siye': yayın köşeleri

süñük: kamışın içindeki sıvı

şarhâ: gezin iki yanı

şer'a: haddinden ziyade kalın çile

şesmek: çözmek

şîl: ortası yüksek olan temren

şir'a: yaya takılan kiriş

tâli': 1. nişangâhın arkasına düşen ok

tefvîk: 1. okçulukta yayın sol el ile yukarıya kaldırılması 2. okun gezini yayın kirişine koymak

'ucsü'l-kavs: yayın kabzası

'ukâr: yayın köşelerinin arka tarafları

'ukbe: gez yerinden yukarı olan kertiğin ucuna Arapların verdiği ad

ünsiyyü'l-kavs: yayın atıcıya dönük tarafı

vahşiyü'l-kavs: yayın düşmana karşı yanı

vetir: yay çilesi, yaya takılan kiriş

zafer gasfûn fark: kasan ucu, çile düğümünün geldiği kasan ucu denen yere kadar olan kısma Arapların verdiği isim

zafer: kiriş bağlanan yerlerin uç kısımları

zefre: okun yeleşinin arka kısmı, temrene doğru olan tarafı

4.3.6. Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir

Mecmuadaki 6. metnin herhangi bir başlığı bulunmamaktadır. 92b-93a varakları arasında bulunan bu kısa metni bir ruzname örneği olarak görmek mümkündür.

“Rûznâme” kelimesi Farsçada gün anlamına gelen “rûz” ile mektup, kitap anlamına gelen “nâme” kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Türkçedeki karşılığı günlük, güncedir. Ruznameler, her ne kadar günlük anlamına gelse de çeşitli eserler için de ruzname ismi kullanılmıştır. Bunlardan biri müneccimlerin yıllık takvimleri diğeri de bürokraside gelir ve giderlerin kayıt altına alındığı defterlerdir. Genel itibarıyla ise ruznameler, sır kâtipleri tarafından kaleme alınan, padişahın günlük faaliyetlerinin not edildiği, daha çok tarihî vesika sayılabilecek eserlerdir (Sarıcaoğlu, 2008, s. 279). Diğer taraftan Alim Yıldız ruzname olarak adlandırılan başka eserlerden de söz etmektedir: “*Genel olarak anlamını verdiğimiz tarihi birer vesika niteliğindeki ruznamelerin dışında ayın uğurlu ve uğursuz günlerini belirleme ve bunlarda neleri yapmak, nelerden kaçınmak gerektiğini konu edinen ve bir kısmı melheme türü eserlerin asıl fasıllarından önceye yerleştirilmiş manzum ruznameler de bulunmaktadır*” (Yıldız, 2016, s. 431). Yıldız, makalesinde ruzname türünün pek yaygın olmadığını ve bu alanda üç tane örneğin tespit edilebildiğini söyler. Bunlar Yazıcı Sâlih’in *Şemsiyye*’si içinde yer alan ruzname, Şeref Boyraz tarafından yayımlanan bir ruzname (Boyraz 2000/2: 151-174) ve Süleymaniye Ktp., Halet Efendi Eki Bölümü 213 numarada kayıtlı bir mecmua içinde yer alan *Kitâb-ı Rûznâme*’dir. İlk eserde ayın başından, sonuna kadar olan günlerde nelerin yapılıp nelerin yapılmaması gerektiği işlenmiştir. Boyraz’ın eserinde haftanın günlerinin belirli vakitleri ele alınmış, gezegenlerden bahsedilerek hangi işin yapılıp hangi işin yapılmaması gerektiğine değinilmiştir. Üçüncü eser ise ayın otuz günü ile ilgilidir (Yıldız, 2016, s. 433).

Örnek olması bakımından Yıldız’ın tespit ettiği *Kitâb-ı Rûznâme*’de günlerin özellikleri şu şekildedir: Ayın ilk günü uğurludur, dilekler kabul olur, ayrıca bugün doğan kişiler uzun ömürlü olur. İkinci gün uğurludur, yolculuk etmek, evlenmek ve dilekte bulunmak doğrudur. Üçüncü gün uğursuzdur, yolculuğa çıkılmamalıdır (Yıldız, 2016, s. 434).

Sonuç olarak bu tür metinler de bir tür falcılık eserleridir. Tam olarak fallardaki gibi, gelecek olayların tahmini söz konusu değildir. Bunun yanı sıra fallarda sağlık, kısmet, yolculuk, para gibi her konuda tahmin yapılırken ruznamelerde ise her konu ele alınmaz. Ruznamenin içeriğine göre konular değişiklik gösterir. Örneğin çalıştığımız mecmua yalnızca tıraş olma konusunu ihtiva etmektedir. Fallardan ayrılan bir diğer özeliği de falların şahsa özel, ruznamelerin ise herkes için geçerli olmasıdır. Ruznameler daha çok halk inanışlarının yansımasıdır. Halk inanışlarında uğurlu-uğursuz anlayışı fazlasıyla mevcuttur. Bazı günlerin, sayıların uğursuz sayılması en yaygın örneklerdendir.

Eldeki ruzname metni doğrudan “Ey her zorluğu kolaylaştıran Allah'ım güç ve kuvvet Allah'tandır Rabbim kolaylaştırdı bize zorlaştırdı bu işimi hayırla sonuçlandır.” anlamında Arapça bir dua ile başlar ve ardından metne geçilir. Metinde hangi gün tıraş olunursa, bunun neye delalet edeceği anlatılmıştır. Sonrasında ise tıraş olmakla alakalı kısa bir hikâyeye yer verilmiştir. Bu hikâyede sürekli cumartesi günü tıraş olan bir Yahudi'den bahsedilmektedir. Hikâye şu şekildedir: Üst üste otuz dokuz perşembe günü tıraş olmuş bir Yahudi kırkıncı tıraşını yapmak için hamama gider. Hamamdaki telleğa, “Hz. Muhammed üst üste kırk kez perşembe günü tıraş olan kişinin başına kötü bir iş geleceğini söylemişti ama bak bana bir şey olmadı.” diyerek dalga geçer. Bunun üzerine sinirlenen tellak, “Sen bizim peygamberimize yalancı mı diyorsun!” deyip adamın boğazını usturayla keserek onu öldürür.

Metne göre bir kişi pazar günü tıraş olursa, bir sonraki pazar gününe kadar sıkıntıya müptela olur.

Pazartesi günü tıraş olursa veya hamama giderse, devleti artar ve nimeti günden güne çoğalır.

Salı günü tıraş olursa hasta olur, eğer kırk salı tekrarlırsa şehit olur.

Çarşamba günü tıraş olursa, rızkı artar.

Cuma günü tıraş olursa, ömrü uzar ve malı çoğalır. Cuma günü namazdan önce tıraş olmak ise, saçların cuma namazı sevabından mahrum kalmalarına sebebiyet verir ve Allah'a şikayette bulunurlar.

Cumartesi günü tıraş olursa, gam ve keder peşini bırakmaz. Devamlı cumartesi tıraş olan kişi ise belaya müptela olur.

4.3.7. Hz. Peygamber'in Pend-i Şerifleri

Mecmuanın 93b-94a varakları arasında yer alan metnin asıl başlığı “Bâb-ı Hazret-i Risâlet-penâh Hazretleriniñ Pend-i Şerifleridür” şeklindedir. Metin fakirliğe sebep olan yirmi maddeden meydana gelmektedir. İçerik olarak dinî olmasının yanı sıra öğüt verici olması, halka nasıl davranılması gerektiği ve nelerden kaçınılması gerektiği konularında yol göstermesi bakımından nasihatnamelerle benzerlik gösterir. Nitekim dinlerin amacı da insanların iyiye yönelmesi ve toplum düzenidir. Bunun dışında nasihatlerin çıkış noktasının İslam dini olduğu da unutulmamalıdır. Bahsedilen konulara bakıldığında hem kişilerin kendi sağlıkları hem de etraftaki insanların memnuniyetinin gözetildiği görülmektedir.

Bu kısım “Yigirmi nesne fakra bâ’isdür onları beyân ider.” cümlesi ile başlar. Bu maddeler şu şekildedir:

Çıplak hâlde tuvalet ihtiyacını gidermek, cünüplü iken yemek yemek, nimete kötü davranmak, soğan ve sarımsağın kabuğunu yakmak, anne ve babaya adlarıyla hitap etmek, ağaç dallarıyla diş kurcalamak, kapının eşiğinde oturmak, yemek yedikten sonra eli üste silmek, açken soğan yemek, odadaki örümcek ağlarını temizlememek, sabah namazından sonra tekrar uyumak, herkesten önce pazara gidip, herkesten sonra dönmek, dilencinin elinden malını almak, anne ve babaya beddua etmek, yüzükoyun uyumak, mumu üfleyerek söndürmek, bir işe besmelesiz başlamak, süpürülen çöpleri kapı arkasına itelemek, nimete şükür etmemek.

“Bu zikir olunanlaruñ cümlesinden sakınup hazer eylemek gerekdür ta ki fakîrlikden emin ola.” cümlesiyle bu maddeler son bulmuştur. Görülebildiği kadarıyla bu metinde sözü edilen ve fakirliğe sebep olan nesnelere kaynağı bir hadistir ve şu şekildedir:

“Peygamberimiz ‘aleyhi's-salâtü ve's-selâm buyurmuş ki: İnsana yoksulluk yirmi dört şeyden hasıl olur:

Evveli ayakda bevl itmek, ikinci cünüp iken ta‘âm yimek, üçüncü etmek (ekmek) ufağın hor tutup basmak, dördüncü soğan ve sarımsak kabuğun ateşde yakmak, beşinci ‘âlimlerin önünce yürümek, altıncı atasına ve anasına adıyla çağırmaq, yidinci râst geldiği ağaç ve süpürge çöpüyle dişin kurcalamak, sekizinci elin balçık yumak, dokuzuncu eşiñ (eşiğın) üzerine oturmak, onuncu bevl itdiği yirde abdest almak, on birinci çanağı ve çömleği yumadan ta‘âm koymak, on ikinci esvâbını üstünde dikmek, on üçüncü yüzünü eteği ile silmek, on dördüncü aç iken soğan yemek, on beşinci evinde örümcek komak, on altıncı sabâh namâzın kılup mescidden ivelik çıkmak, on yidinci

irken pazara varup ve pazardan geç çıkmak, on sekizinci yohsul kimseden etmek (ekmek) satın almak, on dokuzuncu ataya ve anaya yavuz du`â itmek, yirminci çıplak yatmak, yirmi birinci kapkaçağı örtüsiz komak, yirmi ikinci çerâğı üfürmek, yirmi üçüncü her şeye ‘bismillah’ dimesden işlemek, yirmi dördüncü şalvarını ayakda giymek. Bunlar cümle yohsulluk getirür, mü’minler hazer itmek lâzımdır.” (1889, s. 48-49).

İbrahim Hakkı, *Marifetname* adlı eserinde ise fakirliğin sebep olan 41 maddeden söz eder:

“Günah işlemek, yalan söylemek, sabah vakti uyumak, bir gün bir gecede sekiz saatten çok uyumak, soyunup çıplak yatmak, çıplak iken abdest bozmak, bir yanı üzerine yaslanıp ekmek yemek, ekmek kırıntılarını yere dökmek, cenabet iken ağzını yıkamadan yemek, soğan ve sarımsak kabuklarını yakmak, geceleyin evi süpürmek, çöpleri evin içinde biriktirmek, yaşlıların önünden yürümek, anne ve babasını isimleriyle çağırarak, eline geçen çer çöple dişlerini kurcalamak, toprak ve çamur ile ellerini yuvmak, eşik üzerinde oturmak, kapının bir kanadına dayanmak, helada abdest almak, elbisesini üzerinde dikmek, yüzünü yıkayınca eteğiyle silmek, evde örümcek yuvası saklamak, namazı kılmada gevşek davranmak, sabah namazını kıldıktan sonra camiden erken çıkmak, her sabah çarşıya erken gitmek, çarşıdan eve geç dönmek, dilencilerden ekmek kırıntılarını satın almak, kendi evladına bedduâ etmek, biti ateşe atmak, gece kapların ağzını açık bırakmak, mumu kandili nefesle söndürmek, boğumlu kalemlerle yazmak, diş kırık tarakla taranmak, anne, baba ve üstâdına duâyı unutmak, sarığını otururken sarmak, ayak donunu ayakta giymek, dilenciye kızıp boş çevirmek, kısip ihtiyacından az harcamak, israf edip haddinden çok harcamak, geçim işlerinde gevşek davranmak, kapısız evde gece yalnız yatmaktır.” (Meyan, 1999, s. 1136-1137)

Metinde bahsedilen konularla *Marifetname*’de geçen konular çoklukla aynıdır. Bulunan hadiste bu konu hakkında yalnızca 20 madde geçmektedir. İbrahim Hakkı, diğer maddeleri ya başka hadislerden eklemiş ya da halkın bu konudaki inançlarını da eserine dâhil etmiştir.

4.3.8. Bir Padişah İradesi Sureti

Mecmuada yer alan son metin, mecmuanın en hacimsiz metnidir. Mecmuanın 94b sayfasında yer alan bu eser bir padişah iradesidir. Herhangi bir başlık kullanılmadan, doğrudan metne giriş yapılmıştır. Eserde herhangi bir isim bulunmadığından, bu fermanın hangi padişah tarafından verildiği bilinmemektedir. Metnin başında yer alan “*Sen ki kapudân paşasının birkaç seneden berü miyân-ı milletde...*” ve sonunda yer alan “*siz ki cümle ümmet-i Muhammed’süñüz*” cümlesi,

fermanın devrin kaptan-ı deryası vasıtasıyla, bölgede bulunan halka sunulduğu anlaşılmaktadır (Avcı, 2013/2, s. 25).

Bu metin bir irâde-i seniyye yani padişah emri örneğidir. Arapça bir kelime olan irâde “dileme, isteme; meram, emir, ferman” anlamlarına gelmektedir. Irâde-i seniyye kelimesi ise padişahın verdiği emirler, fermanlar için kullanılmıştır. Bu emirler sözlü ve yazılı olarak ikiye ayrılmaktadır. Sözlü irâde-i seniyye, padişahın sadrazama bizzat tebliğ ettiği emir karşılığı kullanılan bir tabirdir. Osmanlı diplomatiğinde irâde-i seniyye veya çok defa kullanıldığı gibi kısaca irade sözüyle özel bir belge türü kastedilmektedir. Bu da padişahın emrinin Mâbeyn-i Hümayun başkâtibi tarafından sadrazama bildirildiği belgedir (Kütükoğlu, 2000, s. 391). İradeler de cinslerine göre ikiye ayrılmaktadır. İlki Arz Tezkiresi Hâmişine İradeler. Bunlar sadrazama hitap eden bir elkâb ile başlarlar. Sadrazam tarafından Mâbeyn-i Hümayun başkitabetine yazılan tezkirelerin altına Mâbeyin başkâtibi tarafından, padişahın iradesinin yazılmasıyla meydana gelir. İkinci tür ise, Hususi Mâruzat Üzerine Sâdır Olan İradelerdir. Bu irade türü, diğerinden farklı olarak arz tezkiresi hâmişine değil “Başkitâbet Dairesi” başlıklı bir kâğda yazılır ve içinde de iradenin hususi mâruzat üzerine sâdır olduğu belirtilirdi. (Kütükoğlu, 2000, s. 391-392)

Mecmuada geçen padişah iradesinde, ümmetin dinî vecibeleri terk ettiği için peygamberin gittiği yoldan sapıldığından, İslam dünyasında artan cahillikten bahsedilmektedir. Bu dünyanın zevk ve sefasına dalındığı için farz ve sünnetlerin tamamıyla terk edilmesinden dolayı Allah’ın gazabına uğranılacağı ifade edilir. Fakirlere ve gariplere yapılan eziyetlerin yanlış olduğu anlatılır, tüm bu yapılan yanlışları bırakma çağrısı yapılır. Bu ferman ile halka, Allah’ın emir ve yasaklarına uyulması, fakirlere merhametle yaklaşılması, haklarının gasp edilmemesi, cehaletten dönülmesi emredilir. Ayrıca ferman içinde iki ayetten de yararlanıldığı görülür. Bunlardan ilki Rum Suresi içerisindeki “İnsanların kendi işledikleri kötülükler sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır.” şeklindeki 41. ayet ve Nisa Suresi’nde yer alan “Allah’a, resulüne ve sizden olan idarecilere itaat ediniz.” anlamındaki 59. ayettir.

4.4. Mecmuanın Yeni Harfli Metni

(1b) Şâhibuhu ‘İzzet Usta

İskender-i Zü'l-ğarneyn H‘ācesi Aristağâlis Hâşş(uñ) Naşîhat ve Terbiyyet İçün Gönderdügi Cevâblardur

Naşîhat-i evvel sırruñı şakla **ikinci** az söyle **üçüncü** şâdık ol **dördüncü** müte’ennî ol **beşinci** (2a) ğavğâlu yirden nefret eyle **altıncı** bilâ-sebeb kimse ile huşûmet eyleme **yidinci** kimse’i zemm itme **sekizinci** fağîrleri tağkîr itme **doğuzıncı** ululara ri‘âyet eyle **onıncı** ‘ağluñ zâyi’ olacak kadar hamr içme **on birinci** mevtüñî añ **on ikinci** bilmedüğüñ kimseler ile muğârin olma ve tîz olma (2b) şâbir ol **on üçüncü** herkes hakkında halîm ol **on dördüncü** az kimse ile münâsebet eyle **on beşinci** şol kimseye i‘timâd ve i‘tikâd itme kim senüñ ile düşmenligi sebğat itmiş ola **on altıncı** bir nesne kim ele girmesi muğâl ola anuñ‘çün ğam yiyüp bî-ğuzûr olma **on yidinci** bireğünüñ muşîbetine şâd olma (3a) **on sekizinci** senden ulular ile mücâdele eyleme **on doğuzıncı** kimseye rîş-ğande eyleme **yigirminci** müstağîm ol **yigirmi birinci** muşîbete şabr eyle **yigirmi ikinci** tâlî‘üñ el virmek ile mağrûr olma **yigirmi üçüncü** mutevâzi¹² ol **yigirmi dördüncü** mütekebbir olma **yigirmi beşinci** evvel fikr eyle andan söyle **yigirmi altıncı** sırruñı (3b) oğlancıklara ve dîvânelere söyleme **yigirmi yidinci** bir iş işlemek dileseñ evvel işüñ soñını fikr eyle andan işle **yigirmi sekizinci** ‘âğıbet-endiş ol **yigirmi doğuzıncı** mazlûm âhundan şağın **otuzıncı** râzuñı kimseye açma derûnuñda şakla.

¹² Kelimenin metindeki imlâsı متوضى şeklindedir.

Fî-Beyân-ı Zafer-nâme-i Nûşî'r-revân-ı 'Âdil

Râvîler şöyle rivâyet iderler ki: **(4a)** Nuşî'r-revân-ı 'Âdil tahtında oturup erkân-ı devlet ü a'yân-ı memleket huzûr-ı şerîfnde, her biri yırlü yirinde otururken Büzürcmihr-i Kâmil'den pâdişâh-ı 'Âdil, bir niçe su'âller idüp Büzürcmihr daği bedîhe cevâb virüp pâdişâh emr itdi. Evvel esvile vü ecvibe'i yazdılar adına Zafer-nâme diyü nâm **(4b)** kodılar ve hazîne içinde şakladılar. Evlâdına vaşiyet eyledi ki ol su'âl ve cevâblar ile 'âmil olalar tâ ki sâyir mülûk üzre dâniş kuvvetiyle zafer bulalar. Şoñra mürûr-ı eyyâm ile Nûşî'r-revân hazînesinden ihrâc olunup elden ele gelüp Horâsân pâdişâhı Sultân Sencer'e vâşıl oldı. Sencer anı **(5a)** Ebû Türâb-ı Şânî Nûh bin Manşûr Sâmânî'ye ki 'Acem halîfesi idi ve Buğâra'da oturırdı hediyeye tarîkiyle gönderdi. Nûh bin Manşûr Re'isü'l-hükemâ Ebû 'Alî Sînâ'dan iltimâs itti ki ol Zafer-nâme'i luğat-ı Pehlevîden Fârsî luğat ile terceme eyleye Ebû 'Alî Nûh bin Manşûr'uñ iltimâsını kabûl idüp Zafer-nâme'i Fârsî **(5b)** diliyle terceme eyledi hâl budur ki garîb ü 'acîb esvile vü ecvibedür ve umûr-ı siyâseti ve tedbîr-i müddeti ol risâleden mefhûm u ma'lûm olur ve selâtn-i zevi'l-ihtirâm ve 'ulemâ vü ümerâ-yı kirâm[a] lâyıķ tuhfe ve anuñ ile 'amel eylemek ve 'âmil olmaķ devletdârınuñ şerefiyle müşerref olmağa sebebdür. Biz daği **(6a)** bu maħalde Zafer-nâme'den ba'zı esvile vü ecvibeyi laţifesini Türkî diline terceme kılup taķrîr ve taħrîr eylemek münâsib göründüğü ecilden tesvîd olındı ki elli altı mes'eledür. **Su'âl:** Nûşî'r-revân-ı 'Âdil Büzürcmihr-i Kâmil'e aytdı: Haķ Te'âlâ'dan ne isteyelüm ki istediğimiz ğâyetde ma'ķûl ve pesendîde maķbûl ola? **Cevâb:** **(6b)** Ol kâmil aytdı üç nesne iste evvel şıhhat ikinci ğanîlik üçinci belâlardan emîn olmaķ. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki her yirde ve her zamânda lâyıķ ve sezâvârdur? **Cevâb:** Hüner öğrenmek ve mâl cem' itmek ve dostlar gönlünü şaklamak. **Su'âl:** Nâ-ma'ķûl ve nâ-münâsibkâr gördüğüm zamânda bir dostdan **(7a)** ne tarîķ ile müfâraķat eyleyem? **Cevâb:** Üç nesne ile varup hâlin şormamağla ve ziyâret itmemeķle ve andan nesne istememeķle. **Su'âl:** İşümi kime işmarlayayum ki pâk ola? **Cevâb:** Ğâyet eyü dosta dilerseñ pâk ola iy dost bir iş ğüzîde yârûña eyle sipârîş **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki hemîşe **(7b)** âdeme yâr olur? **Cevâb:** Yigitlik çağında 'ilm öğrenmek pîrlikde 'amel eylemek. **Su'âl:** Kendüyi ögmek kişî[ye] izhâr-ı fazl itmek revâdur velîkin kendözin ögmek haţâdur¹³ **Su'âl:** İşler sa'y ile mi olur yoħsa każâ ile mi hâşıl olur? **Cevâb:** Sa'y każâya sebep olur.

¹³ Burada "su'âl" yazıldığı hâlde cümle bir cevap cümlesidir. Soru cümlesi unutulmuştur.

Su'âl: Yigitlikde maḥbûb ve pîrlikde (8a) mergûb ne nesnedür? **Cevâb:** Yigitlerden edeb hayâ ve pîrlerden 'ilm ü âhestelikdür. **Su'âl:** Kimden qorqmaq gerek ki ğamdan ḥalâş olına didi. **Cevâb:** Şol kimseden kim kendü fâ'idesi için saña temellük idüp câblûsluqlar eyleye ve daḥi şol ḥasîsden qorq kim şoñradan bay olmış ola ve daḥi şol (8b) kimseden qorq kim evvel germ yüzün gösterüp şoñra şovux yüz göstere. **Su'âl:** Saḥî kimdir didi. **Cevâb:** Saḥî ol kimsedür ki bir nesne'i virdikden şoñra pîşmân olmaya ve gönli şâd ola. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki âdem anuñla 'ömrini ḥoş geçürüp cânını anuñla besler didi. **Cevâb:** Dîndâr olmağla ve intiḳâm (9a) alma[ma]ğ[l]a ve belâdan ḥalâş olmağla. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki cemî' 'âlem aña tâlib ü râğıbdur ammâ ol ele girmez? **Cevâb:** Şıḥhat u şâdliḳ ve 'ömr ve muḥliş dost. **Su'âl:** Eylük nedir? **Cevâb:** Yaramazlıqdan dūr olmaq. **Su'âl:** Ol ne hünerdür ki 'aybludur? **Cevâb:** Şeḥâ vü 'aṭâ ki yanınca bile minneti ola. **Su'âl:** Bahâdurlıḳ (9b) nişânı nedir? **Cevâb:** İntiḳâm almağa ḳâdir iken ferâgat idüp 'afv eyleye. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki âdemüñ 'amelin müzeyyen eyler? **Cevâb:** Toğrulıḳdur. **Su'âl:** Ol kimdür ki bâḳî vü pâyendedür? **Cevâb:** Ḥaḳḳ celle ve 'alâdur. **Su'âl:** 'Âḳillerüñ ḳanḳı işi ğâyet yaḥşıdır? **Cevâb:** Ḥalkı yaramazlıqdan men' i[t]dügidir. **Su'âl:** 'Ayblarda (10a) ḳanḳı 'ayb büyükdür? **Cevâb:** Âdemüñ evvel 'aybın örtüp şoñra açmaq. **Su'âl:** Ḳanḳı sâ'atdür ki âdemüñ 'ömri anda zâyi' geçer? **Cevâb:** Bir kimseye eylük itmege ḳâdir iken itmediği sâ'atdür. **Su'âl:** Ḳanḳı buyruḳdur ki anı ḥor tutmaq olmaz? **Cevâb:** Ḥudâ'nuñ ve peygamberüñ ve pâdişâh buyruğıdur. **Su'âl:** Ne tarîḳ ile geçinüp dirilmek (10b) yaḥşıdır? **Cevâb:** Ḳanâ'at ile geçinmek yaḥşıdır.

Beyt:

Şeḥâ bî-ğam dur[ur] ehl-i ḳanâ'at
 Ki çekmez mülk ü mâl için ḳasâvet
 Cihânda ḳâni' olan âb u nâna¹⁴
 Baş egmez dünyede şâh-ı cihâne

Su'âl: Maḥabbeti ve dostluğı ne ḥarâb eyler? **Cevâb:** Ululardan baḥl ve 'ulemâdan 'ucb ve ḥâtunlardan hayâsızlık ve erenlerden yalan. **Su'âl:** (11a) Ol ne nesnedür ki âdemüñ işin yaramaz eyler? **Cevâb:** Zâlimleri medḥ eylemek. **Su'âl:** Dünyâyı ne ile bulurlar? **Cevâb:** Ḳuvvet ile ve yoldaş çoḳluğı ile. **Su'âl:** Nice geçinmek gerek kim taḳîbe muḥtâc olmayalar? **Cevâb:** Az yimek ve az söylemek ve az uyumak gerek. **Su'âl:** Ḳanḳısı 'âḳil ve dânâdur? **Cevâb:** Az söyleyen ve çoḳ

¹⁴ Metinde yazım تانه şeklindedir.

diñleyen (11b) ve çok bilen. **Su'âl:** Horluk neden kopar? **Cevâb:** Tama'dan ve kâhillikten kopar. **Su'âl:** Dost mahabbeti ne ile zâyil olur? **Cevâb:** Bir sevgülü nesnesini istemek ile. **Su'âl:** Ahlâk-ı hamîdenüñ kanķısı mahmûddur? **Cevâb:** Bî-minnet tevâzu' ve bî-recâ'atâ ve seha. **Beit:**

Nedür dir iseñ ahlâk-ı hamîde
Tevâzu'la sehâdur 'âdemîde

Benî âdemde (12a) cânâ baħl u hisset
Kıatı kemdür ne hürmet kor ne 'izzet

Su'âl: Ol ne nesnedür ki dünyâda ve 'uķbâda ziyâde ma'yûb ve mezmûmdur? **Cevâb:** Beglerden zulm. **Su'âl:** Aşl-ı tevaзу' nedür? **Cevâb:** Güteryüzlülükdür ve alçaqlara gökçek nazâr eylemekdür. **Su'âl:** Meşvereti kimler ile eylemek gerekdür? **Cevâb:** Üç haşleti olan kimesne ile itmek gerekdür dîninde (12b) pâk olanlar ile ve 'ulemâ ile ve eylük itmek sever kimseler ile. **Su'âl:** Pâdişâhlara kimler nâ-ħoş gelür ve kimler yaramaz gelür? **Cevâb:** Eblehler ve yaramaz söyleyiciler ve yaramaz işlüler. **Su'âl:** Kimlerdür ki dâ'imâ ħalk aña muhtâclardur? **Cevâb:** 'Ulemâdur ki 'aķla muhtâclardur ve pehlevânlardur ki meydânda ħileye muhtâclardur. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki (13a) cümle 'âlem anuñla dost olur? **Cevâb:** Mu'âmelede inşâf gözleyenlerdür. **Su'âl:** 'İlm öğrenmek ile ne fâ'ide bulunur? **Cevâb:** Eger ekâbir ise yüce nâm issi olur ve eger faķır ise ħanî olur ve eger nâmdâr ise yüce nâm bulur. **Su'âl:** Rızķ ve mâl ne için gerek didi. **Cevâb:** İhtiyâcın görmek için veya faķır dostlarınıñ ħâcetin (13b) görmek için ve daħi düşmeni dost idinmek için. **Su'âl:** Ol ne nesnedür ki yinmez ammâ beden anuñla beslenür? **Cevâb:** Eyüler muşâħabeti ve eyüler yüzün görmek ve pâk tonlar giymek ve mu'tedil ħammâmlara girmek ve ħoş koķular koķlamak. **Su'âl:** Pâdişâhlar neye muhtâclardur? **Cevâb:** 'Âlimlere muhtâclardur. **Beit:**

Olur şeh merdüm-i dânyaya muhtâc
(14a) Bulur re'y ile ħoşdur taħt ile tâc

Su'âl: Pehlevân ve şâħib-i mürüvvet kimdür? **Cevâb:** Âħiret ni'metin dünyâ ni'meti üzerine taķdîm iden kimesnelerdür. **Su'âl:** Mürüvvet ne nesnedür? **Cevâb:** ħaķ vâcib eyleyendür. **Su'âl:** Ol nedür ki okunur ammâ bilinmez ve añlanmaz? **Cevâb:** İşlerüñ âħiridür. **Beit:**

Oķunmaķla bilinmez âħir-i kâr
Kazâyâ (14b) vir rızâ ħâlûñde ol var

Su'âl: Ol ne lezzet nesnedür ki tadanı helâk ider? **Cevâb:** Şehvetdür. **Beyt:**

Şekerden tatlıdur lezzât-ı şehvet

Velâkin çekdürür tadana zağmet

Su'âl: Ol ne âteşdür kim yakduğın göyündürür? **Cevâb:** Haseddür. **Su'âl:** Kankı binâdur hergiz harâb olmaz? **Cevâb:** 'Adldür. **Beyt:**

Binâ-yı 'adl yüz tutmaz harâba

Varur (15a) her yapınıñ soñı harâba

Su'âl: Ol ne tatlıdur ki soñı acıdur? **Cevâb:** 'Acele itmekdür. **[Beyt]:**

Ger dilerseñ işüñ olmaya harâb

İtme kârũnda şağın hiç şitâb

Su'âl: Ol ne nesnedür ki hergiz eskimez? **Cevâb:** Yağşı ad kazanmağdur. **Beyt:**

Çalış eylige it kendüñi mu'tâd

Ki eskimez unutulmaz eyü ad

Su'âl: Ol ne nesnedür ol kankı (15b) düşmendür ki cümle dostlardan 'azizrekdür? **Cevâb:** Nefsdür nefis gâyet 'adûdur şağın andan çıkarur âdemi 'îmân ü cândan zebûndur nefis elinden halk halk-ı 'âlem. **Su'âl:** Kankı marağdur ki cümle etıbbâ anuñ 'ilâcında 'âcizlerdür? **Cevâb:** Hamâğatdür. **Beyt:**

Hamâğat ol marağdur iy melek-hû

Ki 'âcizdür 'ilâcında Aristû

[Su'âl]¹⁵: Kankı marağdur ki (16a) halk andan kaçmazlar? **Cevâb:** 'Ağşğdur. **Su'âl:** Ol ne yücelikdür ki cemî' alçağlarıñ alçağıdur? **Cevâb:** Tekebbürlükdür. **Su'âl:** Ol ne zînetdür ki cemî' zînetleriñ a'lâsıdur? **Cevâb:** Pâklükdür. **Su'âl:**¹⁶ Uyku ne nesnedür? **Cevâb:** Uyku bir nesnedür ki bir yanı ölüm ve bir yanı mezelletdür. **Su'âl:** Ölüm (16b) ne nesnedür? **Cevâb:** Ağır uyğudur. **Su'âl:** Ol kankı yâredür ki oñulmaz? **Cevâb:** Mazlûmlarıñ zâlimlerden irişen zulmi yâresidür didi pes Büzürcmihr'üñ naşâyihî bu arada tamâm oldı.

¹⁵ Metinde yanlışlıkla cevâb yazılmıştır.

¹⁶ Burada "Uyku ne nesnedür?" sorusu iki kez sorulmuş ve cevap da ikinci soruyla karışmıştır. Bu kısım soru ve cevapların akışına uygun şekilde metinden çıkarılmıştır.

Der-Beyân-ı ‘İlmü’l-Yed

Elüñ uzunluğı ve kışalığı ve dağı barmaklaruñ uzunluğı ve kışalığı ve neye delâlet itdügünüñ ‘ilmin beyân ider (17a) ve bu ‘ilm gâyetiyle şerîf ve laţıfdür ve ‘ilm-i firâsetden ‘add olunur ve ‘ömrüñ kışalığı ve uzunluğı ve mâluñ keşretin ve kılletin ve neslüñ ziyâde olmasını ve noķşânını ve kesb ü kâruñ müsâ’ade-i rûzgâruñ ahvâlini ve sa’âdet ve şekâvetini bu ‘ilmden ma’lûm itmek olur. Ma’lûm ola ki bu ‘ilmüñ fâ’idesi¹⁷ budur ki evvelâ (17b) bükülmüş ibrişim alasin ve baş barmaguñ tûlini başka başka ölçüp alasin. Baş barmaguñ tûli ibrişimde ma’lûm ola soñra ol ibrişimüñ bir ucını dirsegüñ depesinden, aña ire el-mirfaķ dirler tutup elüñ iç yüzinden aya üzerinden, şerçe barmaguñ bükümlerine yitişdüresin. Göresin ki şerçe barmaguñ kaçkı bükümüne ve bükümler(18a)inüñ kaçkı mevzi’ine yitişmişdür. Zikr idecegümüz ahkâmı ve delâlâtı bundan ma’lûm idinesin ve biz bu mevzi’de, elüñ şûretini ve barmaklaruñ ve haytuñ şeklini taşvîr idelüm ve barmaklaruñ miķdârını ne yirden almak gerek hurûf-ı mu’cem ile ta’yîn idüp her bir barmak için ebced hevvez hurûfından, ikişer hurûf on harfe varınca (18b) taķrîr idelüm tâ kim ta’lîm ve tefhîm için âsân ola. Şûret-i yed budur şimdi ma’lûm ola kim barmaklaruñ miķdârını haytla almak isterseñ gerekdür ki haytuñ ucını şerçe barmaguñ¹⁸ aşlından ki anuñ üzerine **elif** yazılmışdır tutasın. Şerçe barmaguñ başında **be** yazılmışdır pes şerçe barmaguñ yanındaki barmak ki (19a) aña tahâret barmagı dirler anuñ dağı tûlini buña göre alasin ve anuñ aşlında **cim** ve başında **dal** yazılmışdır ve orta barmaguñ aşlında **he** ve başında **vav** yazılmışdır ve şehâdet barmaguñ aşlında **ze** ve başında **ha** yazılmışdır ve baş barmaguñ aşlında **tı** ve başında **ye** yazılmışdır. Harfden harfe barmaguñ tûlidür beş barmaguñ tûlini aldıķdan (19b) soñra ol haytuñ ucını dirsegüñ depesinden ki aña ire el-mirfaķ dirler tutasın ve göresin ki ol haytuñ bir ucı elüñ iç yüzünden şerçe barmaguñ kaçkı bükümüne yitişür ve kaçkısından mütecâviz olur ahkâmı aña göre beyân idelüm. Meşelâ eger haytuñ bir ucı dirsegüñ depesinde olup ve bir ucı şerçe barmaguñ evvelki (20a) bükümüne yitişmeye delâlet ider ki v’Allâhu a’lem bu ellerüñ şâhibi ķâdir olmaya ki on aķce veya dağı ziyâde zabt eyleye bil ki ma’işi loķma loķma *yevmün cedîd* rızķ¹⁹ ķabîlindeñ ola

¹⁷ Metinde “fa’idesi” kelimesi iki defa yazılmıştır.

¹⁸ Bu kelime burada ve birkaç yerde daha “parmaguñ” şeklinde p ile yazılmıştır ancak metnin genelinde kelime “barmak” şeklinde olduğundan, b’li yazım tercih edilmiştir.

¹⁹ “Kazandığını o gün yeme, günü gününe yaşama.”

hâşıl ve maşşûlı halk elinden ola. Eger haytuñ ucı şerçe barmağun evvelki bükümünden tecâvüz itmeye delâlet ider bu nev'e elün şâhibi 'âciz ve fermân-dih kimse **(20b)** ola ve ma'îşeti taşşilinde gâyetiyle kâhil ola ve on aqçenün cem'ine kâdir olmaya ve eger eline bir nesne girse yine fi'l-hâl harc olına ve eger haytuñ ucı şerçe barmağun evvelki bükümünden tecâvüz idüp, mafşaluñ nışfına veyâhud nışfindan eksige veya ziyâdeye yitişürse delâlet ider ki bu nev'e elün **(21a)** sâhibi, kesb-i ma'âşa kâdir ola kimseye muhtâc olmaya ammâ mâluñ cem'ine kâdir olmaya ve eline gireni tîz harc ide gâyeti bu kim 'ömri tamâm olunca dahli harcına vefâ eylemeye ve eger haytuñ ucı şerçe barmağun ikinci bükümünden tecâvüz idüp, ikinci mafşaluñ ba'zısına yitişe delâlet ider ki **(21b)** bu nev'e elün şâhibi kesb-i derâhim dünyâda kâdirdür ve zabtında mâhirdür ammâ çok mâluñ cem'ine ve taşşiline kâdir olmaz ve eline gireni tîz harc ider ve eger haytuñ ucı şerçe barmağun üçüncü bükümüne yitişürse, bu nev'e elün şâhibi on biñ aqçe kesbine kâdir olabilür ammâ artuğa kâdir olamaz eger **(22a)** taşşiline ve cem'ine kâdir olur ve daği ziyâde mâl sebebi ile hâkim ve emîr olur v'Allâhu a'lem pes ma'lûm ola ki bu 'ilm gâyet ile münîr-i 'ilmdür hükemâ'-i Hind ü Buğârâ baħr u berr bu 'ilmi isti'mâl iderler.

Hâzâ Ahkâm-ı Kesret-i Evlâd ve Killet-i Evlâd

Hükemâ'-i Hind katında kâ'ide budur ki çünki bir kimsenün evlâdı çok mı **(22b)** az mı olur bilmek dileseñ baş barmağun bükümüne nazar idesin eger baş barmağında olan bükümler²⁰ ikişer gözikür ola, delâlet ider ki bu nev'e elün şâhibi kimesneye evlâd-ı zükûr [u] inâs çok naşîb ola. Eger baş barmağında ancak iki büküm vardır ve iki mevşili gâyetle yumuşak ve çizilmez **(23a)** sizdür killet-i evlâda delâlet ider eger evlâdı olursa daği yitişmez Allâhu a'lem.

Hâzâ Ahkâm-ı Tülü'l-'ömr ve Kasru'l-'ömr

Eger 'ömrün kısalığın ve uzunluğın bilmek dilesen kâ'ide budur ki sağ elüni toğrı açup ve barmaqlarunı mensûb ve mebsût soñra şerçe barmağuna nazar idesin **(23b)** ve uzunluğı tahâret barmağına üçüncü bükümünden geçüp, mafşal 'ilâsına yetişürse, 'ömr uzunluğuna delâlet ider eger şerçe barmağun üçüncü bükümüne yitişürse, 'ömrün tavassutına delâlet ider ve eger üçüncü bükümüne yitişmeyüp ikinci bükümüne veya daği eksükde kalursa, 'ömrün kısalığına delâlet ider **ve daği 'ömrün tülü (24a) ve kaşrı** bilinmek için kâ'ide budur ki ayada olan büküme ki

²⁰ Metinde mim harfi unutulmuş ve kelime "bükümler" şeklinde yazılmıştır.

şerçe barmağıñ altından ve şehâdet barmağıñ arasına nazar idesin eger büklüme ğâyetle âşikâre ve zâhir olup şerçe barmağıñ altından ayanuñ bir tarafına tecâvüz itmiş ola, 'ömrüñ uzunlığına delâlet ider ve eger ğâyetle hafî olup şerçe parmağıñ altından ayanuñ **(24b)** bir tarafına mütecâviz degilse 'ömrüñ kısalığına delâlet ider ve eger ayanuñ 'arzı miqdârınca ne zâ'id ve ne nâķış ise 'ömrüñ tavassuţına delâlet ider ki mâ-beyne's-sittîn ve'l-ħamsîndür Allâhu Te'âlâ a'lem.

**(25a) Hâzâ fî-Beyân-ı Kıyâfet-nâme-i Mergûb ez-Te'lifât-ı Merhûm
Yûnus Efendi Raḥmetu'llâhi 'aleyhi Raḥmeten Vâsi'aten**

Ma'lûm ola ki Aristaâlîs ve Buḳrât ve İmâm-ı Şâfi' ve İmâm-ı Râzî ve Şeyhü'l-muvaḥḥidîn ve Seyyid 'Ali Hemedânî ve sâ'ir hükemâ-yı Hind ü Rûm müttefiklerdür ki aḥsen-i ḥilḳat ve a'del-i hey'et budur ki: ḡâyetle uzun olmaya kısa daḡı (25b) olmaya zâtı yumuşak ola ve ḡâyetle ak olmaya belki ḡumret ola ve şufret arasında ola ki aña gendüm-gûn ya'ni buḡday eñlü ola ve saçı kıvırcık olmaya ve hem saçı ve şakalı uzun olmaya ve mutavassıt ola ve ḡâyetle kılı siyâh olmaya kumral şeklünde ola ve yüzi uzun olmaya ve katı degirmi daḡı olmaya (26a) ve gözleri çukur olmaya ve gözlerinüñ çoḡı siyâh ola ve eger hep siyâh olursa *nûrun 'alâ nûr*²¹ benî âdemde bu nev'e göz bulunmaz ancak ḡazret-i resûlde var imiş şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ve başı büyük ola ki 'alâmât-ı devletdür ve kürekleri 'arîz ola ki 'alâmât-ı şecâ'atdür ammâ 'arîzü'l-ḳafâ olmaya ki 'alâmât-ı (26b) ḡamâḳatdür ve boynı toḡrı ola ve ardı mu'tedil ola ücesinde ve ökürgesinde et olmaya ve barmakları ince ve uzun ve ayası ḡüşâde ola ve çok sözler ve çok kelecı idici olmaya meḡer ḡâcet vaktinde ve katı olmaya ve baḡı olmaya nazârında feraḡ ve sürûr ola mâla ḡâmi' olmaya hükemâ ve 'ulemâ buyurmuşlardır ki (27a) a'del-şıfat ve aḡkem-ḡilḳat budur resûl ḡazretlerinüñ ḡilḳati böyle idi şalla'llâhu 'aleyhi ve selem. Pes bir kimesne eger ḡâdir olursa ki şuncılayın kimesne bulup muşâḡib idine febihâ ve ni'am ve bu nev'i kimesne nâdirü'l-vücûddur ve ala gök ki kıyâfetüñ ekseri ḡûb u mergûb u elenn ile muşâḡabat olına hükemâ (27b) ve 'ulemâ buyurmuşlardır ki: ḡâyetle ak olan kimesne ki gözleri aşḡar ve elleri vâsi' ve çeñesi ḡâr ola başında ve gövdesinde kılı çok ola ve şakalı uzun ola ḡâyetle ḡaba ola ki aña Fârisîce belme-rîş dirler nitekim Hüsâm luḡatde zıkr ider ḡaşḡı debeye dirler, bad künd şakalı ḡabaya dirler.²² (28a) Şimdi biz bu maḡalde selefüñ tertîbine ri'âyet olunup kıyâfeti başdan ayaḡa varınca her 'uzvuñ aḡkâmını taḡrîr idelüm inşâ'llâhu Te'âlâ. Evvelâ kıyâfet 'ilminüñ ḡaddi ve ta'rîfi budur ²³“الفراسه عباره عن الاستدلال بالحوال الظاهره على الاخلاق الباطنه”²³ ya'nî firâset 'ilmi insanuñ aḡvâl-ı zâhiresinden aḡlâḡ-ı (28b) bâḡinesine istidlâl idesin. ²⁴“فمن ذلك الراس”²⁴ aḡvâl-ı zâhireniñ cümlesinden biri başdır ma'lûm ola ki baş bedenüñ şavma'asıdur ve ḡavâss-ı ḡamse-i zâhireniñ câmi'idür ve çok 'alâmât-ı

²¹ “Nur üstüne nurdur.” (Nur Suresi, 24/35)

²² Burada “belme-rîş” kelimesi yanlışlıkla tekrar yazılmıştır, metne dâhil edilmemiştir.

²³ “Feraset ilmi insanın görünen hâllerinden bilinmeyen ahlakının çıkarılmasıdır.”

²⁴ Bu baştır.

âyâta mazhardur pes başlarıñ efdali ve aḥmedi mu'tedil olandur ve şıfatı budur ki top gibi müstedîrüş-şekl ola tұлunları (29a) bir miqdâr içeri ola ve öñi ardı sehlee çıkuq ola ve bu nev'e baş 'aqlı tamâm ve ḥüsn ü fehme vü fikr-i şaḥîḥe delâlet ider ve şâhib-i evşâf-ı ḥamîdeye muttasıf kimesnedür. **Ser-i büzürg:** Büyük baş himmet-i 'âlîye delâlet ider amma ğâyetle büyük olıcaq, belâhete ve fikrîñ fesâdına ve râyuñ ıztırâbına dâlldür. **Ser-i bisyâr ḥurd:** Ğâyetle küçücek (29b) baş 'aqlısızlığa delîldür. **Mûy-ı dürüş:** İri kıl şecâ'ate delîldür. **Mûy-ı nerm:** Yumuşak kıl korkaklığa delîldür. **Mûy-ı mu'tedil:** İriliqde yumuşaklıqda mu'tedil olan kıl şıfatıñ i'tidâline²⁵ dâlldür. **Mûy-ı bisyâr ber-puş:** Arqa üzerinde çok kıl olmak şehvete ḥarîş olmağa dâlldür. **Bisyâr muy ber-şâneḥâ ve gerdeñ:** Boyunda ve kürekler üzerinde çok kıl (30a) olmak şecâ'at ve ḥamâkate delâlet ider. **Bisyâr mûy der-şikem ve sîne:** Gögsi ve qarın kıllu olmak eblehliğe delâlet ider. **Muy-ı endek ber-a'zâ:** Gövdede kıl az olmak tab'ıñ leḥâfetine ve zekâvetine delâlet ider. **Reng-i sürḥ-i ateş:** Ğâyetle kızıl beñüzlü olmak ivmekliğe ve tiz tiz öykelenüp sehl nesneden ḥışm ve kîn olmağa dâlldür. **Reng-i (30b) zerd-i bî-'illet:** 'İlletsiz şarı beñiz ḥubş-ı bâtna ve nifâka delîldür. **Reng-i sürḥ ü sefid:** Aqlı kızıllu beñiz aḥlâq-ı ḥamîdenüñ 'itidâline ve tab' ü mizâcuñ istikâmetine dâlldür. **Reng-i sürḥ-i sâfi:** Kızıl beñiz siyâsete delîldür. **Reng-i zerd ü siyâhî-mâyil:** Qaraya mâyil şarı beñiz aḥlâq-ı zemimeye delâlet ider. **Reng-i esmer ya'ni gendüm-gün:** Buğday eñlü beñiz (31a) yügrüklüğe ve aḥlâq-ı ḥamîdeye delâlet ider. **Pîşânî-i ferâḥ u bî-'uruq u a'şâb:** Siñirsiz ve ṭamarsız açık alın muḥâşamete ve nâ-sâzqârlığa delâlet ider. **Pîşânî-i mutavassıt:** Orta alın dimağüñ kuvvetine ve fikr-i şaḥîḥe dâlldür. **Çîn der-miyân-ı ebrû vü pîşânî ez-cânib-i bînî:** Alın ile kaş arasında vâqi' olan büküm ki baş cânibinden burun ola qahr u ğazab (31b) ve dâ'im nâ-münâsib işler işlemege dâlldür. **Çîn-i pîşânî ez-cânib-i şakîka:** Alnuñ bükümü tұлun tarafından yaña olsa zekâvete delîldür. **Çîn-i pîşânî-i bisyâr:** Alında çok büküm olmak ekşi şüretlülüğe ve lâf u güzâf²⁶ urmaqlığa delîldür. **Ebrû-yı bisyâr-mûy:** Kılı çok kaş ğam ve endûha delîldür. **Bârikî-i ser-i ebrûy ez-cânib-i bînî:** Burun tarafından (32a) kaşuñ inceliği muḥâşemete delîldür. **Ebrûy ez-cânib-i şakîka:** Tұлun tarafından kaşuñ yüksekliği tekebbür ve lâf urmağa delîldür. **Ebrû-yı ğüşâde:** Arası açık kaş ferâḥ ve sürûra delîldür. **Ebrû-yı bârik:** İnce kaş zekâvete ve behcete ve sürûr ve nefsuñ leḥâfetine delîldür. **Ebrû-yı mutavassıt:** Uzunluqda kısalıqda yoğunluqda ve incelikde

²⁵ Bu kelime "i'tidâlinedür" şekilindedir, anlam gereği "i'tidâline" olarak okunmuştur.

²⁶ Metinde imla كفاف şekilindedir.

mu'tedil olan kaç kabz (32b) u başuñ i'tidâline delîldür. **Çeşm-i bisyâr büzürg:** Gâyetle büyük göz kâhil-mizâc olmağa delîldür. **Çeşm-i bisyâr hurd:** Gâyetle küçücek göz hiffete delîldür. **Çeşm-i mutavassıt:** Büyüklükde ve küçüklükde mu'tedil olan göz sebük-ruhlığa delîldür. **Çeşm-i fûrû-refte der-gûr:** Çukura batmış göz mekr ü hasede ve hîle vü fesâda delîldür. **Çeşm-i berceste ez-rûy:** Yüzi (33a) üzre çıkmış göz ki aña hıttâ dirler ve Fârsîce bîrûn-ı rû şîde demek olur ve bu nev'e göz hayâsızlığa ve tiz tiz öykelenmege ve çok yimek yimege ve bahîllige ve nâdân ve ahmağ olmağa delîldür. **Çeşm zeden-i bisyâr zûd zûd:** Çok ve tîz tîz göz açup örtmek mekr ü hîleye delîldür. **Çeşm zeden-i dîr dîr:** Giç giç göz açup örtmek eblehliğe (33b) ve kem-fehm olduğına delîldür. **Çeşm-i mu'tedil der-sür'at ü butû':** Tiz tiz ve giç giç açup örtmekde mu'tedil olan göz 'aqla ve fehme delîldür. **Bisyâr siyâh:** Gâyetle kara göz sevdâya delîldür. **Çeşm-i ezrağ kebûd:** Çînî göz bî-hayâlîğe ve öykeye delîldür. **Çeşmî ki ez-gâyet-i kebûdî be-sefidî mâyl bâşed:** Bir göz ki gâyetle gök ola dañi aqa mâyl ola (34a) korkaklığa ve eblehliğe delîldür. **Çeşm ki siyâh bâşed ne-be-ifrât:** Gâyetle siyâh olmayan göz 'aqla delâlet ider. **Çeşmî ki hurde bâşed ve lertzân kebûdî:** Bir göz ki küçücek ve ditreyici ve gök ola bî-hayâ ve bî-nâmûslığa ve mekr ü hîleye ve şehvet-perestliğe delîldür. **Çeşm-i ezrağ-ı mâyl-i za'ferân-reng:** Za'ferân şarusına mâyl olan gök göz yaramaz şifatlara (34b) delîldür. **Çeşm-i şehla:** Alaca göz cemî' gözlerûñ eyüsidür ve ahlâk-ı hamîdeye delîldür. **Çeşm-i sebz mânende-i firûze:** Yaşıl göz ki pîrûze renginde ola Türkîce aña çînî göz dirler yaramaz şifatlara delîldür ve eger çînîlikde ğayrı kevrde kıızıl veya ak noktalar olsa ziyâde yaramazlığa delîldür ²⁷“تعونباللهمن نلك” **Çeşm-i ahvel:** Şaşu göze (35a) maşharalığa delîldür. **Çeşm-i a'ver:** Bu gözülü şûmdur Deccâl-vaqtdür ammâ anadan doğma gerek egerçi cemî' a'zâ evşâf-ı hamîdeye ve yaramaza dâlldür ammâ göz delâlet-i sâ'ir-i a'zâdan artuğdur nitekim sâbıkan Aristâlis'üñ kelâmında mefhûm oldu. **Bînî-i dırâz bârîk:** Burun ki ince uzun ola hufta ve her işde ivmege delîldür. **Bînî-i pehn:** Yaşşı (35b) burun ki aña 'Arabca fetas ve şâhibine aftas dirler 'ağılsızlığa ve tekebbürlüğe ve şehvete delîldür. **Ferâh-ı sûrâh-ı bînî:** Burnuñ deligi bollığı hıkd u hasede delîldür. **Bînî-i mu'tedil der-dirâzî ve kûtâhî ve tengî ve ferâhî:** Uzunlıkda ve kısalıkda ve tarlıkda ve bollukda mu'tedil olan burun kiyâsete ve havâşşîñ şihhatine delîldür. **Dehen-i ferâh:** Bol ağız (36a) korkaklığa ve yüreksizliğe delîldür. **Leb-i sişabr**²⁸: Kalın tuğak hamâkate ve

²⁷ Bundan Allaha sığınırız.

²⁸ Metinde imla سيطر şeklindedir.

tab'ûñ gîlzetine delîldür. **Leb-i lâgar:** İnce tutağ ve orta [tutağ] fehm ü firâsete ve tabî'at letâfetine delîldür. **Sürhî-i leb ve kebûdî ve sefidî:** Dudağın aklı ve kızılıllığı ve göklüğü yaramazdur. **Dendân-ı lâgar ve güşâde:** Küçük diş ki arası açık ola niyetün za'fina ve bâtınuñ süstlüğine delîldür. **Dendân-ı (36b) dırâzî büzürg:** Uzun ve büyük diş şerre meyl ve fitne-engîzlige delîldür. **Dendân-ı meyâne:** Küçüklükde ve tarlıқта ve çoklıkta mu'tedil olan diş toğrı söylemege ve eyü söylemege delâlet ider. **Dendânhâ-yı kec ve nâ-hem-vâr ve ber-hem üftâde:** Egri bügri birbirinün üzerine düşmüş dişler mekr ü hîleye ve tabî'atuñ nâ-hem-vâr ve nâ-mevzûnlığa delâlet ider. **(37a) Zenağ-ı [bârîk]:**²⁹ İnce eñek hiffete ve sebük-bârluğa delîldür. **Zenağ-ı mu'tedil:** İ'tidâl üzere olan eñek 'aqla ve fehme delîldür. **Mağâsin-i tenük:** Yufka şakal eyü hulka delîldür. **Mağâsin-i gird:** Degirmi şakal vağâr u temkîne delîldür **Mağâsin-i bisyâr dırâz:** Ğâyetle uzun şakal 'aqlıslığa delîldür. **Mağâsin-i bisyâr-muy:** Çok kıllu şakal ya'ni **(37b)** belme-rîş ki Türkce aña kabaşakal dirler ebleh ve ğaliz-tab' olmağa ve hod-pesend lâf [ü] güzâf urmağa dâlldür. **Rûy-ı pür-güş:** Çok etlü yüz kâhillige ve câhillige delîldür. **Bisyâr güş ber-güne-i rûy:** Yañağlar etli olıcak tab'ûñ bulanıklığına delîldür. **Rûyî ki berü güş endek bâşed:** Eti az olan yüz zîreklige ve fehme **(38a)** ve her işde ihtimâm üzre olmağa delîldür. **Rûy-ı bisyâr gird:** Ğâyetle degirmi yüz belâhete delîldür. **Rûy-ı bisyâr hurd:** Ğâyetle küçük yüz hiffete ve sebük-bârlığa ve câhil ve câblûs olmağa delâlet ider. **İ'tidâl-i rûy der-büzürgî ve hurdegî:** Büyüklükde ve küçüklükde ve uzunluğda ve degirmilikde ve etlü etsüz olmağda **(38b)** mu'tedil olan yüz ef'âl-i hamîdeye ve aqvâl-i pesendîdeye delîldür. **Güş-ı büzürg:** Büyük kulağ 'ömr uzunluğına ve tîz ve tündlige delîldür. **Güş-ı bisyâr hurd:** Ğâyetle küçücek kulağ şirrete ve kadere ve 'ömrün kışalığına delîldür. **Güş-ı bisyâr büzürg-i ğaliz-üftâde:** Ğâyetle büyük kulağ ki kalın ve düşkün ola cehle ve tabî'atuñ gîlzetine delîldür. **(39a) Güş-ı dırâzî:** Kıllu kulağ sem'ûñ cevdetine ve aşluñ kesretine ve fehmün kılletine delîldür. **Güş-ı efrâşte ki be-güş-ı hayvânest:** Depeye doğrı kalkmış kulağ ki hayvân kulağına beñzeye 'ömrün uzunluğına ve himmetiñ 'ulüvvüne delîldür. **Ğadd-ı bülend:** Uzun [boy] mübârek olduğına ve sâde-tab' olduğına delîldür. **Ğadd-ı kûtâh:** **(39b)** Kışa boy fitne-engîzlige degin dar ve 'adâvetlü olmağa delîldür. **Ğadd-ı miyâne:** Orta boy hikmete ve zekâvete ve evşâfuñ i'tidâl üzere olmağa delîldür. **Âvâz-ı sişabr:** Yoğun âvâz tekebbüre ve 'aqlıslığa delîldür. **Âvâz-ı**

²⁹ "Zenağ-ı mu'tedil" metinde iki defa yazılmıştır. İlki "Zenağ-ı bârîk" (ince çene) olmalıdır, çünkü açıklamada verilen bu anlamdır. Bu sebeple metinde "Zenağ-ı bârîk" yazılmıştır.

hoş: Eyü âvâz ‘aqla delîldür. **Be-zudî suhan güften:** Tîz tîz söylemek ve çığıra çığıra söylemek cehle delîldür. **Nefes-i (40a) dırâz:** Şolığı uzun çekmek bülehdimmete delîldür. **Nefes-i kûtâh:** Şolığı kışa çekmek bâtınıñ za’fına delîldür. **Gûşt-i nerm:** Yumuşak et tab’uñ leţâfetine delîldür. **Gûşt-i ğalîz:** İri et yaramaz hulka ve fehmüñ za’fına delîldür. **Bisyâr hande zeden dest-ber-dest-i dîger veyâ ber-zânû zeden:** Çok gülmek³⁰ el ele urmak veya dize (40b) urmak ‘aqluñ za’fına ve hased ve bahle delîldür. **Hande-i bülehd-âvâz:** Kahkaha ile gülmek hayâsızlığa delîldür. **Tebessüm-i nîm-hande:** Tarîkiyle gülmek ya’ni yarım gülmek ahlâk-ı haseneye ve şerm ve hayâyâ delîldür. **Hande nâ-kerden:** Gülmemek mizâcuñ za’fına ve marâzına delîldür. **Dîr dîr suhan güften ve harekât-ı dîr dîr kerden:** Giç giç (41a) söylemek ve giç giç hareket eylemek kem-fehm olduğına delîldür. **Sür’at der-suhan ve der-harekât:** Sözde ve harekâtda sür’at üzre olmak tîz-fehm olduğına delîldür. **Gerden-i kûtâh:** Kışa boyun mekr ü hıyânete delîldür. **Gerden-i bisyâr dırâz u bârîk:** Gâyetle uzun ve ince boyun korkaklığa ve hamâkate delîldür. **Gerden-i şiţebr:** Yoğun³¹ (41b) boyun cehâlete ve sefâhate delîldür. **Gerden-i mutavassıt:** Orta boyun mizâcuñ i’tidâline delîldür. **Şikem-i büzürg:** Büyük karın hırşa ve şehvete delîldür. **Püşt-i pehen:** Yaşşı arka gerdenüñ kuvvetine ve tekebbür ğazaba delîldür. **Püşt-i hamîde:** Bükülmüş arka³² eyü fikre ve zekâvete delîldür. **Ketif-i pehen:** Yaşşı kürek hamâkate delîldür. **Ķâle resulu’llâh şalla’llâhu ‘aleyhi (42a)** ve sellem: “**آنك لعريضة القاء كناية عن الحماقه**”³³ **Sâķ-ı dırâz:** Uzun [incik] câhillige ve maħabbete ve tekebbüre ve ‘atâyâ delîldür. **Sâķhâ-yı kûtâh:** Kışa incikler mekr ü şirrete delîldür. **Sâķhâ-yı mu’tedil:** Olan incikler şecâ’ate ve şehâvete delîldür. **Engüştân-ı dırâz:** Uzun barmaķlar fehm ü idrâke delildir. **Engüştân-ı kûtâh:** Kışa barmaķlar künd-ţabî’at (42b) olduğına delîldür. **Engüştân-ı nerm ve keff:** Ayanuñ ve barmaķlaruñ yumuşaklığı ‘aql ü idrâke delîldür. **Nâhûn-ı sefid:** Ak tırnak ğâyetle eyüdür zekâvete delîldür. **Nâhûn-ı ma’yûb:** ‘Ayblu dırnaklar bed-ahlâka delîldür. Pes elbette gerekdür ‘âķil olan kimesne kendü bedeninuñ a’zâsına ve eczâsına nazar eyleye ve göre ki her ‘uzvı neye delâlet ider (43a) aña göre ‘âmel olup tebdîl-i ahlâka sa’y eyleye tâ kim behiştüñ heşt-deri ânuñ yüzine açılıp ahlâk-ı zemîmeniñ derekâtından ķurtula.

³⁰ Metinde imlası كوملك şeklindedir

³¹ Metinde kelimenin yazımı برغون şeklindedir.

³² Metinde “arka” kelimesinden sonra “ve” kelimesi vardır.

³³ “Resullah (sav) buyurdu: Sen kalın kafalısın demek ahmaklığın kinayeli söylenmesidir.”

34 يسر اللہ لنا ولکم المطالب العالیہ والمرسلین وخاتم النبیین

³⁴ “Allah’ım bize ve yükselmek isteyen ve hedefine ulaşmak isteyenlere peygamberlerin efendisi ve sonuncusu hürmetine yardım et.”

Hâzâ'r-risâletü fî-Beyân-ı Nu'ütü'l-kâvsi vemâ fihâ bi'l-'Arabîyyeti³⁵

Ya'ni 'Arab dilince (43b) yayuñ şıfatların beyân ider³⁶ 'Arab dilince³⁷ yaya **kavs** dirler cem'ine **kisî**³⁸ ve **akvâs**³⁹ ve **kıyâs** dirler yayuñ tarafına **siye'** dirler⁴⁰ yayuñ kiriş bağlayacak yere uca varınca **zafer**⁴¹ dirler siye'nüñ arqadan yanına⁴² 'uķâr dirler siye' ahirinde vuşla kıatına⁴³ **rekbe** dirler rekbeden kabzaya degin **beytü'l-kavs** dirler ve kabzaya 'acsü'l-kavs dirler⁴⁴ (44a) şol süñük ki boynuz kavuşduğı yirdedir aña **barancağ**⁴⁵ dirler yayuñ yukarı vişâline⁴⁶ **beyt-i ekmel** ve **beyt-i a'lâ** ve **beytü'r-remî** dirler aşğa⁴⁷ vişâline⁴⁸ **beytü'l-aķşar** ve **beyt-i esfel** ve **beytü'l-ıskâţ**⁴⁹ dirler yayuñ atıcıya muķâbil yanına⁵⁰ **ünsiyyü'l-kavs** dirler ve düşmâna ya nişâna muķâbil yanına **vahşiyü'l-kavs**⁵¹ dirler yayuñ âvâzına **haşab** (44b) dirler kirişine⁵² **veter** dirler⁵³ ve **şir'a** dirler.

Faşl

Fî luġâtî's-sehm⁵⁴ ya'ni oķuñ şıfatların beyân ider⁵⁵ oķa **sehm** dirler ve⁵⁶ **nüşâb** dirler ve **neble** ve **mürmât** ve 'ille⁵⁷ dirler gezine **fevķ** dirler gezüñ iki yanına **şarhâ** dirler yileğine⁵⁸ **ķuzze** dirler yilegüñ gezden yaña olan⁵⁹ ucına 'ıkba⁶⁰ dirler

³⁵ Hâzâ'r-risâletü Fî Beyân-ı Nu'ütü'l-kâvsi Vemâ Fihâ bi'l-'Arabîyyeti : Bâb Nu'ütü'l-kâvsi Vemâ Fihâ bi'l-'Arabîyyeti SE, K1, A.

³⁶ 'Arab dilince yayuñ şıfatların beyân ider : bu bâb yayuñ 'Arab dilince şıfatların beyân kıılır SE, K1; bu bâb yayuñ 'Arab dilince şıfatların beyân ider A.

³⁷ Arab dilince : - K1.

³⁸ kisî : akıssi K1.

³⁹ akvâs : - K1.

⁴⁰ K2 nüshasında burada Y nüshasında olmayan "yayuñ kıuracak kırişı yerine kıuz dirler" cümlesi A, K1 ve SE nüshalarında ise "yayuñ kıriş kıuracak kırine kezer dirler" cümlesi bulunmaktadır.

⁴¹ uca varınca zafer : ucına kııkınca zafer A, SE, K1; ucı yerine haķkıncı K2.

⁴² si'yenüñ arqadan : siyenüñ arqadır A; göġsiniñ arqasından K2; si'yenüñ arqından K1.

⁴³ siy'e ahirinde vuşla kıatına : göġsinüñ ahirindeki vaşlıye kıata K2; - A, K1.

⁴⁴ 'acsü'l-kavs : 'ucbu'l-kavs A.

⁴⁵ barancağ : burancağ K1; - A, K2, SE.

⁴⁶ vişâline : şalıña K1.

⁴⁷ aşğa : yukarı K2,

⁴⁸ vişâline : şalıña A, K1

⁴⁹ beytü'l-ıskâţ : beytü'l-ıskâd K1.

⁵⁰ atıcıya muķâbil : yayuñ atıcıdan K2.

⁵¹ vahşiyü'l-kavs : müşî'l-kavs K2

⁵² kırişine : kırişe A, K1, SE.

⁵³ K2 nüshasında burada "v'allâhu a'lem bi's-şavâb" yazmaktadır.

⁵⁴ Faşl fî luġâtî's-sehm : Bâb K2; Bâbü'n neġuvvetü's-sehm SE; Bâb-ı luġâtî's-sehm A, K1.

⁵⁵ ider : kıılır K1.

⁵⁶ - : kıaz' A; kıuzah dirler K2; kıuzah dirler ve rişâķ dirler SE; kıuzah dirler ve rişân dirler K1.

⁵⁷ 'ille : a'ille A; - K2

⁵⁸ şarhâ dirler yileğine : şarhâ dirler yelege A, K1; şarha dirler yilege SE.

⁵⁹ yaña olan : yañağı ucına A, K1, SE.

⁶⁰ 'ıkba : 'ıtba SE.

yelek tırduğı yire **ḥaqr**⁶¹ dirler oḳuñ (45a) yelekden girüsine **zefre** dirler ve daḥi añarusına ya'ni ortasına **metîn**⁶² dirler ince yerine **midre**⁶³ dirler demren girdügi yire **ra'z** dirler ra'z üstündeki siñire **raşafe**⁶⁴ ve **rişâf** dirler demrene **naşl** dirler oḳuñ demrenine **fetre** **ḳuṭbe** dirler inlü uzun demrene **muşaffaş**⁶⁵ dirler ince uzun demrene **ser-dih**⁶⁶ (45b) dirler ortası yüce demrene **şil**⁶⁷ dirler oḳuñ⁶⁸ yelegiñüñ ḳarnı ḳarnına ya⁶⁹ arḳası arḳasına ki aña **luğâb**⁷⁰ dirler ol 'aybdur⁷¹ şemden soñra oḳ atmağı beyân idelüm. Şâhibuhu 'İzzet Usta.

Faşl

Oḳ atmaḳ aşlı yididür⁷² nihâyeti üçdür, ol yidi⁷³ **intişâb** ve **tefvîḳ** ve **ḳufle** **ḳabza** ve **i'timâd**⁷⁴ ve **iflât**⁷⁵ ve **fetha** (46a) **bi's-şimâldür**⁷⁶ geldük imdi bu yidinüñ ma'nâsın şerḥ idelüm tâ ki ṭâlibe ma'lûm ola.⁷⁷ **İntişâb** kâ'im tırmaḳdur **tefvîḳ** gezlemekdür **ḳufle** kilitlemekdür **ḳabza** tutmaḳdur **i'timâd** derinlemekdür **iflât** şeşmekdür⁷⁸ **fetha** **bi's-şimâl** şol eliyle açmaḳdur.⁷⁹ Ol ki üçdür **sür'at-i bi's-sedâddür** ya'ni tîzlikdür birle **istifâ bi'l-istivâdur** ya'ni⁸⁰ (46b) tîzlikdür râstlık **istifâ bi'l-istivâdur** ya'ni tamâm çekmekdür dürüstlük birle, **nazar** **ḳılmaḳdur**, râst fikrle.⁸¹

⁶¹ ḥaqr : ḥaḳm A, ḥaḳîr K1.

⁶² añarusına ya'ni ortasına metin : añarusına ya'ni ortasına meten dirler A, añarusına ya'ni ortasına meḥz K2, añaduşına ya'ni öznişane meten K1

⁶³ midre : mıdar K1.

⁶⁴ raşafe : raşfa A.

⁶⁵ muşakḳaş : sırık K2; muşakḳaşî K1.

⁶⁶ ser-dih : sidve A, SE; sidre K1.

⁶⁷ şil : şil A.

⁶⁸ oḳuñ : - K1.

⁶⁹ ya : yaḥud K2.

⁷⁰ ki aña luğâb : olsa aña lufât A; olsa aña levvâm K1; ki aña luam K2; olsa aña luğâb SE.

⁷¹ SE ve K1 nüshalarında aybdur kelimesinden sonra, SE ve K2 nüshalarında aybdur vesselâm kelimelerinden sonra Faşl kısmına geçilir, A nüshasında ise diğerk nüshalarda olmayan bir hikâye anlatılmış ve sonra bir sonraki faşla geçilmiştir.

⁷² yididür : yidi dürlüdür K2.

⁷³ ol yidi : ol ki yididür A, SE; evvelki yididür K1; amma ol kim K2.

⁷⁴ i'timâd : - K2.

⁷⁵ İflât : - K2, SE; iflân K1.

⁷⁶ A, SE ve K2 nüshasında bi's-şimâl sözüden sonra "intisâb kâim durmak" kısmına geçilir.

⁷⁷ geldük imdi bu yidinüñ ma'nâsın şerḥ idelüm tâ ki talebe ma'lûm ola : - K1, K2.

⁷⁸ i'timâd derinlemekdür iflât şeşmekdür: i'timâd dönmeḳ iflât şeşmek K1; i'timâd derinmek iflât şeşmek A, SE; - K2.

⁷⁹ K2 nüshasında buradan sonra "bi'l-sidâr istifâ ya'ni dürüst çekmek" yazmaktadır

⁸⁰ birle istifâ bi'l-istivâdur ya'ni : - A, K1.

⁸¹ K2 nüshasında buradan sora "vesse'lam bi'i-şavâb" kelimeleri de geçmektedir.

Faşl⁸²

Fî keyfiyyeti'l-irtiyâb yayı yahşî⁸³ kirişlemek geregin beyân ider.⁸⁴ Bilmek gerek tâ hâcet vaktinde maşşûd hâşıl ola⁸⁵ on nev^c daği bunda zıkr olundu. **Nev^c-i evvel**⁸⁶ oldur ki yayuñ kabzasını **(47a)** şol elüñle tutasın, barancağ⁸⁷ barmaqlarun altında ola beytü'l-ıskâtuñ siye'si şol ayağüñ baş barmağı ve yanındağı barmağüñ⁸⁸ ve orta barmağüñ altında kılasın ve beytü'r-remî dizüñ üstine koyasın.⁸⁹ Sağ elüñi beytü'r-remiyüñ 'ukârında⁹⁰ koyasın şehâdet barmağüñ si'yenüñ sağ yanında ve baş barmağı siye'nüñ şol yanında kılasın. Pençe altında **(47b)** andan şoluñ birle kabza'ı çekesin şağüñla siye'i itesin⁹¹ baş barmağüñ ve bañ barmağınla, kirişüñ halkasın gez içinde koyasın.⁹² Andan si'ye'tü'l-kavs tutasın, yayuñ arkasın yere o kirişi gözüne karşı döndüresin hemîşe şol elüñ kabzadan ayırmayasın ve sağ elüñle siye'i beytü'l-ıskâti⁹³ dutasın. Sağ **(48a)** omuzuñ üstünde andañ kirişe nazar kılasın eger kiriş kabzanuñ ortasında ve⁹⁴ iki şâluñ siye'nüñ ortasında ise hûb⁹⁵ eger muhâlif⁹⁶ ise cehd idüp râst eylesesin.⁹⁷ Andan beytü'r-remî ve beytü'l-ıskâta nazar kıl, birbirine gâlib olmasun⁹⁸ eger gâlib olmuş ise 'adl ile hizmet eyle tâ mu'tedil ola bu tarîka fâidesi⁹⁹ **(48b)** siye'i şol ayağüñ barmaqları altında¹⁰⁰ koduğüñ siye' barmaqlar içinde qarâr ider barmaqlar anı muhkem dutar sıvışmaktan emîn olur eger siye' ayağüñ altında kılsañ sıvışmaktan emîn olmaz¹⁰¹ yaya fesâd irişür. Şol elüñle

⁸² Faşl : Bâb A, K1.

⁸³ Metinde kelime yanlışlıkla بخيشى şeklinde yazılmıştır

⁸⁴ Fî keyfiyyetü'l-irtiyâb yayı yahşî kirişlemek geregin beyân ider : Bâb-ı keyfiyyetü'l- işâr yayı nicesi kirişlemek geregin beyân kıılır A, SE; Bâb yayı nicesi kirişlemek geregin beyân ider K2; Bâb-ı keyfiyyetü'l-iyâd yayı yahşî kirişlemek geregin beyân kıılır K1.

⁸⁵ K2 nüshasında ola kelimesinden sonra şol elüñle kısmına geçilmiştir.

⁸⁶ nev^c-i evvel : vech-i evvel A, K1, SE.

⁸⁷ barancağ : - A; ırıncağ K2; ırıncağ SE.

⁸⁸ yanındağı barmağüñ : yanında Y.

⁸⁹ beytü'l-ıskâtuñ siye'si şol ayağüñ baş barmağı ve yanındağı barmağüñ ve orta barmağüñ altında kılasın ve beytü'r-remî dizüñ üstine koyasın : - K2.

⁹⁰ sağ elüñ beytü'r-remüñ 'ukârında : - A.

⁹¹ eyesin : atasın A, K1, SE; - K2.

⁹² koyasın : kıyâs eyle K1; K2 nüshasında "koyasın" kelimesinden sonra "hemîşe" kelimesine geçilmiştir.

⁹³ beytü'l-ıskâti : - K2

⁹⁴ andañ kirişe nazar kılasın eger kiriş kabzanuñ ortasında ve : - K1.

⁹⁵ eger kiriş kabzanuñ ortasında ve ikki şâluñ si'yenüñ ortasında ise hûb : ikki şâluñ ve ikki siy'enüñ A, SE; - K2.

⁹⁶ muhâlif : muhâline K1.

⁹⁷ K2 nüshasında buradan sonra "şol elüñle kabza tutmağın fâ'idesi" kısmına geçilmiştir.

⁹⁸ olmasun : olsun A.

⁹⁹ A ve SE nüshalarında burada amma kelimesi geçmektedir, K1 nüshasında ise var amma kelimeleri geçmektedir

¹⁰⁰ altında kelimesi yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

¹⁰¹ olmaz : olur SE.

kabza¹⁰² dutmağın fâ'idesi oldur ki yay burilup¹⁰³ fesâda varmaya bağrını uylukdan
 (49a) aşığa diz üstine koduğın kurmağa geñez¹⁰⁴ olur ve şol ele kuvvet olur
 siye'sini¹⁰⁵ kirişle tutup arkasın yire uğruşi gözüne çevirdüğün¹⁰⁶ ve nazar kıldığın
 kiriş uzun yay uzun¹⁰⁷ olmasun diyü ihtiyât¹⁰⁸ içündür ki kiriş boşanup yay segriyüp
 sınmasun içündür. Siye'sini¹⁰⁹ omuz dūşına getirüp kirişi¹¹⁰ (49b) şıgaduğın kiriş¹¹¹
 şâğ mı bilmek içündür ki eger¹¹² şâğ olmayup¹¹³ yay segirse yüzüne ya bağruña¹¹⁴
 zahmet virür. Nev'-i şânî¹¹⁵ oldur ki siye'i beytü'l-ıskât şol buruñlığında¹¹⁶ koyasın
 ve dizüni bükesin 'acsü'l-ıqavs[1]¹¹⁷ şol elüñle dutasun, beytü'r-remî¹¹⁸ siye'sin yukarı
 getüresin ve kirişi şâğ [elüñle] yirine koyasın. Fâ'idesi¹¹⁹ (50a) bunuñ¹²⁰ bir kişi
 yayın kullâb¹²¹ ider ola irişmeye ki ayak üstine gele yay[1] budı arasına¹²² alup kıra
 hâcet mevzi' oldur nev'-i şâliş¹²³ koyasın siye'i beytü'l-ıskâtı şol dizüñden¹²⁴ aşığa
 encek içinde ve dizüni büküp¹²⁵ kirişleyesin. Nev'-i râbi'¹²⁶ oldur ki, kirişi yüzün
 karşıısından alasın yay boynuñ ardında siye'i beytü'l(50b)-ıskât[1] şol elüñle
 tutasın¹²⁷ ve siye'i beytü'r-remî şağınla ve kirişi tutup çekesin kirişleyesin bu kıriş
 yumuşak yayıñdur fâ'idesi oldur ki ırmağ kenârında tırmiş olasın. Nâ-gâh düşmân
 irişe ırmağ içine düşesin yayıñ bu resme kırasın¹²⁸ şu irişmeye. Nev'-i hâmis¹²⁹

¹⁰² kabza: kabzayı A, K1, SE.

¹⁰³ burilup: yarilup K1.

¹⁰⁴ diz üstine koduğın kurmağa geñez : dizi üstine kıya yay kıurmağa âsân K2.

¹⁰⁵ siye'sini : gögsini K2.

¹⁰⁶ kirişi gözüne çevirdüğün : kirişi gözüne geçürdüğün A; ve kirişi geçürdüğüne K2.

¹⁰⁷ yay uzun: özge A; yay K2; özüñ Y.

¹⁰⁸ ihtiyât : - A; ihtiyâtçündür K1.

¹⁰⁹ siye'sini : - K2.

¹¹⁰ getirüp kirişi : getirüp kıriş A, K2; kestürüp kirişi K1.

¹¹¹ şıgaduğın kiriş: K2.

¹¹² şıgaduğın kiriş şâğ mı bilmek içündür ki eger : - K2.

¹¹³ şâğ olmayup: kirişi şâğ olmayup K1,SE; şâğ olup K2.

¹¹⁴ bağruña : boğazuña A, SE; K2 nüshasında "yâhud boğazuña zahmet virür vessalam ba's-şavâb" denildikten sonra bu bölüme son verilmiştir.

¹¹⁵ nev'-i şâni : ikinci nev' A, K1, SE.

¹¹⁶ oldur ki siye'-i beytü'l-sıkât şol buruñlığında : oldur ki siye'-i beytü'l-sıkât şol butuñ altında A, SE, K1; bâb oldur ki yayıñı şol budıñ altına

¹¹⁷ 'acsü'l-ıqavsı : 'ucdü'l-ıqavsı K1.

¹¹⁸ beyt kelimesi metinde yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

¹¹⁹ K2 ve SE nüshalarında "fâ'idesi oldur ki ırmağ kenârında tırmiş olasın" kısmına atlanmıştır

¹²⁰ - : oldur A, oldur ki K1

¹²¹ kullâb : kalb A; kalb idersin fâidesi K1.

¹²² arasına : altında A; altından K1.

¹²³ nev'-i şâliş : üçüncü nev' oldur ki A, K1.

¹²⁴ dizüñden : dizüñ A.

¹²⁵ büküp : bükesin K1.

¹²⁶ büküp kirişleyesin nev' râb'i : dizüni bükesin ve kirişleye dördüncü A; dördüncü nev' K1.

¹²⁷ tutasın : dutasın K1.

¹²⁸ K2 nüshasında burada bu faşl sona ermiştir.

¹²⁹ nev' hâmis : beşinci nev' A, K1, SE.

oldur ki¹³⁰ yayuñ kabzasın şol¹³¹ elüñle **(51a)** dutasın siye’i beytü'l-ıskât şol bağıruñ üstünde koyasın ayağıñ siye’-i ‘ulyâya kiriş ortasında¹³² kılasın şol elüñle çeküp kirişleyesin. Fâ’ide oldur ki yalıñuz olasın kılıç sağ elüñde yalıncaç ola. Düşmâna karşı nazar kılıçda ola yay¹³³ kırasın. **Nev’-i sâdis**¹³⁴ oldur ki kalkan elüñde¹³⁵ oturmuş olasın düşmân bilmeye ki **(51b)** yayuñ yasıkdur ya kurulmuşdur.¹³⁶ İkki ayağıñ üzerine muhkem oturasın. Yayuñ iki bağıruñ uyluğıñ arkasına döşeyesin. Kirişi iki dizüñ altında kılasın, siye’i beytü'r-remî şol elüñden yaña ola avuçlayup kırasın. Fâ’idesi oldur ki yayı kırmayasın yumuşanmasun¹³⁷ diyü yâhud ayrığ silâh ile meşğul **(52a)** olasın yaya¹³⁸ ihtiyâc olıcak kırasın. **Nev’-i sâbi**¹³⁹ oldur ki bir kuvvetlü ipi halka gibi kılasın andan ol halka’ı iki kat idesin ortasından belüñe idesün¹⁴⁰ andan zûr eyleyüp çekesin kirişleyesin. Fâ’idesi oldur ki yay katı ola yardımcı katuñda¹⁴¹ bulunmaya. Bu resme¹⁴² kırasın yardımcı istemeyesin. **Nev’-i şâmin**¹⁴³ oldur ki yayuñ kabzasın iki¹⁴⁴ **(52b)** elüñle tutasın. Siye’i beytü'r-remî sağ ayağıñ altında kılasın ve siye’i beytü'l-ıskât şol ayağıñ altında kılasuñ. Kabza’ı iki elüñle¹⁴⁵ çekesin ve şol ayağıñla itesin¹⁴⁶ bu katı yay kıрмаğ içündür¹⁴⁷ ve's-selâm.¹⁴⁸ **Nev’-i tâsi**¹⁴⁹ oldur ki at üstünde olasın at тұrur¹⁵⁰ ola şol elüñ ile yayuñ kabzasın¹⁵¹ sağ yanuñ **(53a)** üstünde siye’i beytü'l-ıskât sağ dizüñ altında koyasın.

¹³⁰ oldur ki : Bâb oldur ki K2.

¹³¹ şol : - K1.

¹³² ayağıñ siy’e-i ‘ulyâyyla kiriş ortasında: ayağıñ siy’e-i ‘ulyâ ile kiriş üstünde A; ‘ulyâd ile kirişi ortasında K1.

¹³³ yay : yayı A, K1, SE.

¹³⁴ nev’ sâdis : altıncı nev’ A, K1, SE; K2 nüshasında burası farklı bir Bâb başlangıcıdır

¹³⁵ elüñde : altında SE.

¹³⁶ yasıkdur ya kurulmuşdur : yasıkdur ya kurulmuş A; yasıkdur ya kurulmuştur yâhud yaşılmıştır K2; yasıkmıdır ya kurulmuş SE.

¹³⁷ yumuşanmasun : yumuşansun K1; yumuşamasun SE.

¹³⁸ yaya : yayıñ K2.

¹³⁹ nev’-i sâbi : yedinci nev’ A, K1, SE ; K2 nüshasında burası yazılmadan doğrudan “kuvvetlü” kelimesine geçilmiştir.

¹⁴⁰ ol halka’ı ikki kat idesin ortasından belüñe idesün : - A; ol halka’ı ikki kat idesin ortasından kılasın K1; ol halka’ı ikki kat idesin ortasın belüñe kılasın SE.

¹⁴¹ yardımcı katuñda : yanuñda A; yâr katuñda K1; yay katuñda SE.

¹⁴² - : yay K2, SE.

¹⁴³ nev’-i şâmin : sekizinci nev’ A, K1, SE ; K2 nüshasında burada başka bir “Bâb” başlamaktadır

¹⁴⁴ Metinde “kabzasın” kelimesi yanlışlıkla “kızasın” şeklinde yazılmıştır. “İki” kelimesi ise yanlışlıkla iki kez yazılmıştır

¹⁴⁵ elüñle tutasın siy’e-i beytü'r-remî sağ ayağıñ altında kılasın ve siy’e-i beytü'l-ıskât şol ayağıñ altında kılasuñ kabza’ı iki : - K1; altında kılasın ve siy’e-i beytü'l-ıskât kısmı K2 nüshasında yazılmamıştır.

¹⁴⁶ şol ayağıñla itesin: şol ayağıñla atasın A,K1; - K2.

¹⁴⁷ kıрмаğ içündür : kıрмаğıçündür A, K1, K2, SE.

¹⁴⁸ ve's-selâm : - A, K1, K2, SE.

¹⁴⁹ nev’-i tâsi : tokuzuncı nev’ A, K1, SE; Bâb K2.

¹⁵⁰ тұrur : durur A, K1, K2, SE.

¹⁵¹ kabzasın : kabzasın dutasın A, SE; K2 nüshasında sağ dizüñ kısmına kadar olan yer yoktur..

siye'i beytû'r-remî şağ elüñle dutasın. Şol yanuñla pehlüñden yaña alasin¹⁵² şağ elüñle kirişi birağasın gözünü yaydan ayırmayasın. Tamâm kurulunca eger dilerseñ¹⁵³ ki şoluñla kirişleyesin hem bu resme kılasın. **Nev'-i 'aşr** oldur¹⁵⁴ ki ata binmiş olasin at yürür ola. Cilve'i¹⁵⁵ **(53b)** şerçe barmağuş ile dutasın şol elüñ ile beyt ortasında dutasın ve kirişi¹⁵⁶ şağ elüñle dutasın, çekesin kirişleyesin at yürüye¹⁵⁷ yay kırmağuş şanâyi' bu arada tamâm oldı.

Faşl¹⁵⁸

Ğâlê Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm 'Abdü'l-kerîm oğlı Mürhif¹⁵⁹ aydur ki yayı kırmağda birkaç nesne beyân idelüm.¹⁶⁰ **(54a)** Diledüm ki vaqfı beyân kılam¹⁶¹ tâ Hâk Te'âlâ şevâb-ı 'azîm vire inşâ'llâhu Te'âla. Urı¹⁶² turup atmak birkaç nev'dür: yegregi oldur ki nişânı şol omuzuña karşı kılasın,¹⁶³ iki ayağuş ortasında bir ayak uzunı yer ola. Şol ayağuş¹⁶⁴ az ilerü yürüye¹⁶⁵ iki diziñi birbirine çatasın ve cismiñi râst eylesin hîçbir tarafa egilmeyesin.¹⁶⁶ **(54b)** İmdi bu vaqfenüñ fâ'idesi oldur ki cenge daği ğayrına¹⁶⁷ kolay olur şol¹⁶⁸ ayağın şağından burnundağı¹⁶⁹ ve nişândan yaña verev¹⁷⁰ turduğı atıcıya geñez olmağ'çündür ve dizlerin birbirine bağladuğı muhkem olmağ'çündür. Anuñ'çün ki atıcı doğuz¹⁷¹ endâma muhtâcdur dimişler.¹⁷² Üç **katı** üç **yumuşak** üç **miyâne** ya'ni ne katı ne yumuşak¹⁷³ ol üç ki **(55a)** katı ola

¹⁵² pehlüñden yaña alasin : yelekden yaña egesin A; belüñden yaña çekesin K2; pehlüñden yaña egesin K1, SE.

¹⁵³ kurulunca eger dilerseñ : kurulunca eger dilerseñ A; kılasın eger dilerseñ K2; K1 nüshasında "kurulunca eger dilerseñ ki" kısmından "ata binmiş olasin" kısmına kadar olan kısım eksiktir.

¹⁵⁴ nev'-i 'aşr oldur : onuncı nev' budur A; Bâb K2; onuncı nev' oldur SE.

¹⁵⁵ cilve'i : - K2.

¹⁵⁶ ve kirişi : - A.

¹⁵⁷ A nüshasında başlık kullanılmaksızın diğêr Fasla geçiş yapılmıştır/ yürüye kelimesi K2 nüshasında "yürür ola" şeklindedir. K1 nüshasında bu kısım burada son bulmuştur. SE nüshasında diğêr Faslıñ "urı turup atmak birkaç nev'dür" kısmına geçilmiştir

¹⁵⁸ A, K1 ve K2 nüshasında bir başlık konulmaksızın bölüm devam ettirilmiştir.

¹⁵⁹ Ğâl mürhif bin 'Abdü'l-kerîm 'Abdü'l-kerîm oğlı mürhif : Mürhif ibnü 'Abdü'l-kerîm A; Ğâl mürhif ibnü 'Abdü'l-kerîm K1; Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm K2.

¹⁶⁰ İdelüm : eyledüm A, K1.

¹⁶¹ diledüm ki ve vaqfı beyân kılam : - A; diledüm ki ve vaqfı beyân kılam K1; diledüm ki ve vaqfı beyân kılam K2.

¹⁶² urı : üzdi A; arı SE.

¹⁶³ nişânı şol omuzuña karşı kılasın : nişân sol omuzuña karşı ola A, K1, K2, SE.

¹⁶⁴ ortasında bir ayak uzunı yer ola şol ayağuş : - K1

¹⁶⁵ az ilerü yürüye : azacığ ilerü burun vire K2; azacığ ilerü buruna SE.

¹⁶⁶ egilmeyesin : egilmeye A, K1.

¹⁶⁷ cenge daği ğayrına : - K2.

¹⁶⁸ sol : - A.

¹⁶⁹ burnundağı : ilerü K2.

¹⁷⁰ verev : virev A; uru K1.

¹⁷¹ doğuz : tokuz A,K1,K2,SE.

¹⁷² dimişler : - A, K1, K2, SE.

¹⁷³ üç miyâne ya'ni ne katı ne yumuşak : - A.

biri¹⁷⁴ şol dizdür biri şelâşet ü sittîn ‘ağd eylemekdür. Parsî şaştı ü se Türkî altmış üç şûret oldur ki şehâdet barmağı baş barmağı¹⁷⁵ dırnağı üstine qoya ve üç barmağı berk yuma.¹⁷⁶ Üçinci şol eli qabzası qatı gerek ve ol üç ki miyânedür¹⁷⁷ sîne ve bel ve şağ diz ol üç ki yumuşaq gerek şol elünñ (55b) baş barmağı boyun dudaqdur şöyle ma‘lûm ola.¹⁷⁸

Faşl¹⁷⁹

Eger oturup atsa râst otura azacuk dönerek şol qadar kim¹⁸⁰ nişân şol omuza qarşu ola şağ ayağını döşeyüp üzerine otura şol dizini¹⁸¹ şol bögrine tayaya¹⁸² bu resm¹⁸³ oturmağun fâ‘idesi (56a) oldur ki qarâr¹⁸⁴ olur hem diz qarına¹⁸⁵ direk olur ve hem qalkın tutmağa¹⁸⁶ kolay olur ve hem dört endâm râst olur ki ol iki diz iki omuzdur bu dörtten dört işler¹⁸⁷ hâşıl olur nitekim dört tabi‘at kim **od** ve **şu** ve **yil** ve **topraqdur**¹⁸⁸ ki Âdem ‘aleyhi’s-selâm¹⁸⁹ yaradıldı. Muvâfiq olsa mizâc dürüst (56b) olur¹⁹⁰ eyü ‘ameller hâşıl olur muhâlif¹⁹¹ olsa mizâc qarâb olur iki qarar şihhatde ve ber-â-ber ola şağ¹⁹² ve şol elün baş barmağı ve üç endâm mu‘tedil ve şihhatde ola şağ buğ ve eñek ve çifde ve alt¹⁹³ yumuşaq endâm dürüst ola iki dudaq boyun eñek iki göz şol elün baş barmağı şağ elün baş barmağı¹⁹⁴ ve hem qatı endâmlar (57a) dürüst ola. Dirsek bilek şol elün qabzası dağı¹⁹⁵ üç barmaq şağ elden her vaqt ki bunı böyle işleseñ¹⁹⁶ küllî endâm cem‘ olup ten ile cân gibi olur biri birinsüz şalâhiyyet yoqdur

¹⁷⁴ K2 nüshasında buradan sonra “şehâdet barmağını” kısmına geçilmiştir.

¹⁷⁵ baş barmağı dırnağı : baş barmağı baş barmaq dırnağı A.

¹⁷⁶ birün yuma : pak yumasın K2,

¹⁷⁷ miyânedür : miyâne gerek A, SE; miyânedür gerek K1; miyâne gerekdür gögsi K2.

¹⁷⁸ şöyle ma‘lûm ola : -

¹⁷⁹ Faşl : Bâb A.

¹⁸⁰ şol kadar kim : şol qadar ki A, K1, SE; şol miqdâr kim K2.

¹⁸¹ otura şol dizini : - K2.

¹⁸² tayaya : şayasın K2.

¹⁸³ bu resm : - K2.

¹⁸⁴ oldur ki qarar : qararlı A; oldur ki qararlı K1,K2,SE.

¹⁸⁵ qarına : qarına A, K2; qarına K1

¹⁸⁶ tutmağa : dutmağa A, K1; tutmaqlığa K2; dutmaqlığa SE.

¹⁸⁷ dört işler kelimeleri metinde yanlışlıkla iki kez yazılmıştır; K2 nüshasında bu kısım dört dürlü işler şeklindedir.

¹⁸⁸ A nüshasında “od,su,yil,toprak” arasında “ve” bağlacı kullanılmamıştır.

¹⁸⁹ ‘aleyhi’s-selam : - A, K1, K2,SE.

¹⁹⁰ olur : olup A,K1,K2,SE.

¹⁹¹ muhâlif : muhâlefet SE.

¹⁹² A,K1 ve S nüshalarında burada “dirsek” kelimesi de geçmektedir

¹⁹³ çifde ve alt : çifde ve altı A, K1; ca‘d ve altı K2.

¹⁹⁴ şağ elün baş barmağı : - K2.

¹⁹⁵ dirsek bilek şol elün qabzası dağı : dirsek bilek şol elün qabzası A; dirsek bileğün şol elün qabzası dağı K2; bilek şol elün qabzası dağı SE.

¹⁹⁶ İşleseñ : işlese A.

ve eger bundan ayrıksı oturmak dilerseñ,¹⁹⁷ şol ayağũ üzerine otur sağ ayağũnı dik şol omuzũn dũşına¹⁹⁸ at. **(57b)** Ebu'l-Hasan Kâğid[î] bu resme atardı¹⁹⁹ lâkin yegrek evvelki oturmağdur eger cenkde eger ğayrında.

Faşl²⁰⁰

Fî ahzi's-sihâm ya'ni beyân kılur oğı nice atmak²⁰¹ gerek. Mürhif bin²⁰² 'Abdü'l-kerîm aydur²⁰³ öğrencilere kolayın beyân idelüm: tarîk²⁰⁴ oldur ki oğũn²⁰⁵ sağ elüñle tutasın²⁰⁶ ya'ni oğũn yelekten ilerüsini orta barmağınla **(58a)** ve yanındağı barmakla²⁰⁷ ve baş barmak ve bañ barmak açarak evvelâ²⁰⁸ yayũñ kabzasını çeviresin tutasın şol elüñũñ baş barmağı ve bañ barmak ve orta barmağı birle andan oğ gögsi²⁰⁹ demrenden yanından ol üç barmagũñ içinde koyasın.²¹⁰ Oğ baş barmagũñũn arkasına²¹¹ bine ve bañ barmak çevgân kılup üstünde bağlayasın. Ehl-i hisâb sekiz biñ **(58b)** üç yüz 'ağd itdügine beñzeye²¹² yay²¹³ kabzasıyla oğı ucuñda şaklayasın, andan sağ elüñle oğı çekesin gez kirişe irişe andan şerçe barmagũñũ²¹⁴ gez altında döşeyesin ve bañ²¹⁵ barmagũñũn ucını baş barmagũñ tırnağına²¹⁶ dikesin. Ehl-i hisâb otuz sekiz 'ağd itdügine beñzeye²¹⁷ kirişler vağtde²¹⁸ yayũñ yukaru siye'sini **(59a)** azacuk yüzũñden yaña egesin sağ elüñ ğâyetde

¹⁹⁷ oturmak dilerseñ : otursañ K2.

¹⁹⁸ dũşına : taşına K1.

¹⁹⁹ atardı: otırdı A; otururdu K2.

²⁰⁰ Faşl: Bâb A, K1, K2, SE.

²⁰¹ Fî ahzi's-sihâm ya'ni beyân kılur oğı nice atmak : Fî ahzi's-sihâm ya'ni beyân kılur oğı nice dutmak A ; Fî ahzi's-sihâm ya'ni beyân kılur oku nice tutmak gerek K1; Bu bâb beyân ider oğı nice tutmak gerek K2.

²⁰² bin : ibnü A.

²⁰³ K2 nüshasında buradan sonra "sağ eliñe tutasın" kısmına geçilmiştir

²⁰⁴ tarîk : - A, K1, SE.

²⁰⁵ oğũn : - K1

²⁰⁶ A ve SE nüshalarında burada "oğũn metnini" kelimeleri de geçmektedir

²⁰⁷ orta barmağınla ve yanındağı barmakla : orta barmağınla A; orta barnağũñla ve yanındağı barmagũñla K1; orta barmağĩñdan yanındağı barmagũñla K2, SE.

²⁰⁸ açarak evvela : açuk ola A, K1, K2, SE.

²⁰⁹ gögsi : gögsini A, K1; oğũn gögsi K2.

²¹⁰ birle andan oğ gögsi demrenden yanından ol üç barmagũñ içinde koyasın : - SE.

²¹¹ içinde koyasın oğ baş barmagũñun arkasına : orta barmagũñ arkasına A; içinde koyasın oğ baş barmagũñũ ve orta barmagũñũn arkasına K1; içinde koyasın oğ baş orta barmagũñ K2.

²¹² ehl-i hisâb sekiz biñ üç yüz 'ağd itdügine beñzeye : - K2.

²¹³ yay : - K1.

²¹⁴ A, K1, K2 ve SE nüshalarında burada "ve yanındağı barmagũñı aya yumasın orta barmagũñı" cümlesi ğeçmesine rağmen çalıştığımız metinde bulunmamaktadır.

²¹⁵ Metinde kelimenin yazımı كپ şeklindedir

²¹⁶ tırnağına : dırnağına A, K1, SE.

²¹⁷ ehl-i hisâb otuz sekiz 'ağd itdügine beñzeye : - K2.

²¹⁸ kirişler vağtde : kirişlerken A.

yumuşak ola vaqtâ ki baş barmağın katı ola andan çok 'ayblar hâsıl olur²¹⁹ şöyle bilesin.

Faşl²²⁰

El-'ağd ya'ni beyân kıılır okı nice bağlamak gerek.²²¹ Üç dürlü 'ağd ihtiyâr kııldum. Evvel oldur ki kiriş koyasın baş barmağın evvel boğunına, bañ **(59b)** barmağın ucını, baş barmağın tırnağı²²² üstine koyasın. Kalan barmağlarını ayaña²²³ muhkem bağlayasın otuz üç 'ağd ider²²⁴ bu görklü 'ağddür.²²⁵ Ebu 'Ubeyd Muhammed bin Hâlid böyle 'amel kıılırdı ve hem Taberî²²⁶ dañı bunı ihtiyâr gördi.²²⁷ İkinci 'ağd oldur ki kiriş baş²²⁸ barmağın ucına yakın yerde koyasın bañ barmağın kirişün taş **(60a)** yanında,²²⁹ baş barmağın üstinde koyasın²³⁰ ancılayın otuz üç 'ağd idesin.²³¹ İshâk'ü'r-Refâ mezhebi oldur ki denildi üçüncü 'ağd oldur ki²³² kiriş baş barmağ ucında koyasın ve bañ barmağıyla, baş barmağ yöresin büriyesin²³³ ve birazı açık ola²³⁴ yetmiş dokuz 'ağd ider gibi ola.

Faşl

(60b) El-medd ya'ni çekmek²³⁵ ta'cîl ile ve yumuşaklık ile ve geñezlik ile²³⁶ andan şeşmek gerek tamâm çekmek²³⁷ oldur ki demren²³⁸ kabzanun yarusına irişe. Bilgil kim her kişi ki tamâm çekmese, ol 'ayb-ı kavîdür. Üstâd Muhlîş didiği her ki

²¹⁹ K2 nüshasında burada diğeri nüshalarda bulunmayan “vesselam babü's-şevâb” cümlesine yer verilmiş ve bu bâb son bulmuştur. A, K1 ve SE nüshalarında bu bâb burada bitmiştir.

²²⁰ Faşl : Bâb A, K1, SE.

²²¹ El-'ağd ya'ni beyân kıılır okı nice bağlamak gerek : ya'ni okı nice bağlamak gerek beyân eder kâlâ Mürhif ibnü 'Abdü'l-kerîm aydur A; ya'ni okı nice bağlamak gerek beyân ider kâl K1; bu bâb nice bağlamak gerek anı beyân ider mürhîf bin 'Abdü'l-kerîm aydur K2; ya'ni okı nice bağlamak gerek beyân ider kâl SE.

²²² tırnağı : dirnağı A, K1.

²²³ barmağlarını ayaña : barmağların ayâna A; barmağlarını aya K1; barmağların K2.

²²⁴ otuz üç ağd ider : otuz üç ağd ider gibi A, K1, SE; - K2.

²²⁵ A, K1 ve SE nüshalarında burada “böyle 'amel kıılırdı” cümlesi de geçmektedir.

²²⁶ böyle 'amel kıılırdı ve hem Taberî : - A; ve hem Taberî K1, K2; böyle 'amel kıılırdı SE.

²²⁷ gördi : kııldı K2.

²²⁸ baş : - A.

²²⁹ kirişin taş yanında : kirişin taş A; kiriş taş yanında K1; kirişin dış yanında K2.

²³⁰ A, K1, K2 ve SE nüshalarında burada ek olarak “gözün iki tudağın bañ barmağın ucındağı boğunı üstine koyasın” cümlesi geçmektedir.

²³¹ ancılayın otuz üç 'ağd idesin : - K2.

²³² denildi üçüncü 'ağd oldur ki : üçüncü 'ağd oldur ki A, K2; - SE.

²³³ yöresin büriyesin : burasın yürüyesin A; burasın K1; yumasın K2.

²³⁴ K2 nüshasında burada “vesselam” denilerek bu kısım son bulmuştur.

²³⁵ El-medd ya'ni çekmek : Bâbü'l-medd çekmek A, K1, SE; Bu bâb K2.

²³⁶ A, K1 ve SE nüshalarında burada “gerek” kelimesi de geçmektedir.

²³⁷ K2 nüshasında burada “tamâm çekmek beyân ider” cümlesi bulunmaktadır.

²³⁸ demren : temren A; demurinden K1

tamâm çekmeye atıcılar²³⁹ kendülere²⁴⁰ karmayalar. Mürhif bin²⁴¹ ‘Abdü’l-kerîm aydur bıyık²⁴² üstine çekmek cemî²⁴³ mezheblerüñ (61a) yegregidür.²⁴⁴ Ebû’l-Hasan göz üstine çekdi kulağ yumuşağına degin. Tâhir Belhî ve İshâkü’r-Refâ²⁴⁵ ve Ebû Hâşim ve ekşer üstâdlar Edhem dañi bunlardandır. Seyfü’l-Mücâhidîn Ebû’l-Eşbâl²⁴⁶ cemî²⁴⁷ bıyık üstine çekmegi ihtiyâr itdiler. Behrâm ağzı üstine çekdi Türkî eñek altından gögsinden yaña çekdi biz ihtiyâr itdik bıyık üstine çekmegi hem hadîs ile (61b) ve hem ma’nâ ile ammâ hadîs buyurduğı budur ki²⁴⁸ “خير الامور اوسطها”²⁴⁹ her işüñ hayırlısı ortasıdır ammâ ma’nâ oldur ki yayuñ içinden taşından²⁵⁰ görünmege kolay ve râst olur hem ekşer üstâdlardan böyle gördük bilgil ki²⁵¹ nazar kılamak yayuñ taş yanından gerek murâd bundan oldur ki boynı görine ve²⁵² yüzi (62a) âşkâre ola. Yayıñ²⁵³ içinden taşından²⁵⁴ bile bakmak hoşdur Sa’id bin Hafffü’s-Semerqandî²⁵⁵ aydur bu Ebû Hâşim ve Ebû ‘Abdu’llâhü’z-zerâd mezhebidür²⁵⁶ ve’s-selâm.²⁵⁷

Faşl

Et-talâk ya’ni şeşmek²⁵⁷ ki küşâd kılamak atıcılar ortasında gizlü nesnedür. Bahşler çok olmuştur²⁵⁸ beyân kılalum²⁵⁹ fâ’idelüsin²⁶⁰ bilgil ki (62b) şeşmek sağ dirsek ile şol kabza²⁶¹ ortasındadır. Murâd bundan oldur ki sağ elüñüñ bañ²⁶² barmagını baş barmaguñ üstinde koyasın otuz ‘ağd ider²⁶³ gibi anuñ’çün ki atmağıñ

²³⁹ atıcılar : alıcılar K1.

²⁴⁰ kendülere : kendüye A, K1, SE; kendüye yâr eylemeye K2.

²⁴¹ bin : ibnü A.

²⁴² bıyık : boyun K1,K2.

²⁴³ K2 nüshasında burada “atıcılarıñ” kelimesi de geçmektedir.

²⁴⁴ K2 nüshasında burada “ammâ bilgil kim” kelimeleri de geçmektedir.

²⁴⁵ Tâhir Belhî ve İshâkü’r-Refâ : Zâhir Belhî İshâkü’r-Refâ A, K1; Tâhir Belhî İshâkü’r-Râmî K2.

²⁴⁶ Seyfü’l-Mücâhidin Ebû’l-Eşbâl : Seyfü’l-Mücâhidin A; Seyfü’l-Mücâhidin Ebû’l-Emsâl K1; Yusufu’l-Mücâhidîn ve Ebû’l-Eşyâl K2.

²⁴⁷ hadîs buyurduğı budur ki : - A, K1; hadîs ile K2; hem ma’na ile SE.

²⁴⁸ işlerin en hayırlısı, orta olandır.

²⁴⁹ taşından : - K2.

²⁵⁰ böyle gördük bilgil ki: şöyle rivâyet olunur kim K2.

²⁵¹ boynı görine ve : - K2.

²⁵² yayuñ : - A.

²⁵³ taşından : dışında SE.

²⁵⁴ Hafffü’s-Semerqandî : Hâkîkü’s-Semerqandî K1.

²⁵⁵ Ebû ‘Abdullahü’z-zerâd mezhebidür : Ebî ‘Abdu’llah mezhebidür A, K2, SE.

²⁵⁶ ve’s-selâm : - A, K1, K2, SE.

²⁵⁷ Et-talâk ya’ni şeşmek : Bu bâb yayuñ küşâdın beyân eyler K2; Bâbü’l-ıtlâk yâni şeşmek A, K1, SE.

²⁵⁸ gizlü nesnedür bahşlar çok olmuştur : geñez nesne budur atıcılar çok olmuştur K2.

²⁵⁹ kılalum : idelüm A; kıluram K1.

²⁶⁰ SE nüshasında burada “göresin” kelimesi de geçmektedir

²⁶¹ sağ dirsek ile şol kabza : sağ dirsek ile şol kabzanuñ K2.

²⁶² bañ : baş A.

²⁶³ otuz ‘ağd ider : otuz tokuz ‘ağddur A; otuz tokuz ‘ağd ider K1, SE; - K2.

evveli kirişlemektür. Kirişlemegün²⁶⁴ aşlı beş âvâz hâşıl olmağdur yay ile kiriş arasında andan soñra elini otuz sekiz ‘ağddür gibi²⁶⁵ duta her vaqt **(63a)** ki böyle kılsañ²⁶⁶ ‘ağd aşlına redd itmiş olursun²⁶⁷ ve hem iki geyrek toğuşa ve hem el omuz başıyla²⁶⁸ kulağ yumuşağı ortasında karar ide anuñ‘çün²⁶⁹ küşâd vaqtinde elüni bir arpa kadar götürseñ²⁷⁰ ‘alâmet katında bir arşun tefâvüt kılasın ya‘ni bulasın.²⁷¹ Bilgil ki üçinci ‘amel-i sâlih²⁷² olur şol el bileginüñ **(63b)** ucıyla feth idivirmekden anuñ‘çün ki²⁷³ yay kuvveti ve şol el kuvveti ve sağ el kuvveti cem‘ olur. Bilgil ki atıcıya vâcibdür ki gönül hâzır²⁷⁴ ola şeşmek²⁷⁵ vaqtinde nitekim namâz kılan kişiye gönül hâzır²⁷⁶ olmak vâcibdür, niyyet eyle evvel tekbîr içinde²⁷⁷ ‘ulemâ didi dürüst²⁷⁸ vaqti atmak²⁷⁹ azlığla ve yumuşaklığla ve şol elüñ **(64a)** fethine muvâfiğ olmağla hâşıl olur ve dürüst dutup dürüst çekmek ile²⁸⁰ hâşıl olur bu nesne tamâm illâ âlet muvâfiğ olmağla.²⁸¹

Faşl

El-müdârâti fi talebi'l-‘alâmet²⁸² beyân kıılır müdâr kılmağı ‘alâmet taleb kılmağ²⁸³ için de Mürhif bin²⁸⁴ ‘Abdü'l-kerîm aydur bunda bahş öküşdür. **(64b)** Bir

²⁶⁴ kirişlemegün : kirişlemek A; ki K2.

²⁶⁵ yay ile kiriş arasında andan soñra elini otuz sekiz ‘ağddür gibi : - K2.

²⁶⁶ kılsañ : kıılrsañ K1; kılsa SE.

²⁶⁷ A, K1, K2 ve SE nüshalarında burada, çalıştığımız nüshada bulunmayan “ikinci ‘amel dahı işlemiş olursın” cümlesi geçmektedir.

²⁶⁸ geyrek toğuşa ve hem el omuz başıyla : geyrek dokuşa ve hem el omuz başıyla A; kürek toğuşa ve hem el omuz başıyla K2; geyrek doğuşa ve hem iki omuz nîşiyle K1.

²⁶⁹ anuñ‘çün: anuñ‘çün ki A, K1; anuñ‘çün kim K2.

²⁷⁰ götürseñ: getürmek A; getürseñ K1.

²⁷¹ tefâvüt kılasın ya‘ni bulasın: tefâvüt bulasın A,SE; tefâvüt bilesin K1.

²⁷² ‘amel-i sâlih: ‘amel hâşıl A, K1, SE.

²⁷³ “küşâd vaqtinde elüni bir arpa kadar götürseñ ‘alâmet katında bir arşun tefâvüt kılasın ya‘ni bulasın bilgil ki üçinci ‘amel-i sâlih olur şol el bileginüñ ucıyla feth idivirmekden anuñ‘çün ki” kısmı K2 nüshasında yoktur.

²⁷⁴ Metinde kelime حاطر şeklinde yazılmıştır.

²⁷⁵ şeşmek : şeşer A, K1, SE.

²⁷⁶ gönül hâzır : hâzır A; gönülünü hâzır K2; gönüli hâzır SE.

²⁷⁷ içinde : ol A.

²⁷⁸ dürüst : - A.

²⁷⁹ atmak : olmak K1.

²⁸⁰ dutup dürüst çekmek ile : dutup dürüst çekmege A; tutup dürüst çekmekle K2; dürüst dutup çekmekle K1, SE.

²⁸¹ tamâm illâ âlet muvâfiğ olmağla : tamâm olmaz illa altı nesne muvâfiğ olmağla K2; tamâm olmaz illa âlet muvâfiğ olmağla A, K1, SE.

²⁸² Faşl El-müdârâti fi talebi'l-‘alâmet : Bâbü'l-müdârâti fi talebi'l ‘alameti A, SE; Bâbü'l-meddâdati fi talebi'l-‘alameti K1.

²⁸³ beyân kıılır müdâr kılmağı ‘alâmet taleb kılmağ : beyân kıılır müdârâ kılmağı ‘alâmeti taleb kılmağ A, K1; bu bâb beyân kıılır müdârâ kılmağlığı ‘alâmeti taleb eylemek K2.

²⁸⁴ bin : ibnü A.

nicelü didi ki taleb kıl kâğıduñ başını aşığa yanını urasın eger urmazsañ²⁸⁵ kâğıd oquñ yolunda ola ve bir niçeler didi ki şol yanın taleb kıl ki okı ortasında bulasın ve bir niçeler didi ki sağ yanın taleb kıl bir niçeler didi medâre²⁸⁶ sağ yaña gerek şöyle kim el yüze yakın ola ok pûtanuñ şolına düşer **(65a)** ya el yüzden ırak ola ok pûtanuñ sağ yanına düşer ya²⁸⁷ bıyık üstünde şeşeler ok ‘alâmet altında düşe veyâhud²⁸⁸ bıyık altından şeşeler ok ‘alâmet üstünde düşe.²⁸⁹ İşbu medâra sağ eliyledür ve ammâ şunlar ki medâra²⁹⁰ şol eliyledür dirler beyân kıldılar atmaqlık miqdârı üç yüz²⁹¹ **(65b)** arşun ola. Ayıtdılar pûta üç yüz arşun yirde olsa yay yumuşak olsa şol elüñi pûtanuñ üstünde dutasın. İki yüz elli arşun yirde olsa²⁹² serçe barmağın pûtanuñ başına muqâbil dutasın.²⁹³ Eger yüz arşun yirde olsa ok pûtanuñ başına muqâbil ola. Elli arşun yirde olsa²⁹⁴ **(66a)** demirden nişânuñ ortasına²⁹⁵ ola bu didüğümüz yay yumuşak olcağdur. Vaqtâ ki yay katı ola pûtanuñ ırakluğı [üç yüz arşun]²⁹⁶ olsa serçe barmağ pûtanuñ başına muqâbil ola. Eger yüz elli arşun ise ok nişâne muqâbil ola.²⁹⁷ Eger elli arşun olsa demirden ortasına²⁹⁸ muqâbil ola. Bir niçeler didiler ki medâre **(66b)** küllî siye’i beytü'l-ıskât²⁹⁹ üstüne tura³⁰⁰ ne şağın deprede ve ne şoluñ, bir niçeler didiler ki medâre küllîsi bir kişinüñ cismidür ne şağın³⁰¹ deprede ve ne şolun. Mürhif bin³⁰² ‘Abdü'l-kerîm aydur işbu sözlerde benüm katumda andan yegrek yokdur ki demren üzerine ‘ağd idesin, cismüñle medâr kılasın muqaddem **(67a)** atıcılar dañi bunı ihtiyâr itdiler Hüseyñ oğlu Muhammed mezhebi³⁰³ budur.

²⁸⁵ başını aşığa yanını urasın eger urmazsañ : başını aşığa yanını veresin eger virmezseñ K1; başını yañud aşığa yanını gezlemekdür ve eger urmazsañ K2.

²⁸⁶ “sağ yanın taleb kıl bir niçeler didi medâre” kısmı SE nüshasında geçmemektedir.

²⁸⁷ sağ yanın taleb kıl bir niçeler didi medâre sağ yaña gerek şöyle kim el yüze yakın ola ok pûtanuñ şolına düşer ya el yüzden ırak ola ok pûtanuñ sağ yanına düşer ya : - K2.

²⁸⁸ üstünde şeşeler ok ‘alâmet altında düşe veyâhud : altından şeşeler ok ‘alâmet üstünde düşe A; - K1.

²⁸⁹ bıyık altından şeşeler ok ‘alâmet üstünde düşe : - K1.

²⁹⁰ şunlar ki müdâra : şöylekim müdârâsı K2.

²⁹¹ üç yüz kelimesi iki kez yazılmıştır.

²⁹² yirde olsa yay yumuşak olsa şol elüñi putanıñ üstünde dutasın iki yüz elli arşun yirde olsa : - K2.

²⁹³ dutasın : ola K1, K2.

²⁹⁴ ok putanıñ başına muqâbil ola elli arşun yirde olsa : - SE.

²⁹⁵ demirden nişânuñ ortasına : temren nişânuñ ortasına A, SE; demren nişânuñ üstünde K1.

²⁹⁶ - : üç yüz arşun A, K1, K2.

²⁹⁷ ola : tura K2.

²⁹⁸ demirden ortasına : ok nişâna A; demren üstüne K1; demren bunuñ ortasına K2.

²⁹⁹ küllî siy’e beytü'l-ıskât : küllî beytü'l-ıskât A; külline beytü'l-ıskât K2.

³⁰⁰ tura : dura A, K1.

³⁰¹ bir niçeler didiler ki medâre küllîsi bir kişinüñ cismidür ne şağın : - K2.

³⁰² bin: ibnü A.

³⁰³ - : dañi A,K2.

Faşl

Fî tecrîdü's-sehm beyân kıılır oğ kıurtarmağı 'ayblardan³⁰⁴ Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm aydur Hâff-i Semerqandî³⁰⁵ kitâbında oğudum rivâyet kııldı Ardeşîr'den aydur ki oğ bulunduğı on beş nesneden hâşıl olur **(67b)** didi.³⁰⁶ Dördi kirişdedür birisi yayda dördi oğdadur, altısı atıcıdadur³⁰⁷ ammâ şol kim yay³⁰⁸ çalkınur oğı ırğar ol dört ki oğdadur³⁰⁹ iki yelek³¹⁰ ağır biri yeyni ya iki yelek yeyni³¹¹ biri ağır olmağdur ya demren ağır ağaç yeyni ya demren yeyni ağaç ağır olmağdur. Ol dört ki kirişdedür tunç giñ olmağdur³¹² **(68a)** hâdsiz ya kışa olmağdur hâdsiz ammâ şol altı nesne ki atıcıdadur³¹³ kiriş gögse toğunmağdur bañ barmağıla koymağdur³¹⁴ ki oğ zağmetle boşana ya şerçe barmağ dibini şağına ve şolına bükmeğdür ki yaya kahr eyleye yâhud yay³¹⁵ bura ya oğı bura ya kirişi bura. İşbu sırrları Hâff-i Semerqandî kitâbında³¹⁶ **(68b)** buldum beş nesne dağı var ki ne Hâff ve ne Ardeşîr añmışdur oğ egri olmağdur³¹⁷ demren pürüsi³¹⁸ girdüğü yer giñ olmağdur³¹⁹ ya'ni şöyle ki³²⁰ demren ırğalanmağdur gez giñ olmağdur ya dar³²¹ olmağdur ya yelek kıopmağdur³²² atıcı şağınsun bu nesnelerden. Seyfü'l-Mücâhidîn rahmetu'llâhi 'aleyh baña haber virdi ki oğun hareketi üç nev'dür evvel **(69a)** oldur ki elden çığduğından pûtaya varınca çalkınur ikinci oldur ki elden³²³ çıkıkacak

³⁰⁴ Fî tecrîdü's-sehm beyân kıılır oğ kıurtarmağı 'ayblardan : Bâb-ı tecrîdü's-sehmi beyân kıılır oğ kıurtarmağı 'ayblarda A; Bâb-ı tecrîdü's-sehm beyân kıılır kıurtarmağı 'ayblardan K1,SE; bu bâb oğ kıurtarmağı beyân ider K2.

³⁰⁵ Hâff-i Semerqandî : Hâkîkat-ı Semerqandî K1.

³⁰⁶ olur didi : olur A,SE; olurdı K1.

³⁰⁷ atıcıdadur: alıcıcıdadur K1.

³⁰⁸ şol kim yay : şol ki yaydadur oldur ki yay A, SE; şöyle ki yaydadur oldur ki yay K1.

³⁰⁹ altısı atıcıcıdadur ammâ şol kim yay çalkınur oğı ırğar ol dört ki oğdadur : - K2.

³¹⁰ - : ağır A,SE.

³¹¹ iki yelek biri yeyni ya iki yelek yeyni : iki yelek ağır biri yeyni ya iki yeyni K1.

³¹² - : hâdsiz ya tar olmağdur hâdsiz ya kiriş uzun olmağdur A; hâdsiz ya dura olmağdur hâdsiz kirişi uzun olmağdur K1, SE.

³¹³ atıcıcıdadur : alıcıda K1.

³¹⁴ toğunmağdur bañ barmağıla koymağdur : dokunmağdur bañ barmağıla gezi kıısmağdur A; toğunmağdur bañ barmağıla gezi kıısmağdur K1, SE; toğunmağdandır ve bañ barmağıla gezi kıaydıрмаğdandır K2.

³¹⁵ yay : yayımı A, K1; yayı SE.

³¹⁶ Semerqandî kitâbında : Semerqandî kitâbında buldum dir A; Semerqandîde K1.

³¹⁷ oğ egri olmağdur : oğ egri A; demren egri olmağdandır K2.

³¹⁸ purusi : birisi K1; - A, K2; bürüsi SE.

³¹⁹ olmağdur : olup A.

³²⁰ ya'ni şöylekim : - A, SE, K1.

³²¹ dar : tar A, K2.

³²² - : yelek kıapanmağdur alıcı şağınsun K1; kıopmağdandır bu nesnelerden atıcı olan kışi beğâyet şağınmağ gerekdür K2.

³²³ çığduğından putaya varınca çalkınur ikinci oldur ki elden : - A.

bulanır³²⁴ yaru yola degin çün yaru yola vara³²⁵ toğru gider üçinci oldur ki ilk tođru³²⁶ gider soñunda burılır bulanur imdi şol ki³²⁷ ulaşdurı çalқанur âlet yatlusından ve atmaqlık yatlusındandır nitekim beyân oldı **(69b)** şol ki elden³²⁸ çıkıcağ³²⁹ bulanur³³⁰ ağduğ atmağdandır kuvvetle çün za‘if ola oğ toğrılır şol ki³³¹ nişâna yakın varıcağ bulanur âlet yaramazındandır atmağdan degil vaqtâ ki atıcımuñ şan‘at-ı kuvveti dükense oğ egilür yatlılığından fehm eyle ki bu nesnelere atıcılarıñ sırrındandır.³³²

Faşl³³³

Atıcılar bahş eylediler³³⁴ ki kiriş ötmegi neden **(70a)** hâşıl³³⁵ olur bir niceler didiler ki kiriş ‘ağddan çıkmağdandır bir niceler didi³³⁶ bu söz râst degül âvâz şol vaqt hâşıl olur ki kiriş ince ola düğümü degirmi ola ve yiñi³³⁷ ola âvâz³³⁸ hâşıl olur bir niceler³³⁹ hoş gördiler ki kiriş âvâzı katı olmağı ve şâfi olmağı daği inildisi katı olmağı.³⁴⁰

Faşl³⁴¹

(70b) Beyân kıılır oquñ yayuñ³⁴² ağrını bilgil ki atıcı yayı ki ‘Arabî ola vâcibdür ki anuñ uzunu altı buçuğ karış ola atıcı karışı ile ve kuvveti atıcıdan aşığa ola sülüş kadar vaqtâ ki artık olsa atmaqlık tamâm hâşıl olmaz. Bilgil ki ‘Arab[î] yayuñ katısı yüz yigirmi rıtl ola her rıtl otuz³⁴³ dirhem ola şüreti oldur ki³⁴⁴ yayı

³²⁴ bulanur : yolatur SE.

³²⁵ elden çıkıcağ bulanur yaru yola degin çün yaru yola vara : bulanur yaru yola degin çün yaru yola vara K1; bulanur yaru yola degin andan soñra toğru gider K2.

³²⁶ ilk toğru : ilk doğru A, SE; evvel toğru K2.

³²⁷ soñunda burılır bulanur imdi şol ki : soñra burılır şol ki A; soñunda burılır şolki K1; soñunda bulanur amma şolkim K2; soñunda bulanur yaru yola degin çü yaru yola şolki SE.

³²⁸ ulaşdurı çalқанur âlet yatlusından ve atmaqlık yatlusındandır nitekim beyân oldı şol ki elden : - K2.

³²⁹ Metinde yazım ججق şeklindedir / âlet yatlusından ve atmaqlık yatlusındandır nitekim beyân oldı şol ki elden çıkıcağ : - SE.

³³⁰ bulanur : bunlar K1.

³³¹ oğ toğrılır şol ki : toğru gider amma şol ki evvel gider K2.

³³² sırrındandır : sözleründendir K2, sırrındandır söyle bulalar SE.

³³³ Faşl : Bâb A, K1, SE.

³³⁴ eylediler : itdiler A, K1, SE.

³³⁵ hâşıl : - K1.

³³⁶ didi : didiler kim K2.

³³⁷ yiñi : kiçi K2, K1, SE; kici A

³³⁸ K2 nüshasında burada “andan” kelimesi de geçmektedir.

³³⁹ bir niceler : bir nece üstâdlar A, K1, K2, SE.

³⁴⁰ ve şâfi olmağı daği inildisi katı olmağı : ve şâfi olmağı daği inildisi olmağı A; ve şâfi olmağı daği inildisi katı K1; inildisi katı olmağı hoş gördiler K2; daği inildisi katı olmağı SE.

³⁴¹ Faşl : Bu Bâb A; Bâb K1, SE./ Bu faşl K2 nüshasında yoktur.

³⁴² oquñ yayuñ : yayuñ oquñ A,SE; yayuñ ve oquñ K1.

³⁴³ otuz : yüz otuz A, K1, SE.

ķabzasından (71a) aşasın oķı kirişinde ķoyasın kirişine nesne aşıa ķoyasın³⁴⁵ tâ demren³⁴⁶ ķabzaya irişe bundan şoñra oķ beyânının idelüm.³⁴⁷

Faşl

Vaktâ ki yay yüz rıtl ola oķ demrensiz on dir[h]em ola vaktâ ki elli rıtl ola oķ beş dirhem ola demrensiz Ķadı Muħliş aydur demren (71b) oķuñ onda³⁴⁸ biri ķadar ola yelek ağırı demrenüñ üçde biri³⁴⁹ ola kiriş ağırı oķuñ yarusınca ola. Seyfü'l-Mücâhidîn[e] şordum didi ki oķ³⁵⁰ yayuñ onda biri ķadar gerek demren ile demren oķuñ onda biri ķadar gerek ben istedim³⁵¹ ki işbu kadardur daħi ħalkuñ sözi³⁵² çoķdur.

Faşl³⁵³

(72a) Beyân ķılır ki atıcınıñ oķı ne miķdar gerekdür³⁵⁴ bunda bahşdâr Behrâm Cûr³⁵⁵ aydur iki nesne ile bilinür biri oldur ki ķolına ölçe³⁵⁶ biri oldur ki baldırına ölçe. Tâhir-i Belĥî³⁵⁷ didi ki ķoltuğı altından orta barmagı ucına irişe. Ebû İshâķü'r-Refâ³⁵⁸ didi ki oķuñ miķdârı şol ķadar ola ki görklü (72b) çekebile³⁵⁹ ve ķuvvet irişe. Mürhif bin³⁶⁰ 'Abdü'l-kerîm aydur yegrek oldur ki Ebû İshâķ didi ħalkuñ endâmı ber-â-ber degül pes miķdâr ta'yîni vech olmaya.³⁶¹

³⁴⁴ dirhem ola şüreti oldur ki : dirhem şüret olur A.

³⁴⁵ oķı kirişinde ķoyasın kirişine nesne aşıa ķoyasın : - SE.

³⁴⁶ aşıa ķoyasın tâ demren : aşasın demren A, aşasın ya demirüñ K1.

³⁴⁷ bundan şoñra oķ beyânının idelim : - A, K1, SE.

³⁴⁸ onda : on A; otuzında K1.

³⁴⁹ yelek ağırı demrenüñ üçde biri : yelek ağırı demrenüñ üçde biri kadar A; - K1.

³⁵⁰ şordum didi ki oķ : şordum didi ki oķuñ A; aydur oķuñ K2.

³⁵¹ ben istedim : pes işitdüm A; ben işitdüm K2, K1, SE.

³⁵² ħalkuñ sözi : ħalklarıñ sözi A,SE; ħalklarıñ sözleri K1; ħalkuñ sözi çoķdur vesselam K2.

³⁵³ Faşl : - A, K1, K2, SE.

³⁵⁴ beyân ķıldı ki atıcınıñ oķı ne miķdar gerekdür : beyân ķılır ki atıcı oķınıñ miķdârı nece ola A, SE; Bâb alıcı okınıñ miķdârı nice ola bunda K1; bu bâb beyân ķılır kim atıcılarıñ oķunuñ miķdârı ne ola bunda bahş vardur K2.

³⁵⁵ bunda bahşdâr Behrâm Cûr : bunda bahş var Behrâm Ķûb A; bunda bahş vardur Behrâm K2; buda bahş var Behrâm Cûr K1.

³⁵⁶ ile bilinür biri oldur ki ķolına ölçe : bile bulunur K1.

³⁵⁷ Tâhir-i Belĥî : Zâhir-i Belĥî A,SE; zâhîr bilinci K1.

³⁵⁸ İshâķü'l-Refâ : İshâķü'r-Vefâ SE; İshâķ K2.

³⁵⁹ çekebile : çeker ola K2.

³⁶⁰ bin : ibnü A.

³⁶¹ didi ħalkuñ endamı ber-â-ber degil pes miķdâr ta'yîni vech olmaya : ħalklarıñ endamı ber-â-ber degil pes miķdâr vech olmaya A; didügidür ħalklarıñ endamı ber-â-ber degil pes miķdâr itmegüñ vech olmaya K1; diye gider beş miķdâr atmaguñ vechi yoķdur K2; didigidür ħalklarıñ endamı ber-â-ber degül pes miķdâr atıcınıñ vech olmaya SE.

Faşl³⁶²

Beyân kıılır atıcıya ne nesne vâcibdür bilgil ki yayınuñ iki kiriş ola düzilmiş terkeşine aşılmış ola bir bıçağı bir egesi ola bir kiriş (73a) koyacak yeri ola küllisi bir hemyân içinde ola bir geyecek³⁶³ kaftânı ola bir alkamı ola bir o togrıldacağı ola iki engüştüvânesi ola cem'î kendüden ayrılmaya³⁶⁴ bir ar vaqt olur ki kişinüñ bu nesnelere ihtiyâcı olur daği belinde bulunmaz³⁶⁵ hüner bâtıl olur.

Faşl³⁶⁶

Beyân kıılır³⁶⁷ ırak atmağı ve anuñ (73b) şıfatını kaçan dileseñ ki ırak atasın bir giñ yire ıkasın nemsüz günde azacık verev³⁶⁸ urasın şol barmağunuñ³⁶⁹ aşd itdüğüñ yirden yaña muābil³⁷⁰ kılasın sağ ayağıñ üstine mâyil olasın şol dizüñe bağlayasın iki ayağıñ giñ baş kirişiniñ³⁷¹ İshāk bağlayışın bağla.³⁷² Ber-temeccüden engüştüvân ile kim atı ola (74a) içi ovu olmaya kim hākīm 'Abdu'llāh utışı³⁷³ ut şol elüñüñ baş barmağı ucını aşuña muābil kııl ki şaın ouñ³⁷⁴ degmesün ki seyri az ola iñen alaq daği olmasun³⁷⁵ ekmegüñ bir kez olsun vaqtâ ki o buruncıga³⁷⁶ irişse şeşesin elüñi³⁷⁷ gögsüñ ile nefesüñ ıkarmağla ve gönlüñi hâzır kııl atmağıñ yel ile³⁷⁸ olsun vaqtâ böyle kıılsañ kimse giçmeye inşâ'llāhu Te'âlâ.

(74b) Faşl³⁷⁹

Beyân kıılır kiriş bilege tounmağı³⁸⁰ birkaç sebebi vardur biri abza ince olmağdur ve bilek yay içine girmekdür ve abza süst utmađdur³⁸¹ ve kiriş uzun olmağdur ve yeñ uzun olmađdur³⁸² ermemekdür ve yay atı olup ğālib olmağdur ve

³⁶² K2 nüshasında buradan itibaren on bir fasl atlanmıştır.

³⁶³ - : muvāfi A,K1,SE.

³⁶⁴ ayrılmaya : ayırmaya A, K1.

³⁶⁵ daği bilende bulunmaz : bunlar bilene bulunmaz SE.

³⁶⁶ Faşl: Bâb A,K1,K2,SE.

³⁶⁷ kıılır : ider SE.

³⁶⁸ Metinde kelime ويرر şeklinde yazılmıştır.

³⁶⁹ virir urasın : verev urasın A; virü düzsen K1; nemsüz günde virü durasın SE.

³⁷⁰ Kelime yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

³⁷¹ giñ baş kirişiniñ : baş kirişi K1.

³⁷² iki ayağıñ giñ baş kirişiniñ İshāk bağlayışın bağla : - SE.

³⁷³ 'Abdu'llah utışı : Ebu 'Abdu'llah dutışı gibi A, K1, SE.

³⁷⁴ - : yüce A, K1; cuya SE.

³⁷⁵ daği olmasun : alaq atmasun K1.

³⁷⁶ birincige : incige A.

³⁷⁷ irişse şeşesin elüñi : irişse şeşesiz elüñi A; irişse şeşesin K1.

³⁷⁸ yel ile olsun : yeñlü olsun K1; yel ile alsun SE.

³⁷⁹ Faşl : Bu Bâb A; Bâb K1.

³⁸⁰ tounmağı : dounmağı A.

³⁸¹ abza süst utmağdur : abzayı süst dutmağdur A; abzasın dutmağdur K1.

³⁸² olmağdur : olup ve yeñ A; olup SE.

aya eti çok olmağdur kabza ince ise nesne dolaya³⁸³ **(75a)** bilek³⁸⁴ içerü düşmekden ise taşra çıkara süst tutmağdan ise³⁸⁵ muhkem duta kiriş uzun³⁸⁶ ise yay yaşup³⁸⁷ kirişi bir iki bura ihtiyâc kadarıñ yeñ uzunundan ise³⁸⁸ dirseginden geçürmeye ve hem yay gögsinden biraz ayıra ayrı tuta.³⁸⁹

Faşl³⁹⁰

Kiriş bañ barmağa irişmek çatı **(75b)** sovuğdan olur ber-kâhil getürmekden olur ve dañi³⁹¹ yay katısından olur ve geñez şeşmekden olur³⁹² hâzer kılsun bu nesnelerden.

Faşl³⁹³

Bañ barmağ kovalmağ bañ barmağı kiriş ile tırnağ³⁹⁴ üstinde dölek³⁹⁵ çekmekden olur eger tîz götürse³⁹⁶ kovalmaz ve dañi çekerken elin kiriş üstine düşmekden olur şakınsun.³⁹⁷

(76a) Faşl³⁹⁸

Tırnağ³⁹⁹ şınmağ barmakları tırnağ⁴⁰⁰ üstine çekmekden olur ve sağ elüñ üç barmagını geñsek yummağdan olur ve dañi bendleri et tutmağdan⁴⁰¹ olur ve dañi engüştüvâne bedeni uzun olmağdan olur şakınsun. ağdu

Faşl⁴⁰²

Kiriş kulağ urmağ küşâd süst kılmakğdandır⁴⁰³ dañi siye'tü'l-ğavs **(76b)** kendüden yaña egilmekdendir⁴⁰⁴ ve baş⁴⁰⁵ oynatmakğdandır kiriş omuza gelicek şakınsun.

³⁸³ dolaya : tokıya K1.

³⁸⁴ bilek : yergi SE.

³⁸⁵ tutmağdan ise : dutmağdan ise A; tutmaya K1.

³⁸⁶ uzun : uzunundan A, K1, SE.

³⁸⁷ yaşup : başup A, K1.

³⁸⁸ uzu[n] tutdın ise : uzunundan ise çermeye A, SE; az tutdın ise çözmeye K1.

³⁸⁹ gögsinden biraz ayıra ayrı tuta : biraz gögsinden ayıra duta A; biraz gögsinden ırak duta SE.

³⁹⁰ Faşl : Bâb: A, K1, K2, SE.

³⁹¹ kâhil getürmekden olur ve dañi : ve dañi kâhil getürmekden olur A; kâhil getürmekden olur SE.

³⁹² ve geñiz şeşmekden olur : - A; ve gensüz şeşmekden olur K1; ve gögsiñ şeşmekden olur SE.

³⁹³ Faşl : Bâb: A, K1, K2, SE.

³⁹⁴ tırnağ : dırnağ A.

³⁹⁵ dölek : kovalmağ A.

³⁹⁶ tîz götürse : götürse A; tiz getirse K1, SE.

³⁹⁷ şakınsun : şakınsun K1, SE.

³⁹⁸ Faşl : Bâb A, K1, K2, SE.

³⁹⁹ tırnağ : dırnağ A, K1, SE.

⁴⁰⁰ tırnağ : dırnağ: A, K1, SE.

⁴⁰¹ tutmağdan : dutmağdan A, SE.

⁴⁰² Faşl : A, K1, K2, SE.

Faşl⁴⁰⁶

Kiriş şol elüñ baş barmağın şıyрмаk bilek⁴⁰⁷ atısından olur ađduk⁴⁰⁸ şeşmekden olur şakınsun daği gez aşıağa itmekden olur.⁴⁰⁹

Faşl⁴¹⁰

abza geñiřliđi barmağ dibi cem' olmağdan olur⁴¹¹ abza'ı süst⁴¹² (77a) muğkem bağlamağdan olur şakınsun.

Faşl⁴¹³

Şağ elüñ baş barmağı ağrımağ kirişi et üstine ılmağdan olur boğundan ayruğ yire kirişi örgüci⁴¹⁴ üstine çekmekden olur engüştüvâneden daği olur şakınsun.⁴¹⁵

Faşl⁴¹⁶

Kiriş şakal⁴¹⁷ urduğı başın aşıağa egmekden olur ki şakal kiriş ile yay (77b) arasında alır.⁴¹⁸ Başını tik tutmağ gerek⁴¹⁹ daği yayuñ aşıağa yanı yabana egilmekden olur çün aşıağa yanı yabana egile yuğaru yanı içerü girer andan şakalını urur şakınsun.⁴²⁰

Faşl⁴²¹

Oğ ne mezhebce atılır ma'lûm gerek abzalardan ne abzadur ma'lûm gerek. Sa'îd bin Hafîf ihtiyâr itdi ki⁴²² oğ (78a) iñen yüce gitmeye ve iñen alçağ gitmeye

⁴⁰³ ılmağdandır : ılmağdan olur K1; ılmağdadur SE.

⁴⁰⁴ Metinde kelimesinin imlası المكندر şeklindedir.

⁴⁰⁵ baş : başın A.

⁴⁰⁶ Faşl : Bâb A, K1, K2, SE / K1 nüshasında bu faşl ile bir sonraki faşlın yerleri değiştirilmiştir

⁴⁰⁷ bilek : yilek SE.

⁴⁰⁸ Metinde kelimenin yazımı اعدن şeklindedir.

⁴⁰⁹ olur şakınsun daği gez aşıağa atmağdan olur : olur gez aşıağa itmekden olur baş barmağ atısından olur şakınsun A; olur gez aşıağa atmağdan olur baş barmağ atısından olur şakınsun K1; baş barmağ atısından olur abza gögsiñ barmağların cem' olmağdan olur abza atıcısında olur ve issi ve sovuğ atı olmağdan olur ve abza'ı süst dutup muğkem muğkem bağlamağda olur SE.

⁴¹⁰ Faşl : A, K1, K2, SE.

⁴¹¹ - : ve abza incesinden olur issi ve sovuğ atı olmağdan olur ve A, K1.

⁴¹² - : dutup A; durup K1.

⁴¹³ Faşl : Bâb A, K1, K2, SE.

⁴¹⁴ at üstine ılmağdan olur boğundan ayruğ yire kirişi irkici : üstine ılmağdan olur boğundan ayruğ yire kirişi izgüci A, üstine ılmağdan olur boğundan ayruğ yire kirişi irkici K1.

⁴¹⁵ Sakınsun : - SE.

⁴¹⁶ Faşl : Bâb A, K1, K2, SE.

⁴¹⁷ şakal : - K1.

⁴¹⁸ alır : gire A, SE; kıla K1.

⁴¹⁹ tik tutmağ gerek : dik duta ve yayını dik duta A,SE; dik dik duta K1.

⁴²⁰ urur şakınsun : uru şakına K1.

⁴²¹ Faşl : Bâbü's-sihâmi A, K1, SE.

rivâyet⁴²³ ihtiyâr kıldılar nişân ma'lûm ola uzunı ma'lûm ola ve eni ma'lûm ola⁴²⁴ ve giñligi ma'lûm ola ve oturacak yir ma'lûm ve menzilleri ma'lûm ola kangısı atmağda üstâddur ol kimse yüce yirde⁴²⁵ otura, her birisi kendü menziline ve mertebesine kaçd eyleye ve hem bir bellü **(78b)** vaqtde geleler vaqtâ ki tamâm⁴²⁶ cem' olalar, ikindü namâzın kılalalar andan kamu yirlü yirinde turalar,⁴²⁷ miqdârlu miqdârınca kendülerden üstâd kişinüñ yirine varmayalar andan hîç birisi atmaya üstâd ile tanışmayınca andan her⁴²⁸ kişi nice atısar ma'lûm ola ve dañi üstâdlarda kimüñ hüneri ziyâdedür⁴²⁹ biline bunlaruñ oklarınıñ **(79a)** menzili iki nişân ortasında ne kadardur ma'lûm ola. Φ işbu dâ'ireyi oklar düşecek yirde kıldılar şunuñ için ki nazar kırup hüküm ideler. Bunlaruñ atduğına tâ ki gâlib kimdür ve mağlûb kimdür ma'lûm ola okları on üç bağş⁴³⁰ kıldılar bir ok Resûlu'llâh için⁴³¹ kıldılar kim ol okı atan kişi gâlib olsa öñdül ola ve mağlûb⁴³² **(79b)** nesne virmeye. Dâ'irenüñ⁴³³ yukarı kenârınıñ⁴³⁴ sağ yanına doqunan ok bir bağş dañi bir südüsdür, yukarı kenârınıñ sol yanına tokınan⁴³⁵ ok bir bağşdur dâ'irenüñ ortasına dutup⁴³⁶ yukarı kenâra yakın olan⁴³⁷ bir bağş bir südüsdür dañi bir semendür,⁴³⁸ dâ'irenüñ aşağa kenârına doqunan bir bağşdur, andan kısmet kıldılar dirhemle ve kırâtle **(80a)** didiler ki⁴³⁹ dâ'irenüñ sol yanında düşen bir südüsdür eksük olur anuñçün ki i'tibâr ortanuñ yukarı kenârınadır. Dâ'irenüñ aşağa tarafınıñ sağına düşse, bir naşîbinüñ üç olurda[n]⁴⁴⁰ ikisi olur aşağa⁴⁴¹ kenarınıñ sol yanına düşse bir naşîbüñ üç olurdan⁴⁴² birisi olur. Kırât

⁴²² bin Hafîf ihtiyâr itdi ki : bin Hafîf ihtiyâr kıldı ki A; ibn Hâkîkat ihtiyâr itdigi K1; bin Hafîf aydur K2; bin Hafîf ihtiyâr eyledi ki SE.

⁴²³ ve iñen alçağ gitmeye rivâyet : ve iñen alçağ gitmeye revâtib Y; rivâyetdür K2; bu rivâyet SE.

⁴²⁴ ve eni ma'lum ola: - SE.

⁴²⁵ ol kimse yüce yirde : kaçd yücerek Y.

⁴²⁶ vaqtı ki tamâm : - K2.

⁴²⁷ turalar : varalar A, K2, SE.

⁴²⁸ her : nice A, SE.

⁴²⁹ hüneri ziyâdedür : mezhebince atar ma'lum ola A, K2, SE.

⁴³⁰ on üç bağş : on bağş kısmet A, SE.

⁴³¹ - : şalla'llâhü te'âlâ 'aleyhi ve selem A.

⁴³² ola ve mağlûb : ala ve mağlûb olsa A, SE.

⁴³³ dairenüñ : dâ'irenüñ A.

⁴³⁴ kenârınıñ : kenârına ki SE.

⁴³⁵ tokınan : doqınan A,

⁴³⁶ dutup : doqunup A, doqınan SE.

⁴³⁷ olan : ok SE.

⁴³⁸ semendür : yer semendür SE.

⁴³⁹ dirhemle ve kırâtle didiler ki : - SE.

⁴⁴⁰ olurda : uludan A.

⁴⁴¹ kenarınadır da'irenüñ aşağa tarafınıñ sağına düşse bir naşîbüñ üç olurda ikisi olur aşağa : - SE.

⁴⁴² olurdan : uludan A.

yigirmi dört bahşde birdür⁴⁴³ südüs altıda birdür **semen (80b)** sekizde birdür bilgil ki iki oğ bir yirde düşse birisi sançılup kâ'im tursa⁴⁴⁴ birisi düşüp yatsa sançılan oğ gâlib olur işbu resme⁴⁴⁵ atarlardı kîrât üstine ve nışf-ı kîrât üstine her kim ki işbu hisâblarda artuğ olaydı ol kişi⁴⁴⁶ ehl-i hikemler⁴⁴⁷ katında ziyâde olduğına hükm olunurdu.

Faşl

(81a) El-ħatar⁴⁴⁸ ya'ni beyân kıılır ki oğ şeşmekde ħareket var mı ya yok mı üç tarîk üstinedür. Tâhir-i Belhî⁴⁴⁹ ve ekâsire ya'ni Pârs pâdişâhları dirler ħareket kıılmayasın bil ki kâ'im turasın⁴⁵⁰ sağ elüni ħareket itdüresin, murâvaza dirler ki sıçrayasın şöyle ki yayuñ siye'-i 'ulyâsı yire irişe. Ebû Hâşim Yâverdî⁴⁵¹ dir ki silkesin **(81b)** şöyle ki siye' koltuğuna irişe ħareketlerde yigregi oldur ki bilegi ħareket itdüresin şol el kâ'im tura deprenmeye.

Faşl

Et-terkîb⁴⁵² vaqtâ ki bir kişi uzun boylu⁴⁵³ boynı⁴⁵⁴ kâ'im kılacı tamâm ola ve barmakları uzun ola ol kişiyeye murabba' kabzaya⁴⁵⁵ ta'lîm kıılmağ gerek, ya'ni dördil kabza anuñ'çün ki barmakları uzun **(82a)** olıcağ kabza üstine dolanur⁴⁵⁶ elini müdevver kıılmağ kolay olur ve daħi nazâr taşradan⁴⁵⁷ ola iki göz ile anuñ'çün ki boynı⁴⁵⁸ uzun olıcağ yumuşağ olur nişâna nazâr kıılmağ geñez⁴⁵⁹ olur ve daħi atarken verev tura şöyle ki şol omuzı nişâna muqâbil ola ve çekmegi sağ omuzunuñ ucına⁴⁶⁰ ola, sebep oldur ki kol uzun **(82b)** gögsi⁴⁶¹ giñ ola eyle⁴⁶² kişiyeye giñ yay uzun oğ

⁴⁴³ bahşde birdür : bahşdür A, SE.

⁴⁴⁴ tursa : dursa A.

⁴⁴⁵ oğ gâlib olur işbu resme : gâlib olur işbu resmile A, gâlib olur işbu resmile SE.

⁴⁴⁶ A nüshasında bu kısım "gâlib olurdu", SE nüshasında ise "gâlib olur çekmekler katında" yazılarak sonlandırılmıştır.

⁴⁴⁷ Kelime metinde حكم لr şeklinde yazılmıştır.

⁴⁴⁸ El-ħatar : Bâbü'l-ħatar A.

⁴⁴⁹ Tâhir-i Belhî : Zâhir-i Belhî A, SE.

⁴⁵⁰ turasın : durasın A.

⁴⁵¹ Yâverdî : Bâverdî A.

⁴⁵² Et-terkîb : Bâbü'l-terkîb A, SE.

⁴⁵³ - : olsa A; ola SE.

⁴⁵⁴ - : ola K1.

⁴⁵⁵ kabzaya : - SE.

⁴⁵⁶ dolanur : tolanur K1.

⁴⁵⁷ nazâr taşradan : nazarı taşradan A, nazâr dışarıdan SE.

⁴⁵⁸ - : kâim SE.

⁴⁵⁹ geñez: gerek A.

⁴⁶⁰ ucına : içine A.

⁴⁶¹ gögsi : göğüs A.

⁴⁶² ola eyle : ola A, İ; olan K1, SE.

münâsib⁴⁶³ ve muvâfîk olur pes vâcibdür verev tura anuñ'çün ki tamâm çekmek nihâyetince ki diler⁴⁶⁴ bî-zağmet hâşıl olur verev tırıcak⁴⁶⁵ vaqtâ ki⁴⁶⁶ nişâna karşı tura meşakkatle çeker. Vaqtâ ki bir kişünün terkîbi⁴⁶⁷ orta ya kışa olsa şol aldığımız⁴⁶⁸ endâmlarda ve hem boynı orta olsa ol kişiye verev kabza muvâfîkdur nazar kılmağda içinden **(83a)** ve hem taşından bile bağa yalnız taşından bakmaya⁴⁶⁹ şol göz ile sağ gözi kabza ortasında⁴⁷⁰ tırıcak ne iñen verev ve ne iñen muqâbil tura vaqtâ ki bir kişünün cismi kâ'im ola elleri kâ'im ola gögsi giñ⁴⁷¹ ola ayası degirmi **(83b)** ola aña verev kabza gerek nazar içerüden gerek⁴⁷² çekişi omuz başından⁴⁷³ gerek. Kimün ki arkası bügri olsa nazarı anuñ orta kabzanuñ iç yanından gerek.⁴⁷⁴ Kimün kim cismi kışa olsa barmağları tamâm olsa, gögsi giñ boynı kışa olsa ol kişi iç yanından hem taş yanından nazar kılmağ gerek⁴⁷⁵ aña murabba' **(84a)**⁴⁷⁶ muvâfîkdur atarken nişâna muqâbil tura ve hem⁴⁷⁷ ağızına çeke. Kimün ki boynı tamâm olsa ve cismi kışa olsa gögsi giñ olsa elleri kışa olsa barmağları tamâm olsa iki göz ile taşradan bağa ve murabba' kabza ve nişâna karşı tura kulak yumuşağına çeke bu sözüñ beyânı her terkîb issi ki pençesi giñ⁴⁷⁸ barmağları tamâm ve yumuşak **(84b)** nazarı anuñ taş yanından gerek iki göz ile bile. Kimün ki gögsi yaşşı ola kulacı tamâm ola omuz başına çekmek⁴⁷⁹ muvâfîkdur kim ki orta terkîbleri olsa kabza'ı⁴⁸⁰ verev tutup⁴⁸¹ nazarı içinden taşından kılup çekmegi kulağına olmağ muvâfîkdur.

⁴⁶³ münâsib : - A, İ, K1, SE.

⁴⁶⁴ diler : dirler A, SE.

⁴⁶⁵ hâşıl olur verev tırıcak : virev tırıcak hâşıl olur A, K1; verev durıcak hâşıl olurlar SE.

⁴⁶⁶ kelime metinde كسه şeklinde yazılmış olsa da biz anlam açısından A nüshasında yazan "ki" kelimesini uygun gördük.

⁴⁶⁷ terkîbi : - K1.

⁴⁶⁸ aldığımız: aındığımız A, K1, SE.

⁴⁶⁹ hem tışından bile bağa yalnız tışından bakmaya : hem tışından bile bağa K1; hem dışından bile bakmaya ya yalunuz dışından bağa SE.

⁴⁷⁰ kabza ortasında : kabzanuñ orasında ola A, İ, K1, SE.

⁴⁷¹ giñ : kâim K1.

⁴⁷² kabza gerek nazar içerüden gerek : kabza ta'lim gerek nazar içerüden gerek A, İ, K1; ta'lim gerek nazarı içerüden gerek SE.

⁴⁷³ başından: başına A, K1, SE.

⁴⁷⁴ gerek kimiñ ki arkası bögri olsa nazarı anuñ orta kabzanuñ iç yanından gerek : - A.

⁴⁷⁵ hem taş yanından nazar kılmağ gerek : nazar kıla A,İ; hem taşra yanından nazar kıla K; hem taş yanından nazar kıla SE.

⁴⁷⁶ - : kabza A,K1,SE.

⁴⁷⁷ muqâbil tura ve hem : muqâbildür K1.

⁴⁷⁸ - : ola İ.

⁴⁷⁹ çekmek : geçmek A.

⁴⁸⁰ kim ki orta terkîbler olsa kabza'ı : kim orta terkîblü olsa kabzasını A, İ ; kim ki orta terkîblü ola kabzayı K1; ki eyü ola ve daği kemük ki orta terkîblü ola kabzayı içinden ve taşından nazar kıla S./ SE nüshası burada sonlanır.

⁴⁸¹ tutup : dutup A.

Kimüñ ki pençesi tar ola barmaqları kışa ola aña verev qabza gerek vaqtâ ki **(85a)** boyñı kışa olsa nazarı içerüden olmaq gerek.⁴⁸²

Faşl

Şol 'aqler ki üstâdlar aña ittifâk kılmışlardur evvel⁴⁸³ beşdür, altmış üçdür, altmış doquzdur, yetmiş üçdür, seksen üçdür redifdür⁴⁸⁴ ammâ kadîmden 'aql ki Pârs pâdişâhları atarlardı. Bâbek oğlu Ardeşîr zamânından berü altmış üçdür, çekmege muhkem **(85b)** ve şeşmege dürüstdür ammâ seksen üç quyruqdur çekmekte yetmiş üçden ammâ redifi 'Acemlerüñdür anuñ terkîbi üç nev'dür aşığa bâbda beyân ola ol şeşmege dölek⁴⁸⁵ olur meger ki öğrenmiş ola.

Faşl⁴⁸⁶

Beyân kıılır bañ barmağı baş barmaq üstine nice terkîb ideler Bâbek oğlu Ardeşîr Behlül kitabında didi ki **(86a)** kışa'ı uzatmaq uzunı kışaltmaq gerek.⁴⁸⁷ Bir niceler didiler ki kışa uzatmaqdan murâd, bañ barmaq ucıdur uzun kışaltmaqdan murâd dibidür⁴⁸⁸ şöyle bağlaya ki bañ barmaq⁴⁸⁹ bükile oq tîz kolay çıkar. Tâhir⁴⁹⁰ mezhebi oldur ki bañ barmağını kirişüñ içine geçüre⁴⁹¹ oq tîz ola Ardeşîr böyle hikâyet kıılır Ebû Hâşim mezhebi **(86b)** oldur ki bañ barmağını kiriş içinden terkîb eyler şanasın Behrâm Cûr mezhebidür ya'ni şeşmek geñez olup laţif olmaqda. Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm aydur ben baş barmağum kışa kıılıram ve bañ barmağum uzun kıılıram⁴⁹² anuñ'çün şeşmege kavî olur ekser atıcılar didiler ki bañ barmaq kiriş üstine ola ve didiler ki bu orta mezhebdür İbn-i Bâbek aydur⁴⁹³ **(87a)** bañ barmağuß ucundağı boğunı tırnaq⁴⁹⁴ dibinde ola murâvaza iderler ki sağ bilek toğru ola. Tâhir aydur⁴⁹⁵ eyle gerek ki pençenüñ arqası⁴⁹⁶ göge muqâbil ola Ebu'l-Hasan aydur ta'lim

⁴⁸² nazarı içerüden olmaq gerek : nazar içerüden gerek A, İ ; nazarı içerüden bañ barmağı dırnaq içinde komaqdur uc barmağı yummaqdur bañ barmaq dırnağın birmekdür uc barmaq baş barmaq dikine dolanmaqdur K1.

⁴⁸³ Evvel : ol Y.

⁴⁸⁴ redigidür : durduğıdur K1; - A, İ, K2, SE.

⁴⁸⁵ dölek: degül K1.

⁴⁸⁶ Faşl : Bâb A, K1, K2, SE.

⁴⁸⁷ - : ya'ni baş barmaq uzanup bañ barmaq kışalmaq gerek A, İ, K1.

⁴⁸⁸ dibidir : bîdür K1.

⁴⁸⁹ barmaq : - K1

⁴⁹⁰ Tâhir : Zâhir A, İ.

⁴⁹¹ barmağını kirişüñ içine geçüre : barmaq bükile İ.

⁴⁹² uzun kıılırum : uzaduram A, İ, K1.

⁴⁹³ bañ barmaq kiriş üstine ola ve didiler ki bu orta mezhebdür ibn-i Babek aydur : didiler ki bu öz mezhebidür İbn Bâbek oğlu aydur A; didiler ki bu öz mezhebidür İbn Bâbek aydur İ.

⁴⁹⁴ tırnaq : dırnaq A, İ, K1.

⁴⁹⁵ Tâhir aydur : Zâhir aydur A, İ ; Zâhir ender K1.

⁴⁹⁶ arqası : ortası A.

kılan üstâda vâcibdür ki her kişiye terkîbine göre⁴⁹⁷ ta'lim kıla şol ki barmaqları tamâmdur aña Tâhir⁴⁹⁸ mezhebi ögrede, bilege barmağını kirişün taş (87b) yanından terkîb ide.⁴⁹⁹ Barmaqlar orta olsa Ebû Hâşim mezhebin ta'lim ide kirişinüñ iç yanından atar gibi⁵⁰⁰ eyleye barmaqları kısa olsa, Ardeşîr mezhebin ta'lim ide⁵⁰¹ delîl oldur ki eger bañ⁵⁰² barmağını kirişün taş yanından terkîb eylese barmağınun güci yetmez nesneye tekellüf çekmiş olur⁵⁰³ ve dirsek za'îf olur ve 'ağd⁵⁰⁴ kaşr (88a) olur. mecmû' atıcılar ittifâk kıldılar ki baş barmağ katı gerek ve bañ barmağ yumuşak gerek sağ elün bañ barmağı şol elün baş barmağı gibi ola yumuşak olmağda şol elün bañ barmağı sağ elün baş barmağı gibi ola, muhkem olmağda böyle olsa 'ağd dürüst olur. Behrâm-ı Cûr didi ki atıcınun fesâdı iki bañ barmağ (88b) fesâdındandır andan cemî' 'ulemâ ittifâk kıldılar ki, serçe barmağ ve yanındağı barmağ ve orta barmağ muhkem yumılmış gerek.

Faşl

Şunun beyânındadır ki 'âlimler ve müte'allimler ya'ni öğreticilere ne nesne vâcibdür oğ atmağın edeblerinden. Mürhif bin 'Abdü'l-kerîm aydur 'âlimlere vâcibdür ki oğ atmağı kimseye ta'lim kılmaya, illâ atası (89a) anası destûrıyla ve dağı şol kişiye ögrede ki anun öğretmegi Teñri 'aşkına ola ve dağı riyâ kaşd eylemeye ve dağı Yehûdiye Naşrânîye ve İslâm dîninden gayrıya i'tikâd kılana eyle kimseye ta'lim itmeye ve dağı⁵⁰⁵ câyizdür ki ta'lim için nesne illâ hâcet kadar ve dağı oğ yay harc kadar ton kadar artıq almağ câyiz degül ve hem (89b) müte'allime dağı vâcibdür ki atmağın harcını⁵⁰⁶ helâl kesbden kıla ve dağı atmağdan kaşdı Allah rızası ola ve dağı oğ atmağ sebebinden vâcib olmuş 'ibâdetleri terk eylemeye ki 'ibâdete meşğül olmağ ta'limine kuvvetdür ve dağı⁵⁰⁷ Allâhu Te'âlâ şol kimseler ile biledür ki Tañrı'dan qorqarlar ve ihsânlar⁵⁰⁸ iderler ve⁵⁰⁹ Allâh'a şükr iderler⁵¹⁰ ve

⁴⁹⁷ terkîbine göre : - A.

⁴⁹⁸ Tâhir : Zâhir A, İ, K1.

⁴⁹⁹ ide : eyleye A, K1.

⁵⁰⁰ atar gibi : terkîb A, K1.

⁵⁰¹ ide : kıla A, İ, K1.

⁵⁰² bañ: baş K1.

⁵⁰³ çekmiş olur : çekmesün İ.

⁵⁰⁴ A ve İ nüshasında "ağda meşğül olmağ ta'lim kuvvetidür temmet" diyerek metin son bulmaktadır.

⁵⁰⁵ eyle kimseye ta'lim ve dağı: öğretmeye K1.

⁵⁰⁶ Metinde kelimenin imlası خر جنی şeklindedir.

⁵⁰⁷ İ nüshasında fasl başından bu kısma kadar olan yer eksiktir.

⁵⁰⁸ - : ve dağı şunlar ki K1.

⁵⁰⁹ ihsânlar iderler ve : ihsân iderler ve dağı İ.

⁵¹⁰ İderler : - İ.

[Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir]

Bi'smi'llâhi'r-râhmâni'r-rahîm

⁵³⁰وبه الحول والقوة رب سهل ويسر ولا تعسر علينا يا ميسر كل عسير رب تمم بالخير

Yek-şenbe günü tıraş olsa gelecek bugüne degin ğam ve ğuşşaya mübtelâ ola **dü-şenbe** günü tıraş olanuñ veya ğammâma girenüñ, devleti artup ni'meti ğünden ğüne ziyâde ola **se-şenbe** günü tıraş olan şar' ve şuda'a mübtelâ ola ve ğastelik 'ârız ola ve eger kırk se-şenbe tıraşa müdâvemet iderse, elbette şehîd ola **çehâr-şenbe** günü tıraş olan kimsenüñ rızkı ziyâd olup meşakkatsüz ni'met bula **penc-şenbe** günü tıraş olan kimesne cümle ğalk içinde heybetlü olup (94b) rızkı çok ola, **cum'a** günü tıraş olmak mübârekdür 'ömri uzun olup mâlî çok ola ammâ cum'a namâzından soñra tıraş, eger cum'a namâzından evvel olsa ol şabâĥ beni cum'a şevâbından maĥrûm itdi diyü şahibinden Ħaĥ Te'âlâ ğazretlerine şikâyet eyleye. **Sebt** günü tıraş olan kimesne ol hafta ğam u ğuşşadan ğalâş olmaya ve dâ'imâ şenbe günü tıraş olan elbette bir belâya ve nekbete uğraya. **Ħikâyet** olunur ki bir Cehûd otuz doĥuz şenbe günü tıraş olup, kırkıncı tıraşında ğammâma varup yine tıraş olurken dellâka ayıtdı: Sizüñ peyğamberüñüz Muĥammed didi ki kırk şenbe günü tıraş olan, elbette bir nekbete irer ben kırk şenbe günü tıraş olurum bir nesne zuhûr itmedi didikde, berber daĥi ğâşâ ki bizüm peyğamberümüz yalan söyleye diyü ustura ile boğazını çalup helâk itdi.

⁵³⁰ “Ey her zorluĝu kolaylaştıran Allah'ım, ğüç ve kuvvet Allah'tandır. Rabbim kolaylaştı, bize zorlaştıрма, bu işimi hayırla sonuçlandır.”

Bâb-ı Hâzret-i Risâlet-penâh Hâzretlerinüñ Pend-i Şerîfleridür

Yigirmi nesne fakra ba'ışdür anları beyân ider 1. Yalıncağ işemek 2. Cünüble ta'âm yimek 3. Etmek ufağın ħor tutmağ 4. Şoğan şarımsağ kabın yandırmağ 5. Atasın anasın adıyla çağırmağ 6. Her ağaçla dışın kırcalamağ 7. Kapu işigi üstine oturmağ 8. Elini yuyup etegine silmek 9. Aç kırnına şoğan yimek 10. Ördümcek ağını oda kıomağ 11. Şabâh namâzını kıilup uyumağ 12. İlden evvel bâzâra gitmek 13. Bâzârdan ilden şoñra [gelmek] 14. Dilenci elinden etmek almağ 15. Ataya anaya yavuz du'â itmek 16. Yire kıoyu yatmağ 17. Mûmı üfürüp söyündürmek 18. Her işi besmelesiz başlamağ 19. Süpüründiyi kıapu ardında kıomağdur 20. Ni'mete şükr kılmamağdur bu zıkr olunanlaruñ cümlesinden şakınıp hazer **(95b)** eylemek gerekdür tâ ki fakırlıkdan emîn ola. **Bâb-ı hâzret-i resûlden menkııldür** 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm yidi ħaslet bir kimesnede olsa, dünyâsı ve âħireti ma'mûr ola her neye mübâşeret iderse bi'smi'llâhi'r-raħmâni'r-raħîm **ikinci** her ħâlde Allâhu Te'âlâ hâzretlerine ħamd idüp el-ħamdü li'llâh diye **üçinci** ħâzab deminde lâ ħavle diye **dördinci** muşîbet vâkı' olsa inna'llâhe ve innâ ileyhi râci'ün **beşinci** günâh eylese fi'l-ħâl istiğfâr idüp tevbe eyleye **altıncı** bir murâda niyet eylese inşâ'llâh diye **yidinci** dâ'imâ zıkrullâha meşğûl ola ħâğ subħânehu ve Te'âlâ hâzretleri cümlemize 'amel-i şâliħ müyesser eyleye âmîn.

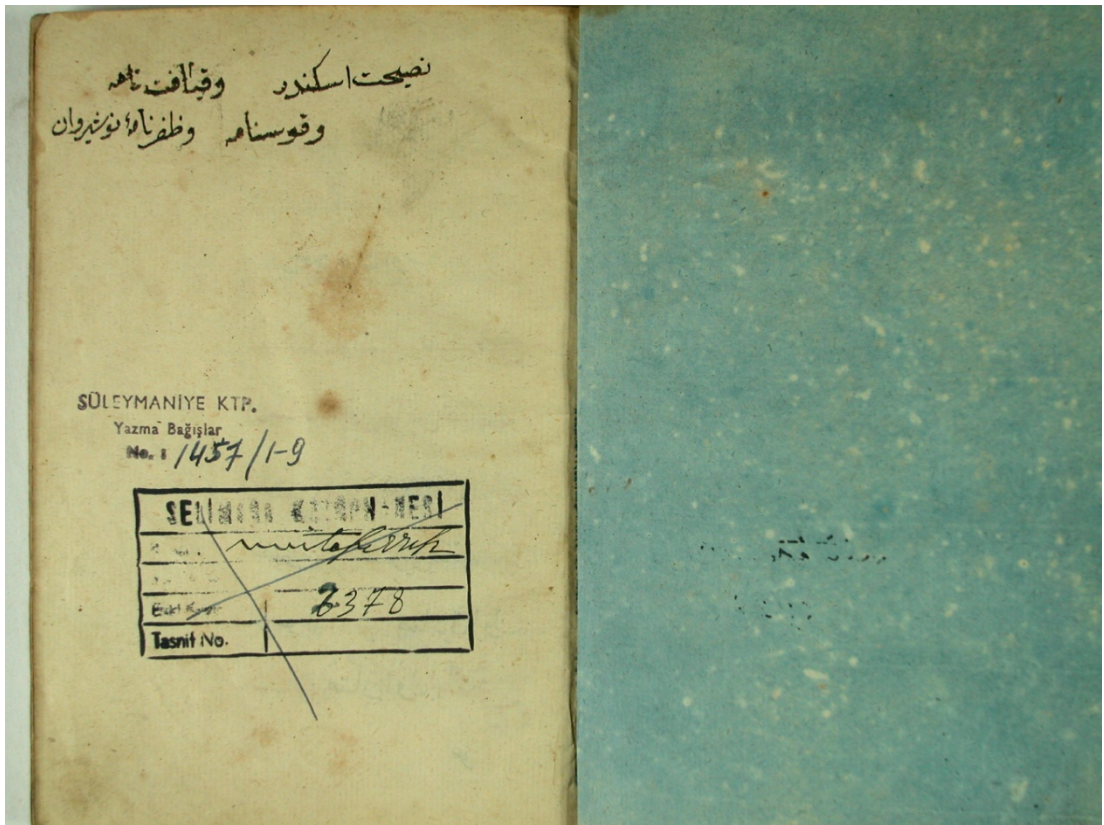
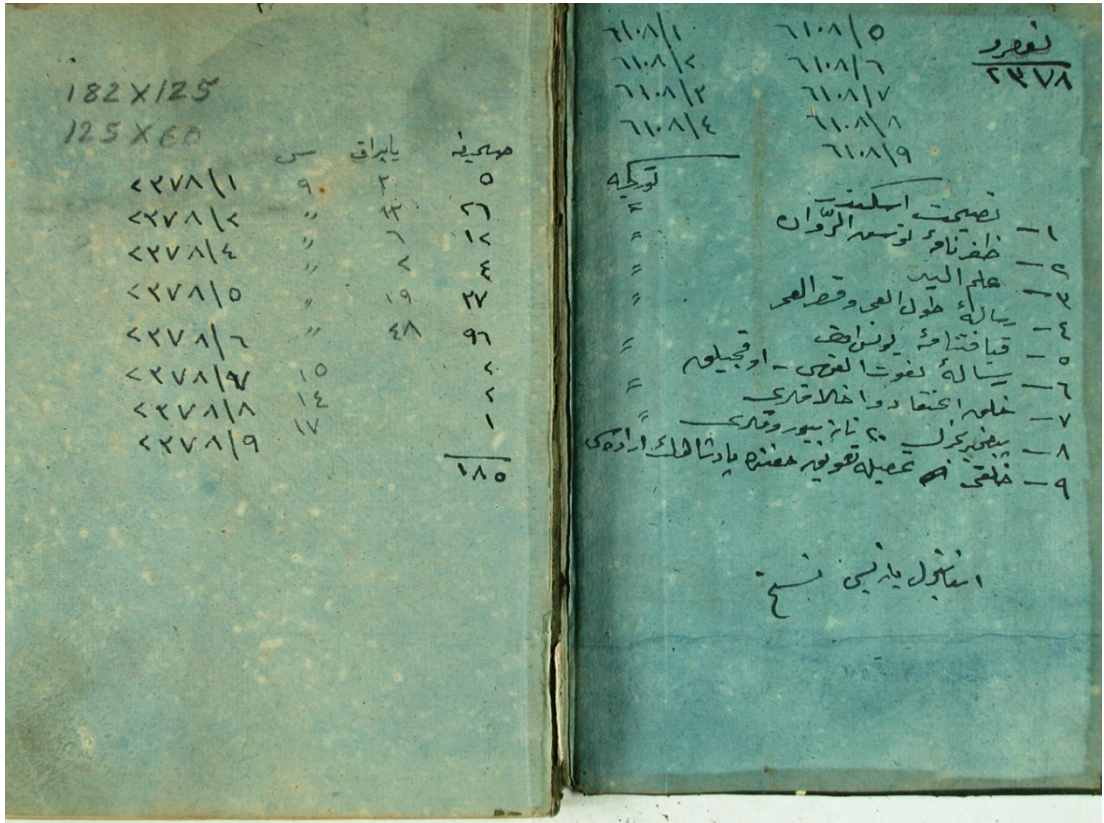
[Bir Padişah İradesi Sureti]

Sen ki apudan paşasın birkaç seneden berü miyan-ı milletde vuk[bulan] havadisat ve fesadat ve ihtilafat cenab-ı vacibu'l-vucudun aza-yı mubremi olup bir vechle defi tavk-ı beşerden haric olup ancak ber-mukteza-yı nebevi cumle ummet-i Muammed umur-ı diniyyeyi butun butun terk ve tahsil-i ulum-ı enbiyada usur idup, iqlim-i Islamiyyede maraz-ı cehl ogalmaqla “ظهر الفساد في البر والبحر بما كسبت ايدي الناس لينذيقهم بعض الذي عملو”⁵³¹ nazm-ı şerifi muktezası uzere cumlemiz heva vu hevese tabi olup, ahkam-ı şeriyyeyi butun butun terk ve farzları ve sunnetleri bırakdıgımız hasebiyle Hak celle ve ala hazretlerinun ar u hışmına mazhar olduı aşikar olup, ben ki hazret-i vacibu'l-vucudun edna ahkar uliyam. Mukteza-yı adr emr-i hilafet ad-i mulukaneme ihale olup imdi vekaletum hasebiyle cumle ummet-i Muammedi şeriat-i garraya davet ve ibadu'llahi taate rabet idup cumle mezalim ve taaddiyatdan men olmasıcun ferman iderem ki vuzera-yı izam u vukela-yı fihamsız sizleri daı “اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم”⁵³² nazm-ı kerimi fehvasınca taat ve iniyadıuz var ise fukara ve zuafadan zulm ve taaddiuzi aldırıp cumle ummet-i Muammedun aşsude ve emr-i raatlarına say iderseuz yuzuz a olsun yosa zulm ve taaddiden el ekmeyup hilaf-ı şer ile fukara ve zuafaya gadr sevdasında olursauz sizleri hazret-i vahibu'l-ahhar'a havale iderem hasmuuz Allah ve peygamber olsun ve siz ki cumle ummet-i Muammed'sunuz siz daı fena fillerden ve amellerden tevbear olup amal-i şalihaya turuşalum eger emr-i şerifume [itaat] itmeyesunuz Hak Teala hazretlerinun arını mulahaza idesiz ve's-selam.

⁵³¹ “İnsanların kendi işledikleri kutulukler sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya ıkmıştır.” (Rum, 30/41).

⁵³² “Allah'a, resulune ve sizden olan idarecilere itaat ediniz.” (Nisa, 4/59).

4.5. Mecmuanın Eski Harfli Metni

صاحب عزت اوست

اسکندر ذوالقربان خواجه سی
ارسططالپس خاض نصیحت
وز بیت ایچون کوندر دوکی جوابلورد
نصیحت اول سر یکی صقله ایکنی
از سوبله او جینی صادق اول
در دینی متان اول بشنخی

غو

غوغالو بردن نغرت ایله التیجی
بلا سبب کسه ایله خصوصت ایله
یدنجی کسه ذمایتیه سکرینجی
فقیر لری تحقیر ایتمه ضقوزنجی
اولولره رعایت ایله اوننجی
عقلک ضایع اولاجق قدرخم
ایجه اون برنجی مونوقی کت .
اون ایکنی بلد وک کسسلر
ایله مقارین اولمه وینز اولمه

صبا اول ارن او جینی هر کس
حقنده حلیم اول اون در دنجی
از کسه ایله مناسبت ایله اون بشنخی
شول کسیه اعتماد واعتقاد ایتمه
سنک ایله دو شمن لکی سبقت
اتمش اوله اون التیجی بر دشته کمر
اله کیر مسی حال اوله انوچون
غم بیوب ب حضور اولمه اون یکنی
برکونک مصیبتنه شاد اولمه

اون

اون سکرینجی سندن اولولر ایله
بحارله ایله اون ضقوزنجی
کسیه ریش خندک ایله یکرینجی
مستقیم اول یکرینجی مصیبتنه صبر
ایله یکرینجی طالعک آل و پرمک
ایله مغرور اولمه یکرینجی او جینی
متوضع اول یکرینجی دور دنجی متکبر
اولمه یکرینجی اول فکر ایله .
اندک سوبله یکرینجی التیجی سر یکی

او غلبه قله و دروانه لره سوبله
یکرمی یدنجی برایش ایشک دیلسک
اول ایشک صوکنی فکر ایله آندک
ایشله **یکرمی سکنجی** عاقبت اندیش
اول **یکرمی قوزنجی** مظلوم آهند
صقپان او **توزنجی** وازیک کسسه
اچمه درونکده صقله
فی بیان ظفرنامه نوش الروان عادل
راویلر شوبله روایت ایدر لکه

نوش الروان عادل تختنده او تور
ارکان دولت و اعیان مملکت
حضور شریفند هر بری بر لو
برند او تور رکن برز جمهر
کا ملدک پادشاه عادل بر نیچه
سواللر ایدوب برز جمهر دخی
بدیهه جواب ویرب پادشاه
امر آندی اول اسوله و اجوبه
باز دپلر ایدینه ظفرنامه دیونا

قود پلر و خزینه اچمند. صقل پلر
اولاد نه وصیت ایلدیکه اول
سوال وجوا بلر ایله عامل اوللر
ناکه سایر ملوک اوزره دانشر
قوتیله ظفر بوللر صکره مرور
ایا مایلر نوش الروان خزینه
سندک اخراج اولنوب آلدن الله
کلوب خراسان پادشاهی سلطا
سنجره واصل اولدی سنجران

ابو تراب ثانی نوح بن منصور سامانی
به که عجم خلیفه سی ایدی و بخاراده
او تور ردی هدیه طریقه کوند
دی نوح بن منصور رئیس الحکا
ابو علی سپندان التماس ایدیکه
اول ظفرنامه لغت پهلوی دکن
فارسی لغت ایلر ترجمه ایلر ابو علی
نوح بن منصور التماسینی
قبول ایدب ظفرنامه فارسی

دلیله ترجمه ایله حال بودر که
غریب و عجیب **سؤله** و **جوابه** در
وامور سیاستی و تدبیر مدتی
اول رساله دن مفهوم و معلوم
اولور و سلاطین ذوی الاحترام
وعلماء و امرای کرام لایق تحفه
و آنک ایله عمل ایلمک و عامل
اولمق دولت دارینک شرفیله
مشرفا و لمغه سبدر بردخی

و.

بومجلده ظفر نامه دن بعض **سؤله**
و **جوابه** لطیفه سنی تورکی دیننه
ترجمه قلوب تقریر و مختصر ایلمک
مناسب کورند و کجا جلدک تسویه
اونندی که الی الی **سؤله** در **سؤال**
نوش الروان عادل بر جمهر کلامه
ایتدی حق تعالی دن نه استینه لمکه
استد و کز غایتده معقول
و پسندیده مقبول اوله **جواب**

اول کامل ایتدی اویخ نشسته استنه
اول صحت ایکنی غنی لک اوجبتی
بلالردن امین اولمق **سؤال** اول
نه نشسته در که هر پرده و هر
زمانه لایق و سزاوار در **جواب**
هنرا و کرمک و مال جمع ایتک
و دوستلر کوکنی صقلامق
سؤال نام معقول و نامناسب
کار کورد و کم زمانه برد و سندن

نه

نه طریق ایله مفارقت ایلم **جواب**
اویخ نشسته ایله و ارب حالن
صورتا مغله و زیارت اتمکله
واندن نشسته استتمکله **سؤال**
ایستوی کیمه اصم لیه بیم که پاک
اوله **جواب** غایت ایورد و سته
دیلسک پاک اوله ای دوست
براپش کزیده یاریکه ایله سپاریش
سؤال اول نه نشسته در که همیشه

ادمه یا را ولور **جواب** یکیت لک
جاغنده علم او کر نمک پیر لکه عمل
ایلمک **سؤال** کند وی او کمک
کشی اظهار فضل تمک روادد
ولیکن کند وزین او یک خطا در
سؤال ایستلر سعیه می اولور
بوخسه قضا ایله می حاصل اولور
جواب سعی قضایه سبب اولور
سؤال یکیت لکه محبوب و پیر لکه

مغز

مرغوب نه نشنه در **جواب** یکیت
لردن ادب حیا و پیر لردن علم
واسته لکدر **سؤال** کیمدن
قورتمق کرک که غمدن خلاص اولنه
دید ی **جواب** شول کمدن کم
کند و فایده سی ایچون سکا تمق
ایدب جابلو سلق لرایلیه و ریخی
شول حسپس دن قورق کم صکر
دن بای اولشر اوله و ریخی شول

کسه دن قورق کم اول کر میوزین
کوسترب صکره صوق یوز کوست
سؤال سنخی کیمدرد پدی **جواب**
سنخی اول کسه در که بر نشنه
ویردکن صکره پشیمان اولیه
و کولی شادا وله **سؤال** اول نه نشنه
در که ادمه آنکه عمرین خوش
کجور بجانی آنکه بسلر دیدی
جواب دیندار اولغله و انتقام

المغه

المغه و بلادن خلاص اولغله **سؤال**
اول نه نشنه در که جمیع عالمه اکا
طالب و راغیدر اما اول اله کیمز
جواب صحت و شاد بلیق و عمر
و مخلص دست **سؤال** ایلمک
ندر **جواب** بر آملقدن دور اولوق
سؤال اول نه هنر در که عیب لودر
جواب سنا و عطا که یا نیجه
بله منتی اوله **سؤال** بهادر لوق

۱۲
نشانی ندر **جواب** انتقام المغه
قادر ایکن فراغت اید ب عفو
ایلیه **سؤال** اول نسنه در که
آدمک عملین مزین ایله **جواب**
طوغر ولقدر **سؤال** اول کمدر که
باقی وپاینده در **جواب** چوق جل
وعلی در **سؤال** عاقلرک فنقی ایشی
غایت بخششی در **جواب** خلقی بر اولقدر
منع اید و کپدر **سؤال** عیب لرد

فنقی

۱۳
فنقی عیب بیوگدر **جواب** آدمک
اول عیبین اولدور صکره اچمق
سؤال فنقی ساعتدر که آدمک
عمی آنده ضایع کچر **جواب** بر کسبه
ایلك اتمکه قادر ایکن اتمدوکی
ساعتدر **سؤال** فنقی بویر قدر که
انی خور طومتق اولمز **جواب** خدانک
ویغبرک و پادشاه بویر و غیدر
سؤال نه طریق ایله کچر **سؤال**

۱۴
بخشی در **جواب** قناعت ایله کچمک
بخشی در **بیت** شهی بیغم دور اهل
قناعت که چکمر ملک و مال
ایچون قساوت جهانک قانع اولن
آب وتانه باش کمز دیناده شاه
جهانه **سؤال** محبتی و دستلغین
خراب ایله **جواب** اولولردن نجل و
وعلما رن عجب و خاتونلردن
حیا سز لک و آرنلردن یلان **سؤال**

اول

۱۵
اول نه نسنه در که آدمک ایشین
بر اضر ایله **جواب** ظالمیری مدح
ایلك **سؤال** دنیای نه ایله بولور
جواب قوت ایله ویولداش چوقلغی
ایله **سؤال** نیجه کچمک کرک کم
طبییه محتاج اولمیز **جواب** ازیمک
واز سوبلک و آزاویومق کرک
سؤال فقیسی عاقل و دانادر
جواب از سوبلین و چوق دکلین

وچوق بلن **سؤال** خورلق ندك
 قوپر **جواب** طمعدك وكاهل لكدن
 قوپار **سؤال** دوست محبتى نه ايله
 زایل اولور **جواب** برسوكلوشنه سنى
 استه مك ايله **سؤال** اخلاق
 حمیده نك تغلیسی محمود در **جواب**
 بی منت تواضع و بی رجا عطا و سخا
بیت ندرد پراپسك اخلاق حمیدك
 تواضعله سخا در امید بنی آمدن

جانا

جانا بخل و خست فقی کمد رنه حمت
 فورنه عزت **سؤال** اول نه نشسته درکه
 دنیاده و عقباده زیاده معیوب
 و مذموم در **جواب** بکلردن ظلم
سؤال اصل تواضع ندر **جواب** کولر
 یوز لولکدر و لچقلره کوچیک نظر
 ایلکدر **سؤال** مشورتی کیملر ايله
 ایلک کرکدر **جواب** اوج خصلتی
 اولن کسنه ايله اتمک کرکدر دیننده

پانه اولنلر ايله و علما ايله و ایلک
 اتمک سور کس لر ايله **سؤال** پادشا
 کیملر ناخوش کلور و کیملر برامز کلور
جواب ابله لر و برامز سول بیجیلر
 و برامز ایشلور **سؤال** کیملر درکه
 دانا خلقا کا محتاج لر در **جواب**
 علما درکه عقله محتاج لر در
 و پهلوانلر درکه میدانک جلیه
 محتاج لر در **سؤال** اول نه نشسته درکه

جمعا

جمعه عالم انکله دوست اولور
جواب معامله ده انصاف کوز لیلر
سؤال علم او کر نمک ايله نه فاندن
 بولنور **جواب** اگر کا بر اپسه بوجه
 نام اسی اولور و اگر فقیر اپسه غنی
 اولور و اگر نامدار اپسه بوجه نام
 بولور **سؤال** رزق و مان نه ایلچوت
 کرک دیدی **جواب** احتیاجن کورچون
 و یا فقیر دوستلرینک حاجتین

کوریچون و دخی دوشمنی دوست
ایدنک ایچون **سؤال** اول نه نسننه در
ینزما بدن انگله بسنور **جواب**
ابور مصاحبی و ابور یوزین کورمک
و پاک طونلر کیمک و معتدل حمامله
کرمک و خوش فقولر قولا مق **••**
سؤال پادشا هلرینه محتاجلردر
جواب عالمله محتاجلردر **بیت**
اولور شه مردم دانایه محتاج **••**

بولر زابیلله خوشدر تخته تاج **•**
سؤال پهلوان و صاحب مزوت کیمدر
جواب آخرت نعمتین دنیا نعمتی **••**
اوررینه تقدیم ایدن کسننه کردر
سؤال مزوت نه نسننه در **جواب**
حق واجب ایلین در **سؤال** اول نه
درکه او قنور اما بلنر واکلنر **••**
جواب ایشلرک اخریدر **بیت**
او قونمقله بلنر آخری کاره قضایه

ویر در رضا حالده اول وار **سؤال**
اول نه لذید نسننه درکه طادای
هلاک ایدر **جواب** شهوتلر **بیت**
شکرین طئلور مرلذات شهوت
ولکن چکدر رطادانه زحمت **سؤال**
اول نه آتشدر کم یقدوغن کونیدر
جواب حسددر **سؤال** ققینادر
هرگز خراب اولمز **جواب** عدلدر **بیت**
بنای عدل یوز طوتمز خرابه وارر

هر یایی نك صوکی خرابه **سؤال** اول نه
طلودرکه صوکی آجیدر **جواب** عجله
اتمکدر کردیلوساک ایشک اولمایه نمر
• ایتمه کار کرده صفین هیچ شتاب
سؤال اول نه نسننه درکه هرگز
اسکیمز **جواب** بخشش اذقنا مقدر
بیت چالیش ایللیکه ایت کندوکی
معنادکه اسکیمز اولمز ایو آد
سؤال اول نه نسننه در اول قنقی

دشمند که جمله دوستلردن عزیز کرد
جواب نفس در نفس غایت عدو در
ضاقت اندک چقار راد مجایمان
وجاندن زبوندن نفس اندک خلق
خلق عالم **سؤال** قنقی مرصد که
جمله اطبا آنک علاجنده عاجز
در **جواب** حماقت در بیت حماقت
اول مرصد را می ملک خوکه عاجز
علاجنده ارسطو **جواب** قنقی مرصد که

خلق

خلق اندک قاجمزلر **جواب** عشق در **سؤال**
اول نه بوجه لکدر که جمیع الحقلک
الجفدر **جواب** تکبر لکدر **سؤال** اولک
زیبندر که جمیع زینت لک اعلا سپید
جواب پاک لکدر **سؤال** او یقونه
نسنه در **جواب** اغرا و یقودر
سؤال او یقونه نسنه در **جواب**
او یقوب نسنه در که بریانی اولوم
و بریانی مد لکدر **سؤال** اولوم

نه نسنه در **جواب** اغرا و یقودر
سؤال اول قنقی یاره در که اوکلز
جواب مظلوم لک ظالم لردن
ایریشن ظلمی یاره سپید ریدلی پس
بزرجمهرک نصایحی بو اراده تمام اولکم
در بیان علم الیه
الوک اوزونلغی و قیصه لغی و دخی
بزمقلرک اوزونلغی و قیصه لغی و نیه
دلالت اتد و کنک علمین بیان اپدر

و بو

و بو علم غایت پله شریف و لطیف در
و علم فراستدن عدا اول نور و عمرک
قیصه لغی و اوزونلغی و مالک کثرت
و قلتین و سنلک زیارا و نما سنی
و نقصاننی و کسب و کارک و عشا
روز کارک احوالنی و سعادت
و شقاوتنی بو علمدن معلوم انمک
اولور معلوم اولاکه بو علمک
فائده سی فائده سی بودر که اولاک

بوكلىش ابرشم اله سن و بش برمفك
طولنى بشقه بشقه اولچوبالهن
بش برمفك طولى ابرشم معلوم
اوله صكه اول ابرشمك براوجنى
دبر سكه دپه سندن اكا ابره
المرفق دپر لوطوبالوك ايج
بوزندن آيه اوزر نك صرچه برمفك
بوكولم پينه يتشد و سن كور سنكه
صرچه برمفك قنقى بوكولم نه و بوكولم

ينك

ينك قنقى موضعنه يتشمشدر ذكر
ايدى جكن احكامى ودلالانى بوزنك
معلوم ايدينه سن و بز بو موضعنه
الوك صورتى و بر مقرك و خيظك
شكلى تصوير ايدى لم و بر مقرك
مقدارن نر يردن الموقرك حروف
معجم ايله تعيين ايدى هر هر موق
ايچون ايجد هوز حروفندن
ايكيش حروف اون حرفه وارنجه

تخراپده لم تاكم تقليم و تفهيم ايچون
اسان اوله صورت يذ بودر شمده
معلوم اوله كم بر مقرك مقدارن
خيظله الموق استرسك كركد كره
خيظك اوچنى صرچه برمفك
اصلندن كه آنك اوزر پنه ا
يازلمشدر طوته سن صرچه
برمفك باشنده ب يازلمشدر
لس صرچه برمفك يانده غي بوقك

اكا

اكا طهارت برمغى دبر لرانك دنجى
طولنى بوكه كوره اله سن وانك
اصلنده ج و باشنده د يازلمشدر
واورته برمفك اصلنده ه و باشنده
و يازلمشدر و شهادت برمفك
اصلنده ز و باشنده ح يازلمشدر
و باش برمفك اصلنده ط و باشنده
ي يازلمشدر حرفدن حرفه برمفك
طوليدر بش برمفك طولنى الدت

صکره اول خیطک او جی دیر سکا
دیر سندن که اکا ابره المرفق دیر تر
طونه سن و کون سن که اول خیطک
بر او جی الوک ایچ بوزندن صرچه
بر معک قنقی بوکومنه بتشور
وقنقی سندن متجاوز اولور احکامی
اکا کوره بیان ایدم مثلا اگر خیطک
بر او جی دیر سکا دیر سندن اولوب
و بر او جی صرچه بر مغنک اولکی

بوکومنه

بوکومنه یتشمیه دلالت ایدر که
الله اعلم بوالرک صاحبی قادر اولیکه
اون انچه و یادخی زیاده ضبط
ایلیه بلکه معیشی لقمه لقمه **یور**
جدید رزق قیلندک اوله حاصل
و محصور خلق الذن اوله اگر خیطک
او جی صرچه بر مغنک اولکی بوکومند
تجاوز ایتیمیه دلالت ایدر بونوعه
الوک صاحبی عاجز و فرمانده کسه

اولا و معیشتی تحصیلند غایتیه
کا هل اوله و اون انچه نک جمعنه
قادر اولیمه و اگر لپنه بر نشسته
کیرسه ینه فی الحال حج اولنه
و اگر خیطک او جی صرچه بر مغنک
اولکی بوکومند تجاوز ایدب
مفصلک نصفنه و یا خود نصفند
اکسپکه و یا زیاده یتشورسه
دلالت ایدر که بونوعه الوک

صاحبی

صاحبی کسب معاشه قادر اوله
کسیه محتاج اولیمه اقامالک
جمعنه قادر اولیمه و لپنه
کیرن تیز خرج ایدم غایتی بوم
عمری تمام اولنجه دخلی خرجنه
و فا ایلیمه و اگر خیطک او جی
صرچه بر مغنک ایکنی بوکومند
تجاوز ایدوب ایکنی مفصلک
بعضسنه یتشه دلالت ایدر

بوتوعه آلوك صاحبى كسب دراهم
دنياده قادر در وضبطك ماهر
اما چوق مالك جمعته و تحصيلته
قادر اولمز والينه كپه نى تيز
خج ايدر واكر خيطك او جى
صرجه برمغك او چي بولكومه
يتشورسه بوتوعه آلوك صاحبى
اون بيك قچه كسپته قادر اولمز
بلور اما آرتوغه قادر اولمز اكر

مخبر

تحصيلته و جمعته قادر اولمز
ودخى زياده مال سببى ايله حاكم
وامپرا اولمز والله اعلم پس معلوم
اوله كه بوتوعه غايتله منير علم
در حكا هند و بخارا و بخارا
بوتوعه استعمال ايدر
هنا احكام كثير اولاد و قلت اولاد
حكا هند فاتنه قاعده بودر كه
چونكه برمغك اولادى چوقمى

آزمى اولور بلك ديلسك باش
برمغك بولكومه نظر ايدن سن
اكر باش برمغده اولن بولكولر
اپكشركوز پكورا اوله دلالت
ايدر كه بوتوعه آلوك صاحبى
كسنيه اولاد ذكور انا سچوق
نصيب اولوا واكر باش برمغده
انجق ايكى بولكولم و آردر وايكى
موصلى غايتله يوشق و چيكي

سز

سز دلالت اولاد
اكر اولادى اولور سه رخى بيشتر من
الله اعلم
هنا احكام طول العمر وقصر العمر
اكر عرك قيصه لغن و اوزون
لغن بلك ديلسك قاعده بودر كه
ضاع آلوكى طوغرى اچوب
وبرمغك بولكولم منسوب و مبسوط
صكن صرجه برمغكه نظر ايدن سن

واوز نلقی طهارت بر مغنه او چینی
 بوکومندک کچوب مفضل اعلاسنه
 يتشورسه عمراز و نلقنه دلالت
 ایدر اکر صرچه بر مغفک او چینی
 بوکومنه يتشورسه عمرك توستنه
 دلالت ایدر واکرا او چینی بوکومنه
 يتشویب ایکنی بوکومنه وبادخی
 اکسکده قالورسه عمرك قیصه لغنه
 دلالت ایدر **ودخی عمرك طولی**

وقصری

وقصری بلنک ایچون قاعده بودرکه
 ایدره اولن بوکومه که صرچه بر مغفک
 النندن و شهادت بر مغفک اراسنه
 نظر ایدر سن اکر بوکمه غایتله
 اشکان و ظاهر اولوب صرچه
 بر مغفک النندن ایدر نک بر طره فنه
 تجاوزاتش اوله عمرك اوز و نلقنه
 دلالت ایدر واکر غایتله خفی اولوب
 صرچه بر مغفک النندن ایدر نک

بر طره فنه تجاوز دکسه عمرك
 قیصه لغنه دلالت ایدر واکر ایدر نک
 عرضی مقدارینجه نه زاید و نه ناقص
 ايسه عمرك توستنه دلالت ایدر که
 ما بین الستین و الخمسین در الله تعالی علم

عنا

هَذَا فِي بَيَانِ قِيَامَتِ نَامَةِ مَرْغُوبٍ
أَزْ تَأْلِيفَاتِ مَرْحُومِ بُولُغْسِ أَفَنْدِي
رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ رَحْمَةً وَاسِعَةً
 معلوم اولاکه ارستطاليس
 ويقرط و امام شافعی و امام مرزی
 و شیخ الموحدين و سيد علی همدانی
 و سایر حکماء هند و روم متفقندر
 احسن خلقت واعدل هیئت بودرکه
 غایتله اوزون اولیه قیصه دخی

اولیه ذاتی بوشق اوله وغایتله
اق اولیه بلکه حمیت اوله و صفت
اراسنده اوله که اکندم کون
یعنی بغدادی اکلواوله وصاحی
قویرجق اولیه وهم صیاحی و صفا
اوزون اولیه و متوسط اوله
وغایتله قبلی سیاه اولیه قرال
شکلنده اولویوزی اوزون
اولیه وقتی دکر می دخا اولیه
وکوزلی

وکوزلی چوقورا اولیه و کوزلینک
چوغنی سیاه اوله و اگر هب سیاه
اولورسه نوز علی نوز بنی ادمه
بونوعه کوز بولنزا بنق حضرت
رسولده و ارایمش صلی الله علیه
وسلم و باشی بیوک اولای علاما
دولت در و کورکری عربض
اولا که علامات شجاعتر
اما عربض القفا اولیه که علاما

حما قدر و بوبنی طوغری اوله
و آردی معتدل اوله اوجه سند
و اکوزغه سند ات اولیه و بر
اینجه و اوزون و ایاسی کشاده
اوله و جوق سوزلر و چوق کلچی
ایدیحی اولیه مکر حاجت و قند
وقتی اولیه و بطی اولیه نظرند
فرخ و سرور اوله ماله طامع
اولیه حکما و علما بیور مشردر
اعدل

اعدل صفت و احکم خلقت بودر
رسول حضرت تلمینک خلقتی بوبله
ایدی صلی الله علیه و سلم پس
برکسنه اگر قادر اولورسه که
شونجین کسنه بولوب مضاحب
ایدینه فیها ونعم و بونوعه کسنه
نادر الوجود در و لا کوا که
قیافنک اکثری خوب و مرغوب
والن ایله مضاحب و تندر حکما

وعلما بیور مشل در که غایتله
اق اولن کمنه که کوزلری اشقر
واللری واسع وچکه سی طار اوله
باشنده و کوره سنده قیلی
چوق اوله و صقالی اوزون اوله
غایتله قبا اوله که اکا فارسیجه
بله ریش دیلرنته کم حسام لغتد
ذکر ایدر طاشغی دینیه دیلر.
با کند صقلی قبا یه دیلر بله ریش
شمی

شمی بزبومحله سلفک ترتبینه
رعایت اولنوب قیافتی باشدک
ایاغه وارنجه هر عضوک احکامی
تحریر ایدله لم ان شاء الله تعالی
اولا قیافت علمک حدی و تعریفی
بودر **الفراسه عیان عن الاستد**
باحوال الظاهره علی الاخلاق
الباطنه یعنی فراست علی انسانک
احوال ظاهره سنک اخلاق

باطنه سنه اسند لال ایدله سن
فمن ذلك الرأس احوال ظاهره نک
جمله سنک بری باشدر معلوم
اوله که باش بدک صومعه پید
وحواس خمسسه ظاهره نک جامعدر
وجوق علامات یانه مظهردر.
پس باشلرک افضلی واحمدی معتدک
اولاندر وصفتی بودر که طویکبی
مستدیر اشکل اوله وطولو نلری
بر مقدار

بر مقدار ایچری اوله واوکی اردی
سهلجه چقوق اوله و بونوعه بش
عقل تمام وحسن وفهمه و فکر پیچیه
دلالت ایدر وصاحب اوصافی حمیده
متصف کمنه در **سیر بزرك بيوك**
باشهت عالیبه دلالت ایدر اما
غایتله بیوک اولیجوق بلاهته و فکرک
فسادنه و رایک اضطرابه دالدر
سیر نسیار خرد غایتله کچویک

باش عقل سز که دلیدر **موی دوش**
ایری قیل شجاعته دلیدر **موی نرم**
یوشق قیل قور قافلعه دلیدر **موی**
مقتله ایری لقه یوشق لقه معتدل
اولن قیل صفانک اعتدالنه در دالدر
موی بسیار بزپشت ار قه اوزرنه
چوق قیل اولن شهوت حریص اولغه
دالدر **بسیار موی بزسانها و گردن**
بونید و کور کرا اوزرنه چوق قیل

اولن

اولن شجاعت و حماقته دلالت
اپدر **بسیار موی در شکم و سینه**
کوکس و قرین قلو اولن ایله لکه
دلالت اپدر **موی اندک بر اعضا**
کودده قیل ز اولن طبع لطافت
وز کاوتنه دلالت اپدر **رنک سرخ**
آستی غایتله قیل بکولوا اولن ایومک
لیکه و تیز تیز او یکه لثوب سهل فسنه
دن خشم و کین اولغه دالدر **رنک**

زرد و بیعت علت سز صاری بکن
حُبث باطنه و نفاقه دلیدر **رنک**
سرخ و سفید اقلو قیل بکن اخلاق
حمیده نک اعتدالنه و طبع و مزاج
استقامتنه دالدر **رنک سرخ صاف**
قریل بکن سیاسته دلیدر **رنک**
زرد و سیاهی مایل قیر مایل صاری
بکن اخلاق ذمیه دلالت اپدر **رنک**
آستری یعنی کندی کون بغدای کلو بکن

بکن

بکرن لکه و اخلاق حمیده به دلالت
اپدر **پیشانی قراخ و بی عروق و اعضا**
سیگر سز و طم سز اچق اپن محاصنه
و ناساز کار لغه دلالت اپدر **پیشانی**
متوسط اورته اپن دماغ قوتنه
و فکر صحیح دالدر **چین در میان**
آبرود پیشانی از جانب بینی الین ایله
خاش اراستنه واقع اولن بو کومکه
باش جانیندن بورون اولق قهر و غضب

و با یم نامناسب ایشرا بشکه دالدر
چین پیشانی از جانب شقیقه النواک
بوکومی طولون طره فندک بکا اولسه
زوکاوته دیلدر **چین پیشانی بسیار**
النده چوق بوکلم اولق اکشتی صورتلو
ولاف و کذاف اورمق لغه دیلدر •
ابروی بسیار موی قلی چوق قاش
غم واند وهه دیلدر **باریکی سکر**
ابروی از جانب بینی بورون طره فند

قاشتک

قاشتک اینجه لکی مخصوصه دیلدر
ابروی از جانب شقیقه طولون طره فندک
قاشتک بوکسک لکی تکبر و لاف اورمغه
دیلدر **ابروی کشاده** اراسی ایچ قاش
فرح و سرورده دیلدر **ابروی بارینک**
اینجه قاش زکاوته و بهجتیه و سرور
و نفسک لطافتیه دیلدر **ابروی سسط**
اوز و نلقده قیصه لقمده یوغونلقده
و اینجه لکده معتدل اولن قاش قبض

ویسطق اعتدالنه دیلدر **چشم**
بسیار بزرگ غایتله بیوک کوز کاهل
مزاج اولغه دیلدر **چشم بسیار**
خرد غایتله کچوک کوز خفته دیلدر
چشم متوسط بیوک لکده و کچوک لکده
معتدل اولان کوز سبک روح لغه
دیلدر **چشم فرودفته درغور چقور**
با تمس کوز مکر و حسده و حیلّه و فساد
دیلدر **چشم بو حسته آزدوی بوزی**

اوزره چشم کوز که اکاخطه دیرر
و فارسیجه بیرون روشیده دیمک
اولور و بونوعه کوز حیا سزلغه و نیز
نیز او یکه لنمکه و چوق بیک بیکه و نخیل
لکه و نادان و احمق اولغه دیلدر
چشم زدن بسیار زور و چوق
و نیز نیز کوز اچوب اورتمک مکر
حیلیه دیلدر **چشم زدن دیردیر**
کیچ کیچ کوز اچوب اورتمک ابله لکده

و کم فهم اولد و غنه دلیدر چشم
معدل در سرعت و بطون تیز نیز و کیم
کیچ اچوب اور نمکه . معدل اولن
کوز عقله و فهمه دلیدر بسیار
سیاه غایتله قره کوز سودایه دلیدر
چشم از روق کبود چینی کوز بی حیالغه
واویکه دلیدر چشمی که از غایت
کبودی به سفیدی مایل باشد بر کوز که
غایتله کوز اوله رخ آقه مایل اوله

فور قافلغه و ابله لکه دلیدر چشم که
سیاه باشد نه به افراط غایتله سینا
اولمیان کوز عقله دلالت ایدر چشمی که
خرد به باشد و لوزان کبودی بر کوز که
چکوچک و در تره بی و کوز اولای حیا
ونی ناموس لغه و مکر و جلیبه و شهوت
پرست لکه دلیدر چشم از روق مایل
بر ددی زعفرانک زعفران صار و سنه
مایل اولن کوز کوز بر امر صفتله

دلیدر چشم شهلا الاجه کوز جمیع
کوز لک ابو سپندر و اخلاق حمده به
دلیدر چشم سبز مانینه فیرون
باشیل کوز که بیرون رکنده اوله
تورگیچه اکا چینی کوز دیر بر امر
صفتله دلیدر و اگر چینی لکده
غیری کورده قویل و یا اق نقطه لر
اولسه زیاده بر امر لغه دلیدر نفوس
یا الله من ذلك چشم لعل شاشی کوز

مسخره لغه دلیدر چشم آغور بر کوز لوز
شومدر دجال وقت در اما انادن
دوغه کرک اگر چه جمیع اعضا اوصاف
حمیده به و بر امره دالدر اما کوز دلالت
ساز اعضا دن ارتوقدر نته کم سابقا
ارسطالیسک کلامنده مفهوم
اولدی بینی در از بار یک بوروک
اینجه اوزون اوله خفته و هرا بشد
ایومکه دلیدر بینی بهن بصی

بورون که انجا عجبی فطس و صاحبیه
افطس دیر عقل سز که و تکبر که
و شهوت دلیدر **فراع سراج بینی**
بورونک دلیکی بول لغی حقد و حسد
دلیدر **بینی معتدل در داری**
و گوناهی و تنگی و فراخی اوزون لغد
و قصه لغد و طار لغد و بول لغد
معتدل اولان بورون کماسته و خوا
صحتنه دلیدر **دهن فراخ بول اغز**

قور

قور قافلغه و بورک سز لغه دلیدر
لب سبطر قالن طوطق حمافته و
غلظتنه دلیدر **لب لاعز** اینجه طوطق و اورطه
فهم و فراسته و طبیعت لطافتنه
دلیدر **سخراب و کبودی و سفیدی**
دوراغک اقلغی و تزیل لغی و کولک لکی
برامزادر **دندان لاعز و کشاره کچوک**
دیش که آراسی اچق اولانیتک ضغفنه
و باطنک سست لکنه دلیدر **دندان**

داری بزرگ اوزون و بیوک دیش
شیر میل و فتنه انکیز که دلیدر
دندان میان کچوک لکده و طار لغد
واجوق لغد معتدل اولان دیش طوطق
سویکه و ایوسویکه دلالت ایدر
دندانهای کج و ناهوار و برهم افتاده
اکری بوکری بر برینک اوزرینه دوشمش
دیشلر مکر و حیلده و طبیعتک ناهوار
و ناموزون لغه دلالت ایدر

زغ

زغ معتدل اینجه اککن خفته و سبک
بارغنه دلیدر **زغ معتدل** اعتدال
اوزن اولن اککن عقله و فهمه
دلیدر **فحاسین تنک** یفقه صقل
ایو خلقه دلیدر **فحاسین کرد** دگری
صقل و قار و تمکینه دلیدر **فحاسین**
یسپاژ دراز غایتیله اوزون
صقل عقل سز که دلیدر **فحاسین**
یسپاژ موی چوق قالدو صقل یعنی

بَلَّه ریشتر که تور که آقا قبا صقل
دیبر لر ایله و غلیظا طبع اولمغه و خود
بسند لاف کزاقا ورمغه دالدر
رؤی بزکوش جوق اتلو یوز کاهل که
وجا اهل که دپلدر **بسیار کوش**
بزکونه رؤی بیجا قلا تلی اولمچو
طبعک بولانق لغنه دپلدر
رؤی که بزکوش اندک باشد
اتی ازاوین یوز بزک لغنه و همه
هر

وهر ایشده اهتمام اوزره اولمغه
دپلدر **رؤی بسیار کز** غایتیله
دکرمی یوز بلاهته دپلدر **رؤی**
بسیار خرد غایتیله کچوک یوز
حقنه و سبک یار لغنه و جا اهل
وجا بلوس اولمغه دلالت ایدر **اعتدال**
رؤی در بزکی و خردکی بیوک
لکه و کچوک لکه و اوز و نلغه
و دکرمی لکه و اتلو آسوز اولمغه

معتدل اولان یوز افعال حمیده
واقوال پسند پدید دپلدر **کوش**
بزک بیوک قولق عمو اوز و نلغه
و نیز و نند لکه دپلدر **کوش بسیار**
خرد غایتیله کچوک قولق شرتنه
وقده و عمرک فیصه لغنه دپلدر
کوش بسیار بزک غلیظا فناده
غایتیله بیوک قولق که قالن و ^{شکو} و دو
اوله جهله و طبیعتک غلظتنه دپلدر
کوش

کوش درازی قلو قولق سمعک
جود تنه و اصلک کثرتنه و فهمک
قلتنه دپلدر **کوش افراشته که**
بکوش حیوان است دپیه دوغری
قالقمش قولق که حیوان قولاغنه
بکزیه عمرک اوز و نلغه و همیک
علونه دپلدر **قد بلند** اوزون
مبارک اولدوغنه و ساده طبع
اولدوغنه دپلدر **قد کوتالا**

قیصه بوی فتنه انگیز لکه د کین
دار و عداوتلوا و ملغه د لیلدر **قدیمیا**
اورته بوی حکمته وزکا و تروا و صاف
اعتدال اوزره اولمغه د لیلدر
اواز سبط بر یوغون اواز تک بر
و عقل سز لکه د لیلدر **اواز خوش**
ایوا و از عقله د لیلدر **بزدی سخن**
کفتن تیز تیز سویلک و چغیره
چغین سویلک جهله د لیلدر **نفسد**

دراز

^۰ دراز صولغی و زون چمک بلند
همته د لیلدر **نفس کونا** صولغی
قیصه چمک باطنک ضعفنه د لیلدر
کوشت بر یومشقات طبعک
لطاقتنه د لیلدر **کوشت غلیظ** ابری
ات پرا من خلقه و فهمک ضعفنه
د لیلدر **بسیاری خند زدن**
دست بردست دیگر و یا برانوزد
چوق کوملک ال اله اوزمق و یادین

اورمق عقلک ضعفنه و حسد و بخله
د لیلدر **خنده بلند** به اواز فهم
ایله کوملک حیا سز لغه د لیلدر
نفسم یشم خنده طریقله کوملک
یعنی یارم کوملک اخلاق حسنیه
و شرم و حیایه د لیلدر **خنده**
ناکردن کوملک مزاجک ضعفنه
و مرضنه د لیلدر **دیو دیو سخن**
کفتن و حرکات دیو دیو کردن کیچ

سویلک

سویلک و کیچ کیچ حرکت ابلک کم
فهم اولد و غنه د لیلدر **سرعت**
در سخن و در حرکات سوزده
و حرکاتنه سرعت اوزن اولمق تیز
فهم اولد و غنه د لیلدر **کردن**
کونا قیصه بیون مکر و خیانته
د لیلدر **کردن بسیار** دراز و یا ابلک
غایتیله اوزون و آنچه بیون فورقا
و حماقتنه د لیلدر **کردن سبط بر** غوغ

بیون جهالتہ وسفاہتہ دلیلدر
کردن متوسط اورتہ بیون مزاجک
اعتدالنه دلیلدر **شکم بزک** بیوک
قارین حرصہ وشہوتہ دلیلدر:
پشت بہن یاضی ارقہ کردہ نک
قوتنہ وتکبر غضبہ دلیلدر **پشت**
حمیدہ بوکش ارقہ وایوفکہ وزکاؤ
دلیلدر **کنف بہن** یاضی کورک حافتہ
دلیلدر قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ

وسلم

وسلم آنک لعرضۃ القضاء کتابۃ
عن الحماقہ **ساق وراز** اوزون
جاہل کہہ ومحبتہ وتکبر و عطاہ
دلیلدر **ساقہا کوناہ** قصہہ انجک
مکر وشترتہ دلیلدر **ساقہا معتدل**
اولن انجک شجاعتہ وسناوتہ دلیلدر
انکشترای دراز اوزون برمقلر
فہم وادراکہ دلیلدر **انکشتان**
کوناہ قصہہ برمقلر کند طبیعت

اولد وغنہ دلیلدر **انکشتان نرم**
وکف آید نک وبرمقلرک بوشق لغی
عقل وادراکہ دلیلدر **ناخن سفید**
اق طریق غایتیلہ ایود زکاوتہ
دلیلدر **ناخن ہای معیوب** عیبلو
در نظر بد اخلاقہ دلیلدر **پس البتہ**
کر کرد عاقل اولن کسنہ کند وبتنک
اعضاستنہ واجزاسنہ نظر ایلیہ
وکون کہ ہر عضوی نیہ دلالت اپد

کا

اکا کون عامل اولوب تبدیل اخلاقہ
سعی ایلیہ تا کم بہشتک ہشتدی
آنک یوزنہ اچلوب اخلاق ذمیمہ نک
درکاتندن تورتلہ بستر اللہ لنا
ولکم المطالب العالیۃ والمأرب
العالیۃ آمین یارب العالمین
بجرمہ سیتدا المرسلین وفتح البین
هذا الرسالة فی بیان نغوت القوی
وما فیہا بالعربیۃ یعنی عرب دلجہ

بابوك صفتلرين بيان ايدر عرب
دلخه يابه قوس ديرلر جمعنه قسى
واقواس وقياس ديرلر بابوك طرفه
سینه ديرلر بابوك كويش بغلايجق
يره اوجه واربخه طرفه ديرلر سينك
ارقه دن ياننه عقار ديرلر سينه
اختره وصله قاتنه ركه ديرلر
ركبه دن قبضيه دكن بليت القوس
ديولر وقبضيه عجمس القوس ديرلر

شول

شول سوك كه بوينوز قوشدوغى
يرده دراكا بوينق ديرلر بابوك بوقار
وصالنه بيت اكل وبيت اعل وبيت
الرمي ديرلر اشاعه وصالنه بيت
الاقصر وبيت اسفل وبيت الاسقا
ديرلر بابوك ايجيه مقابل ياننه
انتي القوس ديرلر ودرشمنه
يانشانه مقابل ياننه وحشى
القوس ديرلر بابوك اوازته حسب

ديرلر كره پشته ودرلر وشرعه ديرلر

فصل

في لغوت السهم يعنى اوقوك صفتلرين
بيان ايدر اوقه سهم ديرلر و نشاب
ديرلر ونبله و مرماط وعله ديرلر
كرته فوق ديرلر كوك ايكى ياننه شرا
ديرلر يلكنه قده ديرلر بللكوك
كردن يكا اولن اوجه عقبه ديرلر
يلك طور ودرلر حقي ديرلر اوقوك

شول

يلكدن كيروسنه زقره ديرلر ودرلر
اكاروسنه يعنى اورته سنه ميان
ديرلر اينجه يرينه مدره ديرلر دمردن
كپر دو كچين رعط ديرلر رعط
اوستنده كي سكره رصفه ورفضا
ديرلر دمردنه نصل ديرلر اوقوك
دمر ننه قتره قطبه ديرلر اينلو
اوزون دمردنه مشفص ديرلر
اينجه اوزون دمردنه سرده ديرلر

دیرلراورته سی یوجه دمره نه **شل**

دیرلراوقوک بلکنک قرنه قرنه

یارقه سی آرقه سنه کما **کالغاب**

دیرلراول عیبدر شملک صکه

اوقا تمغی بیان ایدمه **لم**

صاحب عزت اوسته

فصل

اوقا تمغی اصلی یدی در نهایتی اوچد

اول یدی **انتصاب** و **تفویق** و **تفله**

قبضه و **اعتماد** و **افلات** و **فتحه**

بالشمال در

بالشمال کلدک اهدی بویدی نیک

معناسن شرح اینک لم تا که طالبه

معلوم اوله **انتصاب** قائم طور مقدر

تفویق کونکدر **تفله** کلیت نکدر

قبضه تو تمقدر **اعتماد** در نکدر

افلات ششم کدر **فتحه** **بالشمال**

صول لیلله اچمقدر و اولکه اوچد

سرعه **بالسداد** در یعنی نیز نکدر

برله **استیفا** **بالاستواد** در یعنی

نیز کدر **استلق** **استیفا** **بالاستواد**

در یعنی تمام چمک کدر در **سستک**

برله و **نظر** **قلمقدر** راست فکرله

فصل

فی کیفیت الارتياب یا بی پنجشی

کریشلمک کر کن بیان ایدر **بلک** **کرک**

تا حاجت وقتنده مقصود حاصل

اوله اون نوع دخی بونده ذکر و نند

نوع اول اولدرکه یا یوک **قبضه** بی

صول

صول لکله طوته سن برنجق برمقلک

التند اوله **بیت** **الاسقاطک** **سبیو**

صول یا غک باش برمغی و یا نند

و اورته برمغک **التند** قیله سن

و **بیت** **الرحمی** **دیرک** اوستنه قویتر

صاغ الوکی **بیت** **الرمیک** عققارند

قویتر سن **شهادت** برمغکی **سینک**

صاغ یا ننده و باش برمغی **سینک**

صول یا نند قیله سن نیجه **التند**

آنند صولک برله قبضه و چکه سن
صاعکله سیئه ایه سن باش مرف
وباک بر مفکله کریشک خلقه سن
کز ایچنده قویاسن آنند سیئه
القوش طوته سن یا یوک ارقه سن
بر او کروشی کوزوکه قرشوروندون
سن همیشه صولک الوک قبضه دن
آبریمه سن وصاع الکله سیئه
بیت لاسقاط دوته سن صاع

اوموزوک

اوموزوک اوستنده آنند کرپشه
نظر قیله سن اگر کریش قبضه نک
اورته سننده وایکی صالک سینک
اورته سننده ایسه خوب اگر مخالف
ایسه بجهد ایدب راست ایلیه سن
آنند بیت الریمه و بیت لاسقاط
نظر قیل بر برنه غالب اولسون
اگر غالب اولمش ایسه عدلله خدمت
آیله تامعتدل اوله بو طریقته فایده

سیئه صولک ایاغک بر مقلری التند
التند قودوغک سیئه بر مقلر
ایچنده قرار ایدر بر مقارانی محکم
دو تر سوشمکدن امین اولور اگر
سیئه ایاغک التند قلسک
سوشمکدن امین اولور یایه فساد
ایریشور صولک الکله قبضه دوتغک
فایده سی اولدرکه یای بوریلوب
فساده و آرمیه بغرن اولیقدن

اشغه

اشغه دیناوستنه قودوغک قورمه
ککز اولور و صولک اله قوت اولور
سیئنی کریشله طوتبارقه سن
بر او کروشی کوزوکه چویردوگک
ونظر قلدوغک کرپش اوزون
یا اوزوگک اولسون دیواحتیاط
ایچوندرکه کرپش بوشا نوب یای
سکر یوب صنمون ایچوندر سیئنی
اوموزد و سیئه کتور و بکریشی

صفاد و غک کرپش صاعمی بلك
 اچوندركه اكر صاغ اولميو بى
 سكرسه يوزوكه يا بغر و كه زحمت
 وير **نوع ثانی** اولدر كه سيئه
 بيت لاسقاط صول بورك الفند
 قويه سن و ديزوكى بوكه سن و عجب
 القوش صول الوكه دو تاسن بيت
 بيت الرمى سيئين يوقارى كوره
 و كرپشى صاغ يرينه قويه سن فائده
 بوندك

بونك بر كشي يابن قلاب ايدراوله
 ابرشميه كه اتقا وستنه كله باي بودا
 آره سنه الوب قور حاجت موضوع
 اولدر **نوع ثالث** قويا سن سيئه
 بيت لاسقاط صول ديزك دن اشغه
 انجك ايجنده و ديزوكى بوكوب
 كرپشيه سن **نوع رابع** اولدر كه
 كرپشى يوزك قرشو سندن لاسن
 باي بوينك آردنده سيئه بيت

الاسقاط صول الوكه طونه سن
 و سيئه بيت الرمى صاغوكه و كرپشى
 طوب چكه سن كرپش ليه سن
 بو فوريش يوشق يا يكدرفا بده
 اولدر كه ايرمق كنارنده طور مش
 اولاسن ناكاه دوشمن ايريشه اوتق
 اچينه دوشه سن يا بونك بورسمه
 قور سن صوا برشميه **نوع خامس**
 اولدر كه يا بونك قبضه سن صول الوكه
 دوناد

دو تاسن سيئه بيت لاسقاط صول
 بغرينك اوستنده قويه سن اياغك
 سيئه عليايه كرپش اورته سنده
 قلاسن صول الوكه چكوب كرپش
 ليه سن فائده اولدر كه بلاكوز اولاسن
 قليج صاغ الكده يا لجنق اوله دوشمنه
 قرشونظر قليجده اوله ياي قوره سن
نوع سادس اولدر كه قلقان الوكه
 او نور مشراوله سن دوشمن بليه كه

١٧
يا بولك باسقدر يا قور و لمشدر ايكي
اياغك اوزر پنه محكم اوتور سن
يا بولك ايكي بفرز ايكي اويلوغك
ار قسننه دوشبسه سن كر پيشي ايكي
ديرك التند قيا سن سيته
ببيت الرمي صول الكدن يگا اوله
اوچلا يوب قور سن فاند سي
اولدر كه باي قور ميه سن يوشا
ديو يا خود ايرق سيلاخ ايله مشغول

اوله

١٨
اوله سن يا به احتياج اوليجو قور سن
نوع سابع اولدر كه بر قوتلوا بي خلقه
بكي قيله سن اندن اول خلقه ايكي
فات اپد سن اورته سن دن بلوگه
ايله سن اندن زور ايليو بچكه سن
كر يشليه سن فاند سي اولدر كه باي
فتي اوله ياردجي فنكده بولنميه بور سمه
قور سن ياردجي استيه سن نوع
تامن اولدر كه يا بولك قيصه سن ايكي

١٩
ايكي الكله طوته سن سيته بيت
الرمي صاغ اياغك التند قيا سن
وسيته بيت الاسقاط صول اياغك
التند قيا سن قبضة ايكي الكله
چكه سن وصول اياغك ايله سن
بوقتي باي قور مق ايجوندر والسلام
نوع ناسع اولدر كه ات اوستنده
اوله سن ات طور اوله صول لوك
ايله يا بولك قبضه سن صاغ يانك

اوست

٢٠
اوستنده سيته بيت الاسقاط صاغ
ديرك التند قويه سن سيته بيت
الرمي صاغ الكله دو تاسن صول
يانكله پهلو كدن يگا اله سن صاغ
الكله كر پيشي براغه سن كوزوك
بايدن ايرميه سن تمام قور و ليجه
اكر ديلرسك كه صول كوكله كر يشليه
هم بور سمه قيله سن نوع عاشراوك
اته نمش اولاسن ات يورر اولاجلوك

صریح بر مفاک ایله دوتنه سن صول
الوکه ایله بییت اورته سنده دوتنه
وکریشو صاع الوکه دوتنه سن چکه
کریشلیه سن ات یوریه یای توومک
صنایعی بو اراده تمام اولدی

فصل

قال مرهف بن عبد الکریم عبد
الکریم اوغلی مرهف ایدرکه یای
قورمقده بر قج نسننه بیان ایلمم

دریله

دریلمه که وفقی بیان قلم ناحق تقا
قواب عظیم ویره ان شاء الله تعالی
اوزادی طورقا تمق بر قاج نوعد
یکرکی اولدرکه نشانی صولاً و مؤزکه
قرشوقیله سن ییکی یاغک اورته سنده
برایق اوزون یراوله صول یاغک
ازاجق ایلر و بودنیا ایکی دیزیکی
بر برنه چتا سن و جسم کی راست
ایلیه سن هیچ برطره فه اکیله سن

امدی بو وقفنک فاند سما اولدرکه
جنکه دهی غیرنه قولای اولور صول
ایاغن صاغندک بورنتدوغی و نشاندک
یکاور و ز طور دوغی اتجسیه
ککزا اولغیچوندر دیزلرین
بر برنه بغلدوغی محکم اولغیچوندر
انویچون که اتجی خقوز اندامه محتا
دیمشک اوج قتی اوج یومشک اوج
میانه یعنی نه قتی نه یومشک اول اوج

فی

فتی اوله بری صول دیزدر بری ثلاثه
رستین عقد ایلکدر پارسی شصت
وسه تورکی التمش اوج صورت
اولدرکه شهادت بار معنی باش
بر معنی دیرنغی اوستنه قویه و اوج
بر معنی برك یومه اوجنی صول الی
قبضه سی قتی کرک و اول اوج که
میانه در سیننه و بیل و صاغ دیز
اول اوج که یومشک کرک صول اینک

باش بر مغی بیون دودق

در شویله معلوم اوله

فصل

اکرا و تورب آتسه راست

او نوره آراجق دوزک شولقدکم

نشان صول او موزه قر شواوله

صاغ ایاغنی دوشیوب او زرنه

او تونه صول دیزنی صول بکرنه

طاییه بوهرسم او تورمغک فائده

اول

اولدرکه قرار اولورهم دیزقارنه

دیرک اولور وهم قلقان طومتغه

قولای اولور وهم دورت اندام

راست اولورکه اول ایکی دیزایکی

او موزد ر بودرت دن درت ایشلر

دورت ایشلر حاصل اولورنتهکم

درت طبیعت کم **اود و صوو و پیل**

و **طریق** درکه آدم علیها السلام

براد لیدی موافق اولسه مزاج درت

اولور ابو عمللر حاصل اولور مخالف

اولسه مزاج خراب اولور ایکی

طرف صحتد و بیا بر اوله صاغ و اول

الوک باش بر مغی و اوج اندام معتدل

وصحتده اوله صاغ بو ط و اکک

وجعده و آلت یومشق اندام درست

اوله ایکی دودق بیون اکک ایکی

کوز صول الوک باش بر مغی صاغ

الوک پاک بر مغی وهم قتی اندام

درست

درست اوله دیرسک بک صول

الوک قبضه سی دخی اوج بر مق

صاغ الدن هر وقت که بونی بوبله

ایستلسک کل اندام جمع اولوب

تن ایله جان کبی اولور بری بر نسوز

صلاحیت یوقدر و اگر بوندن ایرقی

او تور مق دیرسک صول ایفک

اوزرنه او تور صاغ ایاغوی دیک

صول او موزک دوسنه ات

ابوالحسن کاغد بورسمہ اتردی لکن
یکو آولکی و تور مقدر اگر چنگدہ اگر غیریک

فصل

فی اخذ التهام یعنی بیان قیلور
اوقی نیجه اتمق کرک مرهف بن عبد
الکریم ایدر اوکره بخیلده قولاین
بیان ایدہ لم طریق اولدرکه اوقوک
صاغ الوکله طوته سن یعنی اوقوک
یلکدن ایلر و سنی اورتہ برمغکله

و بانه

ویاننده غی برمکله و باش برمق
و پاک برمق آچوق اولا یا بوک قبضه
جو پین سن طوته سن صول لوکک
باش برمغی و پاک برمغی و اورتہ برمغی
برله اندک اوق کو کسی دمرندک یانند
اول اوج برمغک ایچنده قوبیر سن
اوق باش برمغوک ارقه سنه بنه
و پاک برمغکی چوکان قلوب اوستند
بغلیه سن اهل حساب سکر بیک

اوجبور عقدا تد و کنه بکزیر بای
قبضه سپله اوقی اوچکده صقلینه
اندک صاغ الوکله اوقی جیکه سنن
کز کریشته ایریشته اندک صرحه
برمغکی کرا لتنده دوشیه سن
و پاک برمغوک اوجنی باش برمغک
طرفنه دیکه سن اهل حساب
اوتوز سکر عقدا تد و کنه بکزیه
کریش لروقتده یا بوک یوقر و سیئسنی

ازحق یوز کدن یثکا اکه سن صاغ
الوک غایتده یومشق اوله وقتی که
باش برمغک قتی اوله اندک چوق
عیب لر حاصل ولور شوپله بله سن

فصل

العقد یعنی بیان قیلور اوقی نیجه
بغلق کرک اوج درلو عقدا اختیار
قلدم اول اولدرکه کریش قوبیر سن
باش برمغوک اول بغونته پاک

برمفك او جني باش برمفك طرفي
اوستنه قويه سن فلان برمفكي
اياكه محكم بغليه سن اونوز اوج
عقد ايد بو كوز كلو عقدا ابو عبيد
محمد بن خالد بويله عمل قياورد
وهم طبري دخي بون اختيار كورد
ايكجني عقدا ولدركه كرپش باش
برمفوك او جنه يقين برده قويه سن
پاك برمفوك كرپشك طاش

يائنده

يائنده باش برمفك اوستنده قويه
سن انجلين اونوز اوج عقدا پيش
اسحاق الرقا مذهبي اولدر كه دنلد
او جني عقدا ولدركه كرپش باش
برمق او جنده قويه سن و پاك
برمفيله باش برمق يوزه سن
بوريه سن و برزي اجق اوله تمش
ضقوز عقدا پيدر كي اوله

فصل

المد يعني چمك تعجيل ايله ويوشق
لق ايله و كزلق ايله اندك ششمك
كرك تمام چمك اولدر كه دمرد
قبضه نك ياروسنه ايريشنه بلكل
هر كشي كه تمام چمسه اول عيب
قوي در اوستاد فخلص ديديكه
هر كه تمام چميه انجيمو آني كندو
فار ميلر مرف بن عبد الكرپ ايد
بيق اوستنه چمك جميع مذهبلر
بكر بكد

بكر بكد رابو الحسن كوز اوستنه چمك
قولق يوشغنه دن طاهر بلخي واسحق
الرفا و ابو هاشم و اكثر اوستاد لر
ادهم دخي بونلر دن در سيف المجاهد
ابو الاشال جميع بيق اوستنه چمكي
اختيار اتد پلر بهرام اغزي اوشنه
چمكي تركي اكك اتندك كو كسند
يك چمكي براختيار ايدك بيق
اوستنه چمكي هم حد پش ايله

وهم معنی ایله اما حدیث بیوردغی
بودر که خیر الامور اوسطها یعنی
هر ایستک خیر لوسی اورتی سیدر
اما معنی اولدر که یایوک ایچندن
طاشندن کورنکه قولای و راست
اولور و هم اکثر اوستاد لر دن
بو یله کوررک بلکل که نظر قلیق
یایوک طاش یانندن کرک مراد بوند
اولدر که بوینی کورینه ویوزی

اشکاره

اشکان اوله یایوک ایچندن طاشندن
بله تهمق خوشدر سعید بن خفیف
السم قندی ایدر بو بوهاشم و ابو
عبدالله الزرادی مذهبی در و السلام

فصل

الاطلاق یعنی ششتمک بلکل که
کشاد قلق التجیلر اورتی سنده
کز لونسنه در بخت نرچوق اولشده
سیاک قله لم فاندک لوسن بلکل که

ششتمک صاع دپرسک ایله صول
قبضه اورتا سنده در مراد بوند
اولدر که صاع الوکک پاک بر معنی
باش بر معنی اوستند قویرسن
او توز عقدا پدربکی انوکچونکه اتمفک
اولی کریش لکدر کریش لمکن اصلو
بیش اواز حاصل اولمقدد یای ایله
کریش واسنده اندک صکره الی
او توز سکر عقدر کی روتی هر وقت

که

که بو یله قلسک عقد اصلنه مرد
اتمش اولورسن و هم ایکی گیرک
طوقشه و هم آل او مؤز باشیله
قولق یوشغی اورتی سنده قرار اپن
انوکچون کشاد وقتنده الوک
برار په قدر کورسک علامت
قتند برار شون تفاوت قیله سن
یعنی بوله سن بلکل که اوجینی
عمل صالح اولور صول بلکل که

او چیه فتح ایدی ویرمکدن انوکون
که بای قوت وصول ال قوت وصاع
ال قوت جمع اولور بلکل که ائجیه
واجبد که کوکل حاضر اوله
ششتمن وقتند نته کم نماز
قین کشیه کوکل حاضر اولوق
واجبد نیت ایله اول تکبیر ایچند
علم ایدی درست وقتی اتمق
از لغله و یوشوق لغله وصول الونک
فتحه

فتحه موافق اولغله حاصل اولور
و درست دو توب درست چمک
ایله حاصل اولور بوشنه تمام
الآلت موافق اولغله ::

فصل

المدارات فی طلب العلامة

بیان قیلور مدار قلمنی علامت
طلب قلم ایچند مرهف بن عبد
الکریم ایدر بونده بحث اوکشد

برینچولر دیدیکه طلب قیل کاغذک
باشنی اشغه یاننی اوراسن اکر
اورمزسک کاغذا و قولک بولند
اوله و برینچله لر دیدیکه صول
یانن طلب قیل که اوقی اورته سند
بوله سن و برینچلر دیدیکه ضاغ
یانن طلب قیل برینچلر دیدی مدار
صاغ بشاکرک شو یله کم ال یوزه
بقین اوله اوق بوتنه نک صولنه شو

یاال یوزدن اوراق اولا اوق
بوتنه نک ضاغ یانته دوشریا بوق
اوستنده ششکر اوق علامت
الکته دوشه و یا خود بیق
الکتن ششکر اوق علامت
اوستنه دوسه اشبو مدارا
صاغ ایلله در و اما شونلر که
مدار وصول ایلله در دپر لزیان
قلدیلا تمقلق مقدار ی او جیوز

یاال

او چيوز ارشون اولاي تديلر
پوته او چيوز ارشون برده اولسه
ياي يوشق اولسه صول لوكي پوته
نك او سننده دو قاسن ايكيوز
اللي ارشون برده اولسه صرجه
برمغك پوته نك باشنه مقابل
دوت سن اكر پوز ارشون برده
اولسه اوق پوته نك باشنه مقابل
اولاي اللي ارشون برده اولسه ••

دمردن

دمردن نشانك اورته سنه اولاي
بوديد و كز ياي يوشق اوليجق در
وقتي كه ياي قتي اوله پوته نك
ابرا قلفي اولسه صرجه برمغ
پوته نك باشنه مقابل اولاي اكر
پوز اللي ارشون ايسنه اوق
نشانه مقابل اولاي اكر اللي ارشون
اولسه دمردن اورته سنه مقابل
اولاي برينجه لر ديد بلكه مداره

كل سينه بيت لاسقاط او سننه
طوره نه صاغوك ديره ده سن
ونه صولك برينجه لر ديد بلكه
مداره كليسي بر كشنك جسمي در
نه صاغن ديره و نه صولن مرفه
بن عبد الكريم ايدر اشبو سوز لر
بنم قنده اندن بلكه بو قدر كه
دمرن او زرينه عقد ايدنه سن
جسم كله مدار قيله سن مقدم

انجا

انجيلر دخي بوني اختيارانديلر
حسين اوغلي محمد مذهبي بودر
فصل
في نجر يد السهم بيان فيلوراوق
قوت رمغي عيب لر دن مرفه بن عبد
الكريم ايدر خفيف سمر قندي
كتابنده او قودم روايت قلدي
اكد شير دن ايدر كه اوق بولندو
اون لبش سننه دن حاصل اولور

دیدې دردی کریشه در برسی
یا ید دردی او قده در الیسی
انجیده در اما شولکم یای چلقاؤ
اوقی از غراول درت که اوقده در
ایکی بلك اغر بری بیسی یا ایکی
بلك بیسی بری اغرا و لمقدر یاد مر
اغراج بیسی یاد مرک بیسی
اغراج اغرا و لمقدر اول درت که
کریشه در فوج کیك اولمقدر

حدس

حدسز یا قبصه اولمقدر حدسز
اما شول الی سننه که انجیده در
کریش کو کسه طوقمقدر پالك
بر مغیله بمقدر که اوق زحمله
بوشنه یا صرچه بر مق دینی
صاغنه وصولنه بو مکدر که
یا ید قهر ایلیه یا خود یای بون
یا اوقی بون یا کریشی بوره اشبو
سر لری خفیف سمر قندی ختابند

بولدم بش سننه دخی وار که نه خفیف
ونه از دشیرو اشدر اوق اگر
اولمقدر دمرن پوروسی کیردوکی
بزرگیك اولمقدر یعنی شوبلیکه دمر
ایرغلمقدر کن کیك اولمقدر یادار
اولمقدر یا بلك قومقدر ایچی صفتون
بوشنه لردن سیف المجاهدین
رحمه الله علیه بکا خبر ویردیکه
اوقک هم کتی اوچ نوعدا اول

اولدک

اولد که الدن چقد وغندت
پوتیه وار بنجه چلقا نور ایکنی
اولد که الدن چقیق بولنور
یار و بوله دکن چون یار و بوله
وار طوغری کیدرا و چنجی اولد که
ایلك طوغری کیدر صوکنده بوریلر
بولنور آمدی شولکه اولشدوری
چلقانور الت یتلوسندن و امقلق
یتلوسندن درنتم بیان اولدی

شولکه الدن چیق بولنور اغدق
 اتمقدن در قوتله چون ضعیفاولا
 اوق طرفیلور شولکه نشانه یقین
 وار چیق بولنور الت بر امر ننددر
 اتمقدن دکل وقتی که ایتجینک صنعت
 قوت دوکست اوق اکیلور تیولوغدن
 فهم ابله که بونسلرا ایتجیلرک سر نندد

فصل

ایتجیلر جث ابلد بیلرکه کریشرا و لغنند

خامها

۷۰ حاصل اولور برینچلر دیدیلرکه کریش
 عقدن چیققد نلد برینچلر دیدی بوشوز
 راست دکل اواز شول وقت حاصل
 اولورکه کریش اینجه اولاد و کون
 دکر مچا ولا ویگی اولاد اواز حاصل
 اولور برینچلر خوش کورد بیلرکه
 کریشرا وازی قتی اولغی و صافی
 اولغی دخی اکلد یسی قتی اولغی

فصل

بیان فیلورا اوقک یا بونک اغزین
 بلکل که ایتی یایی که عربی اوله و جید
 آنوک اوزون التی بو چق قاریش اوله
 ایتجی قاریشی ابله و قون ایتجیدن
 اشغه اوله ثلث قدر وقتی که ارتق
 اولسه اتمق لق تمام حاصل اولور
 بلکل که عرب یا بونک قاتیبسی بوزیکم
 رطل اوله هر رطل او تو در هم اوله
 صورتی اولدر که یایی قبضه سنند

اصدا

اضاسن اوق کریشنده قویسن
 کریشته نسنه اصه قویه سن
 تاد مرن قبضیه ابریشته بوندن
 صکره اوق بیانی ایدمه لم

فصل

وقتی که یایی یوز رطل اوله اوق
 درمن سیزاون درم اوله وقتی که
 الی رطل اوله اوق بشرد درم اوله
 درمن سز قاضی مخلص ایدر درمن

اوتوك اوند بیری قدر اولایلك
 اغری دمر دنك اوچده بری اولای
 کریش اغری اوقوک یار و سنجه
 اوله سیفا مجاهدین صوردم
 دیدیکه اوق بایوک اوند بیری
 قدر کرک دمر نیله دمرن اوقوک
 اوند بیری قدر کرک بن استدم که اشبو
 قدر ددخی خلفک سوزی چوقدر

فصل

بیان قور که اتجی نک اوقی نه
 مقدار کر کدر بوند بخت دار بره
 جور ایدر ایکی نسنه ایله بلنور
 بری اولدر که قولنه اولجه بری
 اوله رکه بالیدر نه اولجه طاهر
 بلخی دیدیکه قولتوغی آلتندن
 اورته بر معنی اوچنه ایریشه
 ابواسحاق الوفاد بدیکه اوقوک
 مقدار شول قدر اوله که کورکلو

بیان

چکه بله وقوت ایریشه مرهف
 بن عبدالکریم اپدر بیکرک اولدک
 ابواسحاق دیدی خلفک اندامی
 برابر کل پش مقدار تعینی وجه اومیه

فصل

بیان قیلور ابعیه نر نسنه وچبد
 بلکل که یاینک ایکی کریش اوله
 دوزلمش ترکشنه اصلمش اولای
 بریچاغی بر اکسی اوله بر کریش

قویا جق بری اوله کلیسی برهیا
 ایچنک اوله بر کیچک قفتان اوله
 بر قلقان اوله جراوق طوغر لیاغی
 اوله ایکی انکشتوانسی اوله جمعی
 کند و دن ایرلمیه بر طار وقت
 اولور که کشنک بوشنه لوه لغتیچ
 اولور دخی بلنده بولمز هنر باطل اولور

فصل

بیان قیلور ابراق اتفی وانک

صفتی فین دیلسک که ابراقا تهن
برکیک بره چبقه سن نسن کون
از اجق و بزطون سن صول برغوک
قصدا تده وکک یردن یکا مقابل
مقابل فلاسن صاع ایا غوک
اوستنه مایل اولاسن صول
دزکا بغلیه سن ایکی ایغک کیک
بص کریشکی اسحق بغلیشن بغله
بزنجدا اکشتوانپله کم قتی اوله

۶۵
ایجی قوق اولیه کم حکیم عبدالله طوشی
طوت صول الوک باش برمنی اوحن
فاشوکه مقابل قبل که صغین او قوک
دکسون که سپراز اوله ایکن لوق
دخی اولسون چکمک بزک اولون
وقتی که اوق برنجکه ارشسه شسته
الوک کوکسن ابله نفسک چقرغله
وکوکوک خاضر قبل آتمک بل ابله
اولسونوقتی بویه قلسک کسه کجه ایش

۶۴
فصل
بیان قیلور کریش بلکه طوقغی
برفج سبسی وارد بری قبضه اینجه
اولمقدر و بلک بای ایچنه کیرمکد
وقبضه سنست طوقمقدر و کریش
اوزون اولمقدر و بلک اوزون
اولمقدر و چرمکدر و بای قتی اولون
غالب اولمقدر و آیه انی چوق اولمقدر
قبضه اینجه ايسه سنسته دولایه

۶۴
بلک ایچر و دشکدن ايسه طشن
چقره سنست طوقمقدن ايسه
محکم دونه کریش اوزون ايسه
بای یا صوب کریشی برابکی بونه
احتیاج قد و بلک اوزونندن
ايسه دیر سکندن چورمیه وهم
بای کوكسندن برز ایره ابری طونه
فصل
کریش پالک برمنه ایشک قتی

سوفدن اولور برکاهل کتور مکدن
اولور ورخی بای فقی سندن اولور
و کور ششمکدن اولور حذر قلسو بوشنه لرد

فصل

پاک بر مق قولق پاک بر معنی کریش
ایله طریق اوستنده د و لک
چکمکدن اولور اگر تیز کور سه
قولز ورخی چکر کن الین کریش
اوستنده رو شمکدن اولور صفسون

فصل

طریق صیق بر مغلی طریق اوستنه
چکمکدن اولور وصاع الوک اوج
بر معنی کلشک بو تمقدن اولور ورخی
بندلوی ات طو تمقدن الورودخی
انکشتوانه بدن اوزون اولمقد اولور

فصل

کریش قولق اور مق کشار دست
قلمقد ندر دخی سیسته القوس

کند و دن یکا المکد ندر و باش
اوینا تمقدن کریش اوموزه کلچک صفسون
کریش صول الوک باش بر معنی صبر مق
بلک فقی سندن اولور اغدن ششمیک
اولور صا قلسون دخی کز اشغه اتمکدن اولور

فصل

قبضه کلشیلکی بر مق دین جمع اولمقد
اولور قبضه سیست

محکم بقلمقدن اولور صفسون

فصل

صاع الوک باش بر معنی غرق کریش
ات اوستنه قلمقدن اولور بوغدن
ایرق بره کریشی ارجی اوستنه چکمکدن
اولور انکشتوانه دن دخی اولور صفسون

فصل

کریش صقل اوردوغی باشین اشغه
اکمکدن اولور که صقل کریش ایلدی

اراسنده فالور باشی تک طومتوک
دخی یابوک اشغه یانی بیان اکلکد
اولور چون اشغه یانی بیان اکیله
یوقد ویانی ایچرو کیر
اندک صقلتی اورر صقلسون

فصل

اوق نه مذهجه اتلور معلوم کرک
قبضه لردن نه قبضه در معلوم کرک
سعید بن خفیف اختیار اندیکه اوق

اکی

ایکن یوجه کتمیه وایکن ایلق کتمیه
رواتب اختیار قلدیلر نشان
معلوم اوله اوزون معلوم اوله
واین معلوم اوله وکبک لکی
معلوم اوله وایتون جق بر معلوم
ومنز لری معلوم اوله قنقیسی
اتمقده اوستاد ر قلدیلر یوجه رک
برده اوتون هر بریسی کند و من
ومرتبه سنه قصدا لیه وهم بریلو

وقتد کلر وقتی که تمام جمع اولر
ایکند و نمازین قیله لر اندک قویولو
برتن طور لر مقدار لو مقدار نیجه
کند ولردن اوستاد کشتی تک برینه
واریسه لر اندن هیچ بریسی اتمیه
اوستاد ایله طاشما نیجه اندن
هر کشتی نیجه اتیسر معلوم اوله ودر
اوستاد لدره کیمک هنری زیاده
در بلنه بونلرک اوق لرینک

منزلی

منزلی ایکی نشان اورته سنده نقدر
در معلوم اوله (۱) اشبورده
اوقلرد و شجیک برده قلدیلر شونک
ایچونکه نظر قیلوب حکم ایده لر
بونلرک آندوغنه تاکه غالب کیمدر
ومغلوب کیمدر معلوم اوله اوقلری
اون اوج بخشش قلدیلر براوق رسول
الله ایچون قلدیلر کم اوله اوقی آن
کشتی غالب اولسه اوکد ولار اوله مغلوب

نشته ویرمه دایره نك یوقار و
 کنار نك صاع یاننه دو قن او و
 بر بخش دخی برسدن یوقادی
 کنار نك صول یاننه طوقن
 اوق بر بخش در دایره نك اورتنه
 دو توب یوقاری کنار یقین اولن
 بر بخش برسدن دخی برتن در دایره نك
 آشفه کنار نه دو قن بر بخش در
 اندن قسمت قلدیلر در همله و قراطله

درد

در یلکه دانه نك صول یاننه
 روشن برسدن آسک اولور اولور
 که اعتبار اورتر نك یوقاری کنار نه
 در دایره نك آشفه طره نك صاعنه
 دوشسه بر نصیبک اوج اولرده
 ایکسی اولور آشفه کنار نك صول یاننه
 دوشسه بر نصیبک اوج اولردن
 برسی اولور قراط یکر دورت بخشند
 بر دزدن آلی ده بر در تن

سکر ده بر دز بلکل که ایکسی او بریر
 دوشسه برسی سنجلوب قلم طور سه
 برسی دوشوب یاتسه صانجن اوق
 غالب اولور اشبور سه اتر لردی
 قراط اوستنه و نصف قراط اوستنه
 هر کم که اشبو حسا بلورده ارتق
 اولای بدی اول کشتی اهل حکم لقاننده
 زیاده اولد و غنه حکم اولنوردی

فصل

المناد

الخطرة یعنی بیان قیلور که اوق
 شش کده حرکت وار می یایوقی
 اوج طریق اوستنه در طاهر بلخی
 واکاسه یعنی پارسن پادشاهلری
 دیور حرکت قلیه سن بلکه قائمه
 طوره سن صاع الوک حرکت اتدنه
 مراوزه دیور که سچ پد سن شو بلکه
 یا لولک سستیئه علیاسه بر ایرپشه
 ابو هاشم یاوردی در که سلکه سن

شویلیکه سینه قولتو غکه ابرپشه
حرکت کرده بکرکی اولدرکه یلگی حرکت
اتدون سن صول ال قایم طوره برنیه

فصل

الترکیب وقتی که برکشی اوزون
بو یلو بوینی قایم قولاجی تمام اولا
وبرمقلری اوزون اولا اولکشیه
مربع قبضه تعلیم قلیق کرک یعنی در
قبصه انچون که برمقلری اوزون

اولیجی قبضه اوستنه دولنور
النی مدور قلیق قولای اولور ودخی
نظر طشره دن اولا اپکی کوز پله افکی
که بوینی اوزون اولیجی بومشق
اولور نشانه نظر قلیق ککرا اولور
ودخا ترکن ور و طوره شویلیکه
صول اوموزی نشانه مقابل اوله
وچکمی صاغ اوموزینک اوجنه
اولا سبب اولدرکه قول اوزون

کوکسی کییک اولا ایله کتیه کییک
یای اوزون اوق مناسب و موفق
اولور پس ولجدر ور و طوره
انچونکه تمام چمک بها یتنجیه که
دیلمی زحمت حاصل اولور ورو
طوریجی وقتی کسه نشانه قشو
طوره مشقله چکر وقتی که
برکشیک ترکیبی اورتیه یا قبصه
اولسه شول آلدوغز اننا ملرده

وهم بوینی اورتیه اولسه اولکشیه
ور و قبضه موافقدر نظر طلقه
ایچندک وهم طشدنک بله بقه
یا لکن طشدنک بقیمه صول کوز پله
صاغ کوزی قبضه اورتیه سنده
طوریجی نه ایکن ورو و نه ایکن
مقابل طوره وقتی که برکشیک
جشمی قایم اوله التری قایم اوله
کرکسی کییک اوله آیه سی درکمی

اوله اکا ورو قبضه کرک نظر
 ایچر ورن کرک چکیشی اوموز
 باشند کرک کیمک که ارقه سی
 بوکری اولسه نظری آنک اورت
 قبضه نك ایچ یانند کرک کیمو کم
 جسمی قیصه اولسه بر مقاری
 تمام اولسه کوکسی کیمک بوینی قیصه
 اولسه اول کشتی ایچ یانندک هم طاش
 یانندک نظر قلمق کرک اکا مربع

مواقدر اترکن نشانه مقابل طوبه
 وهه اغزن چکه کیمک که بوینی
 تمام اولسه وجسمی قیصه اولسه
 کوکسی کیمک اولسه المری قیصه اولسه
 بر مقاری تمام اولسه ایکی کوزیله
 طشره دن بقه و مربع قبضه و نشا
 قر شوطوره قولق یوشغنه چکه
 بوسوزک بیانی هر ترکیب استی که
 نیجه سی کیمک بر مقاری تمام و تقو

نظری آنک طاش یانندک کرک
 ایکی کوزیله بله کیمک کوکسی یستی اول
 قولاجی تمام اوله اوموز باشنه
 چکمک موافقدر کیمکه اورته ترکیب
 اولسه قبضه ور و طوبه نظری
 ایچندک طاشندن قیلوب چکمک
 قولاغنه اولش موافقدر کیمک که
 نیجه سی طار اوله بر مقاری قیصه
 اوله اکا ورو قبضه کرک و قولق

بوینی قیصه اولسه نظری ایچر دن اولو کرک
فصل
 شول عقده لکه اوستاد لرا کا اتفاق
 قلمشردر اول بلیش در التمش اوچد
 التمش ضقور در التمش اوچد رسکن
 اوچد مرد بقدر افاقه نمدن
 عقده کم پارش بادشاهلری اترلردی
 بابلک اوغلی اردشیرز مانندن
 بر و التمش اوچ در چکمکه محکم

و ششمکه درست در اما سکن
اوج قوی رقد ز چکمه که بنمش او چند
اقتار دینی عجم کرد آنوک ترکیبی
اوج نوع ذرا شغه بآیده بیان
اوله اول ششمکه دُولک و کوا مک که او کوش اوله

فصل

بیان قلور باک بر معنی باش بر مق
اوستنه نیجه ترکیب اید لر با یک
اوغلی اردشیر پهلوی کتابند دیدیکه

قیصه اوز مق و اوز و پی قصل مق
کرک بر نیچلر دیدیلر که قیصه
اوزا تمقدن مراد باک بر مق ولجبد
اوزون قصل تمقدن مراد دبی در
شویله بغلیه که باک بر مق بوکله
اوق نیز قولای چقر طاهر مذهبی
اولدر که باک بر معنی کریشک
ایچنه کچون اوق نیز اولار دشر
بوپله حکایت قلور ابی هاشم مذ

اولدر که باک بر معنی کریشک ایچنک
ترکیب ایلر صاسن بهرام جورمذ
ذریعی ششمک کلز اولوب لطیف
اولمغه مرهف بن عبد الکریم اید
بن باش بر معنی قیصه قیلور مویاک
بر معنی اوزون قلورم آنو کچون ششمکه
قوی اولور اکثر ایچیلر دیدیلر که باک
بر مق کریشک اوستنه اولما دیدیلر
بوورته مذ هبدر این بابک ایدر

باک بر معنی اوجنده غی بوغون
طریق دبنده اوله مراوزه ایدر لکه
صاغ بلک طوغرو اوله طاهر ایدر
آنله کرک که نیجه نک آرقه سی کو که
مقابل اوله ابوالحسن ایدر تعلیم
قلان اوستاده واجبدر که هرکشیه
ترکیب کور تعلیم قیلر شوکله
بر مقلری تمامدر اکا طاهر مذهبی
اوکرده بلکه بر معنی کریشک طاهر

یاندن ترکیب ایدہ بر مقرر اور تہ
 اولسہ ابرہاشم مذہبین تعلیم ایدہ
 کریشنک ایچ یاندن آنا زکی
 ایلیہ بر مقرر فیصہ اولسہ آردشیر
 مذہبین تعلیم ایدہ دلیل اولدرکہ
 اگر پاک بر معنی کریشنک طاش
 یاندن ترکیب ایلسہ بر مفنک کوچی
 نیز سنسبہ تکلف چکش اولور
 ودرسک ضعیف اولور و عقد قاصر
 اولور

اولور مجموع ائجیلر اتفاق قلدیلرکہ
 باش بر مق قتی کرک و پاک بر مق
 یومشق کرک صاغ آلوک پاک بر معنی
 صول آلوک باش بر معنی کج اوله
 یومشق اولمقدہ صول آلوک پاک
 بر معنی صاغ آلوک باش بر معنی کج
 اولر حکم اولمقدہ بویله اولسہ عقد
 درست اولور بہرام جور دیدیکہ
 ائجینک فسادی ایکی پاک بر مق

فساد ندند راندک جمیع علما
 اتفاق قلدیلرکہ سرچہ بر مق و یاندن
 بر مق و اور تہ بر مق محکم یوملش کرک
فصل
 شونک بیانندہ درکہ عالمدر و معلم
 یعنی اوکرہ نیچیلرہ نہ سنسنہ واجبدر
 اوق اتعک اد بلزندن مرهف بن
 عبد الکریم ایدر عالمدر واجبدرکہ
 اوق اتعنی کسبہ تعلیم قلبیہ آتہ
 اندر

اندسی دستور یله ودخی شول کشیہ
 اوکرہ دکہ آنک اوکر نمکی تکرہ
 عشقنہ اولور ودخی ریافصد ایلنہ
 ودخی یهودی یہ نصرانی یہ و اسلا
 دینندن غیر یہ اعتقاد قیلنہ
 ایله کسبہ تعلیم اتمیہ ودخی جایزد
 تعلیم ایچون نسنسنہ الا حاجت قدر
 ودخی اوق یای خوچ قدر طوب
 قدر امر تق الموق جایزد کل وهم

متعلمه دخی واجبدرکه اتمفک
 خرجی حلال کسبدن قیله ودخی
 اتمقدن قصدی الله رضایی اوله
 ودخی اوق اتمق سببندن واجب
 اولمش عبادت لری ترک ایلمیه که
 عبادته مشغول اولمق تعلیمنه قوتید
 ودخی الله تعالی شول کسسه لایله
 یله درکه تکریدک قورقور ولسا
 ایدر لر والله شکر ایدر لر و اسناد

منه

مت ایدر لر ودخی حق تعالی ۹۰
 بیوردر لکه الؤک بنی و بکاشکر
 قیلک کفر قیلک اگر شکر ایدر سکر
 نعمتکز زیاده قلم ودخی جنابت
 حالنده وطوننده باتسندنجسر
 وارایکن اوق اتمیه وهم اوق اترکن
 صاقنه شول نسنه دن که نماز
 اچمنک صاقنور بو سوزه رسول
 الله حدیث وارد درکه پیغمبر حضرت

برکون بریردن کچدی بر قوم ات
 سکورد لر دی بونلره سلام ویردی
 وبونلرک قاتنده بونلری رعبت
 لندردی وبونلری حریص قلدی
 واندن کچدی شونلرک قتیله اوغلا
 دپکه قیلجلا اویتر لر دی سلام ویر
 طور دی اندن کچدی بر قومک
 قتیله وارد پکه اوق اتر لر دی
 سلام ویرمدی چونکه اتمقدن

فارغ

فارغ ایوئیشد پلر یعنی عجله قلد پلر
 وارب اوقلرین المغه بیور دیکه و فغلا
 خطاکم قاتنها معدوده یعنی ادملر
 کیچی قیلوک که اول صایلمشدر الان
 بین الفرضین روضه من ریاض
 الجنة یعنی بیلک ایکی نشان
 اورته سند اوچمق مرعزارب
 وارد راندن دیدیلر یار سول الله
 کوردک سنی ات یارشد و رانه

سلام ویردک و قلیچ اویناینه
 سلام ویردک اوق آتندره سلام
 ویریدک پیغیرد بدی و کیف سنلم
 علی قوم هم فی الصلوة یعنی نیجه سلام
 ویریلور شول کسلره کم انلر نماز
 ایچندک در نمت لکنا

بمعن الله تعالی

طاهر عزیز اوست

رزق چوق اولای جمعه کون تراش اولوق مبارکد
 عمری اوزون اولوب مال چوق اولای اما جمعه نماز
 صکره تراش اگر جمعه نمازندن اول اولسه اول
 صباح جمعه فواندن محروماندی دیو صاجندن
 حق تعالی حضرت تدرینه شکایت ایلیمه سببت کون
 تراش اولان کسننه اول هفته غم و غصته دت
 خلاص اولیمه و دایما شنبه کون تراش اولان
 البته بر بلایه و تکبته او غرایه حکایات اولنورک
 بر جهود او نوز ضغوز شنبه کون تراش اولوب
 قوقعی تراشنده حیا مه واروب ینده تراش اولورک
 دلاکه ایتدی سبب پیغیریکر محمد دیدیکه قوق شنبه
 کون تراش اولان البته بر تکبته ابر برین قرق
 شنبه کون تراش اولور من بر نسته نطهورا نمندی
 دیدیکه بر بردخی حاشا که بزم پیغیر نیز یلان
 سولیمه دیوا و سا... بوغازنی چالوب هلاک
 اند

بسم الله الرحمن الرحیم

وبه الحول والقوة رب سهل و یسر ولا تعسر علینا
 یا میسر کل عسیر رب تم بناخیر بک شنبه کون
 تراش اولسه کله جن بو کون دکن غم و غصته
 مبتلا اوله **دوشنبه** کون تراش اولانک و پانچ
 کیره نیک دولقی آرتوب نغمتی کوندن کونده زیاده
 اوله سه شنبه کون تراش اولان صرع و صداعه
 مبتلا اوله و خسته لک عارض اوله واکر قرق
 سه شنبه تراشه مداومت بدسه البته شهید
 اوله چهار شنبه کون تراش اولان کسنک رزق
 زیاد اولوب مشقت سز نعت بوله پنجشنبه کون
 تراش اولان کسننه جمله خلق ایچندک هیبت لاولور

رزق

باب حضرت رسالت پناه حضرت نوح علیہ السلام
یکم ششده فقره با عدد رانتری بیان ایدو یا الحق
ابشتم ۲ جنبله طعام بتم ۳ اتمک اوناغن
خوردو تمق ۴ صوغان صرمق قاین باندو قی
۵ اتاسن اناسن اوبله چفرمق ۶ هراغا جلده
دیشن فورجالق ۷ قیواسکی استقامت و تورمق
۸ ایغی بویوب انکنه سلیم ۹ ایغ قوننه صوغان
بیمک ۱۰ اورد بیک اغنی اورده قومق ۱۱ صباح
نمازی قلوب او یومق ۱۲ ایلدن اول بازار کنه
۱۳ بازاردن ایلدن صبح ۱۴ دیلمی الذنت
اتمک الموق ۱۵ اناینه انایلو زوعا اتمک ۱۶ بر
قیویا تمق ۱۷ موی او فورب سیوند رملک ۱۸
هرایشی بسمله سز بشلامق ۱۹ سورندی
قواردنن قومق ۲۰ نعمته شکر قلم مقدر
بود کرا و بنا لک جمله سندن صفوی حد

ایلمک

ایلمک کدر تاکه فقیر لقدن امین اولسه
باب حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله
والسلام بدی حصلت بر کسته ده اولسه دنیا
و آخرت معور اوله هر نیه مباشرت ایدر سه بیسم
الرحمن الرحیم ایکنی هر حاله الله تعالی حضرت لدر نیه
حمدا ید و ب الحمد لله دیه او جینی غضب دمنده
لا حول دیه در دینی مصیبت واقع اولسه انا لله
وانا الیه راجعون بشینی کناه ایلسه فی الحال
استغفار ایدب توبه ایله التبی بر مراده نلیت
ایلسه ان شاء الله دیه یدینی دائما ذکر الله مشغول
اوله حق سبحانه و تعالی حضرت لری جمله مزه عمل
صالح میسر ایلیه

امین

۴

سکه قیودان با ناس بر فاج سه در نیر و میان منته
وقوع هواد فاجات و فسادات و اختلال جناب
واجب الوجود قضا صبری اولوب بر وجهه دخی
طوف بشردن فاج اولوب ایجن بر قضا صبری سبوی جمله
امت محمد صوره دینه بی بون بون زک و تحصیل علوم
انبیاده قصور ایدوب اقل اسو مه ده عرض جهل بر عالمغه
ظهر الفساد فی البر والبحر بما کسبت ابرک الناس لیدیهم
بعض الذی عملوا نظم شریفی مقضای سجد زده حمد مزه های
هواسه تابع اولوب احکام شرعیه بی بون بون زک و فضایل
و سننک بر اذینر حبیه معصوم و عی حضرت زک و فر و حشمه
مظرا اولینی انکار اولوب بکه طریقه واجب الوجود ایدو
احقر قولیم مقضای قدر ارضیت عرب ملکایم اما اولوب
ایمک کالتم حبیه جمله امت محمدی شریعت عراب دعوت
و عباد الالی طاعنه رغبت ایدوب جو مقام و نعمت بایز
منع اولسون فرمان ایدر مک و زکای عظام و کوی فخر
سزای دخی الطبع الله و الطبع الرسول و اولدور منکر نظر کری
فریوا سینه طاعت و انقیاد بیکر و ارایه فقر و شکفا دن

کتاب فی التوحید
باب اول
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر المصطفى
الامين
والله اعلم
بالحق

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Genel itibarıyla manzum ve mensur mecmualar olarak tasnif edilen mecmualar arasından bu çalışma ile mensur bir mecmuayı gün yüzüne çıkarıp tanıtılmaya çalıştık. Bilindiği üzere mecmualar, özellikle mensur mecmualar her alanda bilginin bulunabileceği hazine değerinde eserlerdir. Bu eserler edebiyat ve kültür tarihimiz açısından oldukça önemlidir. Dönemin zevkini yansıtmaları yanında, birçok alanda kaynak olarak da başvurulabilecek metinleri muhtevi eserlerdir. İlk olarak şahısların, beğendikleri metinleri veya yararlı bilgileri topladığı not defterleri şeklinde ortaya çıkan mecmualar, zamanla gelişmiş daha düzenli bir hâle girmişlerdir.

Çalıştığımız mecmua farklı konulardan meydana gelmiş sekiz risaleden oluşmaktadır. Bu metinler sırasıyla detaylı bir şekilde tanıtılmaya çalışılmış, varsa nüshalarından bahsedilmiştir. Başka nüshalarını tespit edebildiğimiz üç metin bulunmasına rağmen bunlar arasından yalnızca okçulukla ilgili risalede karşılaştırmalı metin hazırlama yoluna gidilmiştir. Diğer iki metin ve bunları nüshaları arasında yakın benzerlik bulunmamaktadır. Bir bakıma bu nüshalar bir diğerinin varyantı durumundadır. Mecmuada bulunan ilk beş eser art arda belli bir bütünlük içerisindedir. Diğer son üç metnin ise mecmuaya sonradan eklendiği görüşündeyiz. Bu metinler edebiyatın yanı sıra din, astroloji, folklor gibi alanlar için de önem arz etmektedir. Metinlerin dili genel itibarıyla sade ve anlaşılırdır. Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi adlı metinde birçok Farsça unsur bulunmakta, okçulukla ilgili metinde ise birçok Arapça kelimenin yanı sıra alana özgü terim de görülmektedir.

İlk iki metin olan Nasîhat-i İskender ve Zafernâme-i Nûşirrevân nasihatname çatısı altında birleşebilecek iki metindir. Her iki metinde de öğütler sade, anlaşılır ve kısa cümlelerden meydana gelmiştir. Zafernâme-i Nûşirrevân'da farklı olarak öğütler soru-cevap şeklindedir. Her iki risalenin de başka nüshalarının olduğu bilinmektedir. Özellikle Zafernâme-i Nûşirrevân'ın nüshalarının fazla olmasından, yaygın bir metin

olduğu anlaşılmaktadır. Bu nüshalar, elimizdeki metinle yakın bir benzerlik göstermediği için karşılaştırmalı metin oluşturulmamıştır.

Konu bakımından ilk iki metinden ayrılan İlm-i Yed, daha çok falcılık ilmi ile alakalıdır. Bu eser kefname türünün bir örneğidir. Kefnameler ise kıyafetname türünün alt konularındandır. El çizgilerine bakılarak, kişinin akıbetiyle ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Eserde daha çok kişinin maddi durumu, ömrü ve çocuk sayısı ile ilgili yorumlar mevcuttur. Bir diğer metin olan Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi yine firaset ilminin alt başlıklarından olan kıyafetname türü örneğidir. Kıyafetnamelerde amaç kişinin dış görünüşünden yola çıkarak karakteri hakkında bilgiye ulaşmaktır. Kişinin hemen her uzvu, şekil açısından değerlendirilip hangi şeklin hangi davranışa denk olduğu anlatılmıştır. Eserde verilen bilgiler genel olarak diğer kıyafetnamelerdeki bilgilerle benzerlik göstermektedir. Çalışmada diğer eserler ile metin arasında benzerlik ve farklılıklara değinilmiştir. Genel adıyla bu metinlerin firasetnamelerin bir türü olduğu ifade edilebilir.

Mecmuanın en hacimli metni Nu'ûtü'l-kavs başlıklı okçuluk metnidir. 33 fasıl hâlinde kaleme alınmış olan eser, okçulukla ilgili öğretici bilgiler barındırmaktadır. Yapılan çalışmada eserin, Muhammed bin Yûnus ed-Dervâzî tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiş bir kitabın nüshası olduğu sonucuna varılmıştır. Eserin eldeki nüshayla beraber altı nüshası tespit edilebilmiştir. Çalışmada bu nüshaların karşılaştırmalı metni oluşturulmuştur. Eser okçuluk dalı için oldukça önemli ve öğretici bilgiler ihtiva etmesi ve içinde pek çok okçuluk terimi barındırması yönünden önemlidir.

Son üç metin ise oldukça kısa metinlerdir. Okçuluktan sonra gelen metin herhangi bir başlık taşımamaktadır. Kişinin hangi gün tıraş olursa ne durumlarla karşılaşacağı anlatılmıştır. Haftanın her günü ayrı ayrı ele alınmış ve ardından metin kısa bir hikâye ile sonlandırılmıştır. Hz. Peygamber'in Pend-i Şerîfleri başlıklı metin de oldukça hacimsizdir. Burada fakirliğe sebep olan yirmi unsurdan söz edilmiştir. Araştırmalarımız sonucu böyle bir hadisin var olduğu görülmüştür. Bu bakımdan eldeki metni, söz konusu hadisin bazı değişikliklerle mecmuaya not edilmiş hâli olarak düşünmek mümkündür. Son eser ise bir padişah iradesidir. Fermanın hangi padişaha ait olduğu belirtilmemiştir ancak metinden devrin kaptan-ı deryası aracılığıyla halka sunulduğu anlaşılmaktadır. Metinde halkın ilimden uzaklaşması ve cahilleşmesi sonucu meydana gelen felaketlerden bahsedilmektedir.

Metinler incelendiğinde, okçuluk ve padişah iradesi kısımları hariç diğer metinlerin muhteva açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu risaleleri “nasihat” ve “fal” başlıkları altında toplamak mümkündür. Nasihat-i İskender, Zafernâme-i Nûşirrevân ve Hz. Peygamber’in Pend-i Şerîfleri gibi metinler, konuları itibarıyla nasihat türüne girmektedirler. İlm-i Yed, Kıyâfetnâme-i Yûnus Efendi ve traş olunacak günlerden söz eden Ne Zaman Tıraş Olmak Gerekir başlıklı metinler ise muhtevaları bakımından belli oranda falla ilgili metinlerdir. Buradan hareketle mecmuayı derleyen kişinin kendi ilgi alanına göre bir seçme yaptığı ve daha çok nasihat ile fal konulu metinleri bir araya getirdiği sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, H. (2002). Kavsnâme maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 25), s.70-71. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aslanoğlu, O. (2018). *İran Şiirinin Kraliçesi Pervîn-i İ'tisâmî Divan Tahlili*. Diyarbakır: Name Yayınları.
- Avcı İ. (2013). Derleyeni Meçhul Mensur Bir Mecmus Örneği. *Akademik Kaynak, Hakemli Altı Aylık Edebiyat ve Dil Araştırmaları Dergisi "AKAD"*, (2), s. 19-26. Balıkesir: Altınpost Yayıncılık.
- Avcı, İ. (2014). *Türk Edebiyatında İskendernameler ve Ahmed-i Rıdvan'ın İskendernâme'si*. Ankara: Yason Yayıncılık (Gece Kitaplığı).
- Avcı, İ. (2018). Aristo'nun İskender'e Nasihatleri ve İskendernamelere Yansımaları. *Ahmedî Sempozyumu*, s. 173-194. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Matbaası.
- Azbay, E. (2016). *Hazâ Kitâb-ı Kavsnâme: İnceleme-Metin-Dizin*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Azbay, E. (2019). XVII. Yüzyıldan Bir Okçuluk Kitabı: Hâzâ Kitâb-ı Kavsnâme ve Okçuluk Terimleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 30, s. 191-211.
- Çakır, M. (2013). Büzürçmihr-i Hakîmin Nuşirevan-ı Adil Adına Yazdığı Zafername'nin Türkçe Tercümeleri Üzerine bir Değerlendirme ve Bir Zafername Tercümesi. A. Kartal ve M. M. Tulum (Ed.) *Ahmet Atilla Şentürk Armağanı*, s. 167-186. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Çavuşoğlu, A. (2001). *Kıyâfetnâmeler*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Çelebioğlu, A. (1998). *Kıyâfet İlmi Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî ile İbrahim Hakkı'nın Kıyâfetnâmeleri*. Ankara: MEB Yayınları.

- Çolak, F. (2016). “*Abdülmecîd Tosyavî ve “Kıyâfet-nâme” Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleç, İ. (2019). Konusu Mensur Metin Olan Doktora Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (22), s. 307-330.
- Gürbüz, M. (2012). Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi. E. N. İşli (Ed.) *Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 99-113. İstanbul: Turkuaz.
- Gürgendereli, R. (2015). Bir Okçuluk Risâlesi: Kavsnâme. *Turkish Studies* (10/8), s. 1313-1324.
- Hacib, Y. H. (2005). *Kutadgu Bilig*. (R. R. Arat, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kavas, İ. (2018). Sırru'l-Esrâr'ın Kökenine Dair Bazı Sorunlar, *History Studies*, (10/3), 121-130.
- Kılıç, A. (2012). Mecmua Tasnifine Dair. E. N. İşli (Ed.) *Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 77-96. İstanbul: Turkuaz.
- Köksal, M. F. (2012). Şiir Mecmualarının Önemi ve "Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi" (MESTAP). E. N. İşli (Ed.) *Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 411-431. İstanbul: Turkuaz.
- Kut, G. (1986). Mecmua maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (c. 6), s.170-174. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (2000). İrade-i Seniyye maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 22), s. 391-392. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Levend, A. S. (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Mengi, M. (1977). Kıyafetnameler Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, s. 299-309.
- Metin, T. (2014). Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış. *Tarih Okulu Dergisi*, (17), s. 131-153.
- Meyan, F. (1999). *Marifetname (Açıklamalı Eksiksiz Metin)*. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Mızraklı İlmihal*. (1889). Matbaa-i Osmaniye.

- Nizamü'l-Mülk. (2016). *Siyasetname*. (M. T. Ayar, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Önkal, A., ve Bozkurt, N. (1993). Cami maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 7), s. 46-56. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sarıcaoğlu, F. (2008). Ruzname maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 35), s. 278-281. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sarıççek, R. (2012). Mustafa bin Bali ve İlm-i Firaseti. *Turkish Studies*, (7/4), s. 2725-2754.
- Sarıççek, R. (2014). *Risale-i Kiyaset-i Firaset/İlm-i Firaset Yüzler Hali Söyler*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Şaban-ı Sivrihisarî, *Kıyâfetnâme*. İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4099.
- Sivrioğlu, U. T. (2013). İslam Kaynaklarına Göre Nuşirevan-ı Adil. *History Studies International Journal Of History*, (5), s. 225-252.
- Sümbüllü, Y. Z. (2009). Kefname Türü ve Yazma Bir Kefname Risalesi Üzerine Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2/6), s. 575-585.
- Şenarşlan, N. F. (2012). *Risale-i Kavsiyye Der Beyan-i Zümre-i Tir-Endezan*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeşen, R. (1978). Türkiye Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Nadir Türkçe Yazmalar. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, (9), s. 352-383.
- Toğan, Z. V. (1972). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Turan, O. (1945). Eski Türklerde Okun Hukuki Bir Sembol Olarak Kullanılması. *Bellekten*, (9/35), s. 305-318.
- Türk, G. (2007). *Anadolu Sahasına Ait Bir Kıyâfetname Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uludağ, S. (1996). Firaset maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 13), s. 116-117). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Uygun, A. (2005). *El Falı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, M. (2003). Mecmua maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 28), s. 265-268. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yerdelen, C. (1988). *Türk Edebiyatı'ndaki Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visâli'nin Kıyâfetnamesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Erzurum Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, A. (2016). Edebiyatımızda Çok Bilinmeyen Bir Tür: Rûznâme ve Bir Örneği. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, (c. 20), s. 429-444.
- Yücel, Ü. (1999). *Türk Okçuluğu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.